

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Т.О. Коломоєць

С.В. Грищак

**АДАПТАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
ДО ВИМОГ ЄС ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОГО ВІТЧИЗНЯНОГО
ПРАВОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ**

Монографія

Дніпропетровськ
НГУ
2013

УДК 342.9
ББК 67.401
К 61

Рекомендовано до друку вченою радою Запорізького національного університету 28 травня 2013 року (протокол № 9) і вченою радою ДВНЗ «Національний гірничий університет» 29 жовтня 2013 р. (протокол № 10).

Рецензенти:

В.К. Колпаков – д-р юр. наук, проф., завідувач кафедри конституційного та адміністративного права Національного авіаційного університету (м. Київ);

Д.В. Приймаченко – д-р юр. наук, професор кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Коломоєць Т.О.

К61   Адаптація інформаційного законодавства України до вимог ЄС як складова сучасного вітчизняного правотворчого процесу: монографія / Т.О. Коломоєць, С.В. Грищак; М-во освіти і науки України, Запор. нац. ун-т, Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2013. – 164 с.

ISBN 978 – 966 – 350 – 440 – 7

У монографії розглянуто, яким чином інформаційне законодавство України адаптується до вимог ЄС в процесі правотворчої діяльності. Особливу увагу приділено механізму реалізації адаптаційних процесів у сучасних законах та окресленню проблеми, які при цьому виникають. Сформульовано пропозиції щодо вирішення питань інформаційного законодавства.

Для науковців, практичних працівників, викладачів і студентів.

ISBN 978 – 966 – 350 – 440 – 7

© ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2013

© Коломоєць Т.О., Грищак С.В., 2013

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
Розділ 1. Адаптація інформаційного законодавства України до норм ЄС: загальноправові та історико-правові аспекти.....	7
1.1. Поняття, ознаки, сутність адаптації законодавства, співвідношення із суміжними поняттями.....	7
1.2. Інформаційне законодавство України як об'єкт адаптації до норм ЄС.....	28
1.3. Історіографія дослідження адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС та нормативно-правові передумови адаптації законодавства України до законодавства ЄС	46
Розділ 2. Інституційний механізм адаптації інформаційного законодавства України до норм Європейського Союзу	61
2.1. Принципи адаптації інформаційного законодавства України до ЄС.....	61
2.2. Суб'єкти адаптації вітчизняного інформаційного законодавства до норм ЄС	86
2.3. Методи адаптації інформаційного законодавства до норм ЄС	113
ВИСНОВКИ.....	129
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	133

ПЕРЕДМОВА

Євроінтеграційний вектор України є каталізатором масштабних і комплексних реформ, в основі яких лежать демократичні цінності та соціальна справедливість. Складовою частиною таких реформаційних процесів є адаптація вітчизняного законодавства, зокрема інформаційного, до правових норм Європейського Союзу.

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС) є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до ЄС, що у свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються ЄС до держав, які мають намір вступити до нього.

Такий чітко окреслений вектор зовнішньої політики України, як закріплений на рівні закону (Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»), так і задекларований як пріоритетний усіма найвищими державними інституціями, вимагає консолідації спільних зусиль не тільки органів публічної адміністрації, але й громадськості, громадських організацій, широких верств населення.

При цьому характер інтеграційних процесів повинен торкатись усіх сфер суспільного життя – від культурно-освітнянської до правоохоронної та правотворчої діяльності, а гармонізація вітчизняного законодавства як регулятора суспільних відносин із відповідним європейським нормативно-правовим масивом взагалі повинна набути надзвичайного значення.

У цьому контексті слід відмітити, що реформаційні процеси, які спрямовані в тому числі і на адаптацію вітчизняного законодавства до європейських зразків, є характерними для більшості галузей публічного адміністрування. Певним чином реформаційні процеси торкаються й

інформаційного законодавства. Зокрема, варто відмітити активну законотворчу роботу щодо змін та доповнень до Закону України «Про інформацію», прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації», Закону України «Про засади державної мовної політики», активізацію дискусії щодо необхідності систематизації інформаційного законодавства. Разом із тим на сьогодні практика застосування інформаційного законодавства розкрила його недосконалість, застарілість, оголила складнощі в правозастосуванні через розпорошеність його норм.

Наявні проблеми в цій сфері та необхідність їх вирішення вимагають надійного наукового фундаменту, який має закладатися представниками юридичної доктрини. Фундаментальною та основоположною базою дослідження вказаної проблематики є праці вчених-юристів відповідних галузевих наук, у тому числі й адміністративно-правової науки, які в різні історичні періоди займалися цією тематикою та окремими питаннями інформаційного законодавства, зокрема праці: І. В. Арістової, В. Ю. Баскакова, К. І. Белякова, Г. В. Виноградової, В. І. Гурковського, М. І. Дімчогло, Ю. А. Дорохіної, В. А. Залізняка, О. О. Золотаря, Г. М. Красноступа, Р. А. Калюжного, Ю.М. Кобзаря, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюка, Б. А. Кормич, Т. А. Костецької, О. В. Кохановської, В. А. Ліпкана, Ю. Є. Максименка, П. Є. Матвієнка, А. І. Марущака, А. М. Новицького, І. М. Сопілко, О. В. Стоєцького, В. С. Цимбалюка, М. Я. Швеця, О. В. Шепети, К. П. Череповського та ін. Проте, попри багатоманітність наукових джерел, адаптація вітчизняного інформаційного законодавства до правових норм ЄС досліджується вченими лише фрагментарно, в аспекті розгляду більш змістовних питань. Жодної роботи, в якій би комплексно досліджувався цей блок питань, до цього часу немає, що підкреслює важливість обраної тематики дослідження.

Таким чином, недостатність розробок на теоретичному рівні, наявність практичних правових питань, а також необхідність проведення комплексного

дослідження адаптації вітчизняного інформаційного законодавства до норм ЄС зумовили актуальність теми роботи.

Згідно з цим зроблено спробу вирішити наступні завдання:

- визначити поняття, ознаки, сутність адаптації законодавства та співвідношення із суміжними поняттями;
- охарактеризувати інформаційне законодавство як об'єкт адаптації;
- розкрити історіографію дослідження адаптації інформаційного законодавства України до норм Європейського Союзу у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині;
- визначити та охарактеризувати принципи адаптації інформаційного законодавства України до норм Європейського Союзу;
- визначити та розкрити систему суб'єктів адаптації інформаційного законодавства України до норм Європейського Союзу;
- окреслити методи адаптації інформаційного законодавства України до норм Європейського Союзу;
- виявити проблеми адаптації інформаційного законодавства України до норм Європейського Союзу та запропонувати шляхи їх вирішення.

Наукова новизна полягає в тому, що дослідження є першим у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексним монографічним дослідженням питань адаптації інформаційного законодавства України до норм Європейського Союзу. Одержані результати становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес: можуть бути використані як основа для подальшого дослідження адаптації інформаційного законодавства до норм Європейського Союзу у науково-дослідній сфері, використані у нормотворчій та правозастосовчій діяльності, а також у навчальному процесі студентів юридичних факультетів. Монографія розрахована на науковців, юристів практиків, викладачів, студентів, слухачів вищих навчальних закладів, всіх, хто цікавиться проблемами адаптації інформаційного законодавства до норм Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 1

АДАПТАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО НОРМ ЄС: ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

1.1. **Поняття, ознаки, сутність адаптації законодавства, співвідношення із суміжними поняттями**

На сьогоднішній день, враховуючи євроінтеграційні перспективи в Україні, а саме майбутнє входження до Європейського Союзу (далі – ЄС), постає питання про готовність нашої держави до відповідності світовим еталонам в сферах економіки, культури (зокрема, політичної), законодавства. У контексті порушеної в роботі проблематики, варто зазначити, що не менш гостро поміж економічних та соціальних аспектів стоїть питання пристосування законодавчої бази до європейських стандартів нормотворення та реалізації правових норм. Іншими словами, істотно актуалізується питання адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС.

Процес адаптації, в загальному розумінні цього слова, як зазначає В.А. Семиченко, є одним із найбільш досліджуваних об'єктів наукових пошуків різних наук – біологічних, медичних, анатомічних, філософських, технічних, юридичних тощо. Це обумовлюється, перш за все, універсальністю цього явища, адже адаптаційні процеси об'єктивно обумовлені будь-якими динамічними змінами, що відбуваються у різноманітних системах. Складність використання терміну «адаптація» значною мірою обумовлена тим, що в сучасній науці ним позначають і процес (зміни, що відбуваються з людиною у нових життєвих умовах) і результат цих змін [1, с. 74]. При цьому, В.А. Семиченко зазначає, що адаптація є активним процесом, який може призвести як до позитивних змін (адаптованості), так і негативних (дезаптованості) [1, с. 74].

В словниково-довідниковій літературі здебільшого зазначається, що термін «адаптація» (від лат. *adaptatio* – пристосовувати) виник у другій половині XVIII ст. Запровадження його в науковий вжиток пов'язують з ім'ям німецького фізіолога Ауберта, який використав цей термін для характеристики явищ пристосування чутливості органів зору (або слуху), що виражається в підвищенні чи зниженні чутливості у відповідь на дію адекватного подразника [2, с. 18-20]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови застосовується більш широке значення цього терміну: «адаптація – пристосування організмів, органів чуття до умов існування, до оточення» [3, с. 17].

В.А. Семиченко, в свою чергу, досліджуючи загальноживане розуміння вказаного терміну також вказує на те, що зміст, в якому поняття адаптація вживається в сучасній науковій літературі, бере початок від латинського «*adaptare*» – пристосувати, налагоджувати, влаштовувати [1, с. 74]. Таким чином, поняття «адаптація» є багатозначним, що відображає різноманітність та багаторівневість означуваного явища. В найбільш поширеному розумінні під адаптацією розглядають процес пристосування організму до нового середовища. Мова йде про цілісне, системне пристосування, що об'єднує біологічний, психологічний та соціальні рівні [1, с. 75]. Крім того, на думку вчених, зміст адаптації розкривається такими допоміжними термінами як: а) адаптування – власне процес адаптації; б) адаптованість – стан організму в результаті успішного здійснення цього процесу; в) адаптивний цикл – сукупність процесів від початкового стану організму і до кінцевого; г) адаптивний ефект – відмінності в стані організму до початку і завершення процесу адаптації; д) адаптивна ситуація – конкретний момент взаємодії організму та середовища, що відображає необхідність адаптивних перебудов [1, с. 75].

Щодо більш вузького терміну, який характерний для юридичної літератури – «адаптація законодавства», то слід зазначити, що за великим рахунком вчені-юристи, як правило, використовують легальне визначення

цього поняття, виділяючи при цьому його характерні ознаки. Разом з тим, на шпальтах юридичної літератури зустрічається й авторські варіанти терміну «адаптація законодавства», окреслюється її мета та завдання тощо. Зокрема, у Великому юридичному енциклопедичному словнику за загальною редакцією Ю.С. Шемшученка, адаптація законодавства визначається як форма правової гармонізації, сутність якої полягає в узгодженні та пристосуванні нормативно-правових актів національного законодавства до міжнародних, європейських або внутрішньодержавних правових стандартів. Ґрунтується на принципах системно-функціонального та порівняльно-правового пізнання державно-правових явищ і формування відповідної системи законодавства [4, с. 15-16]. На думку ж К.М. Рудой, адаптація законодавства України до законодавства ЄС є комплексним поняттям, оскільки, по-перше, є складовою частиною гармонізації законодавства України та ЄС, по-друге, визначається як пріоритетна складова європейської інтеграції нашої держави [5, с. 8]. В процесі адаптації законодавства, як вказує вчена, застосовуються національні правові і лінгвістичні елементи нормотворення України при врахуванні національних можливостей (економічних, соціальних, культурологічних, етнічних) [6, с. 20]. Найбільш повне та конкретне визначення адаптації законодавства, на думку К.М. Рудой, наведено у Посланні Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2002 році» від 15 квітня 2003 року. Так, в згаданому Посланні Президента адаптація законодавства України визначається як перший етап тривалого процесу наближення національної системи права, включаючи також правову культуру, доктрину та судову і адміністративну практику, до системи права Європейського Союзу відповідно до критеріїв, що висуваються Європейським Союзом щодо держав, які мають намір приєднатися до нього. Виходячи саме з такого розуміння, процес адаптації має охоплювати як нормотворення, так і нормозастосування і бути обов'язковим для всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування [7, с. 168].

У свою чергу, аналіз розвитку вітчизняної та зарубіжної правової думки дав підстави І. Кравчуку виділити чотири групи цілей адаптації права України до права Європейського Союзу, зокрема: набуття членства в ЄС; виконання зобов'язань по УПС [8, с. 27]; проведення адміністративної, судової реформи, утвердження верховенства права та демократизація суспільних процесів [8, с. 27]; сприяння доступу українських підприємств на ринок ЄС, створення зони вільної торгівлі з ЄС, діяльності бізнесменів держав-членів ЄС на території України, залучення іноземних інвестицій, уникнення небажаних наслідків розширення ЄС [8, с. 27; 9, с. 16; 10, с. 34; 11, с. 30; 12, с. 132]. К. Яценко стверджує, що термін «адаптація» охоплює не тільки проведення гармонізації та уніфікації законодавства України з законодавством ЄС, але і здійснення всього комплексу заходів, необхідних для приведення законодавства України у відповідність до вимог нормативно-правових актів ЄС [13, с. 57]. На думку Б.В. Бабіна та І.В. Кременовської адаптація законодавства України до законодавства ЄС – це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, соціально-економічних, науково-технічних процесів та заходів спрямованих на зближення законодавства України із сучасною європейською системою права шляхом проектування нового і внесення змін в чинне законодавство України з урахуванням загальних європейських стандартів, що відображені у чинному законодавстві Європейського Союзу та країн-членів ЄС, а також шляхом забезпечення неухильного дотримання оновленого законодавства [14, с. 151].

Занадто просте за змістом та розумінням визначення адаптації законодавства пропонує колектив авторів «Великого юридичного енциклопедичного словнику», в якому зазначається, що адаптація законодавства – це пристосування чинних внутрішньодержавних норм до нових міжнародних зобов'язань держави без внесення будь-яких змін в її законодавство [15, с. 12]. Вбачається, що вказаний підхід є дещо суперечливим, оскільки процес пристосування вітчизняного законодавства та приведення його у відповідність до певних стандартів не може не передбачити його

видозмінення, модифікацію та внесення конкретних змін та доповнень до нього.

Однак, як вже зазначалось, переважна більшість вчених, розкриваючи блок питань, пов'язаних із адаптацією вітчизняного законодавства до стандартів ЄС, як правило, розкривають їх зміст, запозичуючи відповідні законодавчі положення (наприклад, роботи Н.М. Мужикової, В.Ф. Пузирного, Л.А. Семиног, В. Кайдашова, О.М. Ковальчука та інших) [16].

Легальне визначення терміну «адаптація законодавства» зафіксовано у в Законі України від 21 листопада 2002 року «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, яка затверджена Законом України від 18 березня 2004 року та у Наказі Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 16 березня 2005 року «Про затвердження Методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм». У двох останніх нормативно-правових актах зазначено, що адаптація законодавства є процесом приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із *acquis communautaire* [17; 18; 19]. При цьому у Наказі Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України як синонім слова «адаптація» вживається слово «зближення» [19]. У свою чергу, Закон України від 21 листопада 2002 року «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», який фактично передував затвердженню самої Загальнодержавної програми, адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу визначається дещо інакше, а саме як поетапне прийняття та впровадження нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням законодавства Європейського Союзу [17].

Слід уточнити, що поняття «*acquis communautaire* (*acquis*)» у Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу розкривається як правова система Європейського Союзу,

яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ. Джерелами *acquis communautaire* є: 1) первинне законодавство, яке включає в себе Договір про заснування Європейського економічного співтовариства 1957, (з 1993 року – Договір про заснування Європейського співтовариства), Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії 1957 року з наступними змінами, внесеними Маастрихтським договором (Договір про утворення Європейського Союзу 1992 року, Амстердамським договором 1997 року та Ніццьким договором 2001 року, а також актами про приєднання; Договір про Європейський Союз 1992 року; Договір про злиття 1965 року; акти про приєднання нових держав-членів; 2) вторинне законодавство, яке складається з: директиви, регламенту, рішення, рекомендації або висновку, джерела права у формі міжнародної угоди, загального принципу права Європейського співтовариства, рішення Європейського суду; спільної стратегії у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки, як це визначено статтею 13 Договору про Європейський Союз; спільних дій в рамках спільної зовнішньої політики та політики безпеки; спільної позиції у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки; рамкового рішення щодо гармонізації законодавства в контексті положень Договору про Європейський Союз про співробітництво правоохоронних та судових органів у кримінальних справах; загальне положення або принцип у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки тощо [18].

Натомість, Указ Президента України від 11 червня 1998 року «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу», хоча й не містить визначення дефініції «адаптація законодавства», проте передбачає, що адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави у рамках ЄС і сприятиме поступовому

зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах-членах ЄС [20]. При цьому адаптація законодавства України передбачає реформування її правової системи та поступове приведення у відповідність із європейськими стандартами і охоплює приватне, митне, трудове, фінансове, податкове законодавство, законодавство про інтелектуальну власність, охорону праці, охорону життя та здоров'я, навколишнє природне середовище, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, транспорт, а також інші галузі, визначені Угодою про партнерство та співробітництво. Етапами правової адаптації є імплементація Угоди про партнерство та співробітництво, укладання галузевих угод, приведення чинного законодавства України у відповідність із стандартами ЄС, створення механізму приведення проектів актів законодавства України у відповідність із нормами ЄС [20]. Іншими словами, Указ Президента України передбачає конкретний зміст адаптації вітчизняного законодавства (приватне, митне, трудове, фінансове, податкове законодавство, законодавство про інтелектуальну власність, охорону праці, охорону життя та здоров'я, навколишнє природне середовище, захист прав споживачів і т.д.), сфери суспільних відносин, що потребують реформуванню, а також, власне, те що саме підлягає «зближенню» та імплементації тощо. Однак, варто звернути увагу, що розробники згаданої Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, не досить коректно та обґрунтовано виділяють галузі вітчизняного законодавства, яке підлягає адаптації. Зокрема, викликає певне здивування, відсутність у вказаному переліку адміністративного законодавства, переважна більшість норм якого є пережитками радянського законодавства, є застарілими та непристосованими до нових соціально-політичних та економічних реалій, інформаційного законодавства, норми якого потребують свого системного реформування та уніфікації. Це саме стосується й конституційного, кримінального, кримінально-процесуального законодавства, яке також потребує адаптації до стандартів ЄС.

Отже, узагальнений аналіз словниково-довідникової та юридичної літератури, публіцистичних та нормативних положень, практики застосування

останніх, дає підстави окреслити основні ознаки адаптації законодавства, зокрема:

- 1) виступає формою гармонізації законодавства;
- 2) полягає у пристосуванні вітчизняного законодавства до відповідних міжнародних стандартів правотворення та правозастосування;
- 3) метою процесу адаптації є зближення вітчизняного законодавства з відповідними зразками міжнародного нормативного масиву, в тому числі, *acquis communautaire*;
- 4) характеризується певною етапністю здійснення;
- 5) є пріоритетним напрямом правової реформи в Україні.

Розкриваючи першу ознаку адаптації законодавства, доцільно навести визначення гармонізації законодавства. Лексичне розуміння терміна «гармонізація» (від гр. «*harmonia*») означає скріплення, злагодженість, структурна узгодженість частин єдиного цілого [21, с. 11-13]. Вказане поняття на сьогоднішній день в юридичній літературі часто вживається поряд з такими синонімічними виразами, як: забезпечення єдиної або спільної політики, єдиних характеристик певної сфери ведення, організація узгодженої політики та ін. У той же час слід зазначити, що виходячи з цілей забезпечення однаковості та впорядкування використання термінів і понять у правових системах, паралельне вживання в спеціальній літературі наведених синонімічних зворотів представляється не зовсім доцільним. «Гармонізація законодавства» – цілком ємний термін для позначення даної специфічної мети правового регулювання, на відміну від багатьох інших, апріорі припускає саме юридичний підхід до даної задачі. У той же час, під гармонізацією законодавства слід розуміти не тільки самостійну мету правового регулювання, але процес, діяльність спрямовану на її досягнення [22].

Таким чином, гармонізацію законодавства з точки зору міжнародного рівня правового регулювання можна визначити наступним чином: це комплексна система діяльності, що включає визначення змісту правової бази; проведення порівняльного аналізу, виявлення відмінностей, суперечностей і

прогалин законодавствах різних країн; оцінку актуальності та переваг законодавства кожної із сторін; вироблення прогнозу щодо реалізації конкретних форм і шляхів створення єдиної або уніфікованої правової системи (у рамках союзу, договору тощо); організація роботи безпосередньо по реалізації включення в єдиний правовий простір тих чи інших об'єктів законодавства (включаючи роботу по модернізації самих суспільних відносин, регульованих даними об'єктами законодавства) в рамках обраного проекту гармонізації.

У цьому контексті варто навести цілком слушну позицію з цього питання О.А. Сушкова, який відзначає, що гармонізація національного права до норм міжнародного законодавства є вельми тонким і трудомістким процесом і не повинна приводити до повної єдності. У даному процесі, як зазначає О.А. Сушков, важливо як можна більш повно виявити і врахувати розбіжності і особливості регулювання того чи іншого блоку правовідносин у конкретних системах права. Відмова ж від специфіки національних традицій права, що відображають різноманітність і унікальність організації правового регулювання різних сегментів суспільних відносин в різних державах, або повна уніфікація національних правових систем – не є метою гармонізації законодавства. Гармонізація законодавства різних державних систем, як вказує О.А. Сушков, неминуче тягне за собою необхідність внесення змін у внутрішньодержавне законодавство, що вимагає залучення всіх механізмів юридичної техніки, таких як, наприклад, узгодження норм, міжгалузевих актів і системи внутрішнього законодавства в цілому на всіх її рівнях. Вчений розрізняє кілька принципово різних рівнів гармонізації нормативно-правового масиву у чинному національному праві тієї чи іншої держави: гармонізацію в межах правової норми і акту, горизонтальну і, нарешті, вертикальну або ієрархічну гармонізацію [22]. У свою чергу, С.К. Дудар гармонізацію називає самостійним способом правової інтеграції поряд із такими способами, як рецепція та уніфікація. Особливістю способу гармонізації, зазначає вчений, є те, що він дає змогу сформулювати правові стандарти в певній сфері правового регулювання, а

тому повинен передувати уніфікації права та застосовуватися там і тоді, де і коли відсутня потреба в останній [21, с. 15]. При цьому, на думку К.М. Рудой, яку варто підтримати, під гармонізацією законодавства слід розуміти взаємозближення систем права України та ЄС, до якої входять три складові елементи: імплементація окремих міжнародних норм, апроксимація міжнародних положень правових актів та адаптація законодавства в цілому.

Отже, можна стверджувати, що гармонізація законодавства із відповідними міжнародними еталонами та зразками нормативного змісту є системним і комплексним явищем, а адаптація законодавства виступає окремим елементом механізму гармонізації законодавства, самостійним етапом вказаного процесу, її формою.

Змістом пристосування вітчизняного законодавства до відповідних міжнародних стандартів правотворення та правозастосування, як одної із ознак адаптації, є приведення національного законодавства до міжнародних стандартів, що має на меті удосконалення механізму правового регулювання, в тому числі забезпечення розробки і прийняття нормативного матеріалу «високої якості» та підвищення ефективності його застосування, створення умов для формування так званого єдиного простору між державами тощо. Крім того, у Закону України від 18 березня 2004 року «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» зазначається, що першочерговою метою адаптації є забезпечення відповідності законодавства України зобов'язанням, що випливають з Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14 березня 1994 року, інших міжнародних договорів, що стосуються співробітництва України з ЄС. Адаптація законодавства є пріоритетною складовою правової реформи в Україні та пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики [18].

З вказаною ознакою тісно пов'язана наступна ознака адаптації законодавства, яка розривається через її мету – зближення вітчизняного законодавства з відповідними зразками міжнародного нормативного масиву, в тому числі, *acquis communautaire*. У правовій сфері співпраці держав і міждержавних об'єднань часто виникає потреба у спільному вирішенні певних завдань і в узгоджені дій, а звідси і необхідність зближення національних законодавств, що значно спрощує вказані форми міжнародної співпраці. Процес зближення, зокрема означає: а) вироблення загального курсу правового розвитку; б) здійснення заходів щодо подолання правових розходжень; в) вжиття заходів щодо вироблення спільних або єдиних юридичних правил. Кожне з цих дій припускає, у свою чергу, серію більш конкретних і послідовних дій, пов'язаних між собою.

В одних сферах зближення відбувається швидше, оскільки відображає велику ступінь однорідності регульованих суспільних відносин і їх меншу політизованість. Наприклад, подібне явище спостерігається в сфері виробничих, торговельних відносин, у сфері екології. В інших сферах – в політичній (особливо це стосується формування виборчого законодавства, та законодавства, що визначає систему органів публічного адміністрування), соціально-культурній – зближення може відбуватися більш повільно і не настільки масштабно з огляду на прагнення держав зберегти свою національно-історичну своєрідність і забезпечити повноту вираження політичних інтересів і свободу дій суверенної державної влади [23].

Таким чином, ознака «зближення законодавства» означає загальний курс держав на визначення загальних напрямів узгодженого розвитку національних законодавств, на подолання правових відмінностей і вироблення загальних правових рішень.

Адаптація законодавства характеризується певною етапністю здійснення, іншими словами, є певним процесом послідовно здійснюваних дій. Варто зазначити, що ця ознака знайшла своє відображення і на законодавчому рівні. Так, відповідно до Указу Президента України від 11 червня 1998 року «Про

затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» етапами правової адаптації є імплементація Угоди про партнерство та співробітництво, укладання галузевих угод, приведення чинного законодавства України у відповідність із стандартами ЄС, створення механізму приведення проектів актів законодавства України у відповідність із нормами ЄС [20].

У Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу також вказано, що адаптація законодавства України є планомірним процесом, що включає декілька послідовних етапів, на кожному з яких повинен досягатися певний ступінь відповідності законодавства України до асquis ЄС. З урахуванням етапів адаптації законодавства визначаються етапи виконання Програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Перший етап її виконання розрахований на період до завершення дії угоди про співробітництво. Періоди наступних етапів виконання Програми визначатимуться залежно від результатів, досягнутих на попередніх етапах, економічної, політичної та соціальної ситуації, яка складеться в Україні, а також розвитку взаємовідносин України і ЄС.

У пріоритетних сферах адаптація законодавства України здійснюється у такій послідовності: визначення актів асquis communautaire, які регулюють правовідносини у відповідній сфері; переклад визначених актів на українську мову; здійснення комплексного порівняльного аналізу регулювання правовідносин у відповідній сфері в Україні та в Європейському Союзі; розроблення рекомендацій щодо приведення законодавства України у відповідність з асquis communautaire; проведення економічного, соціального та політичного аналізу наслідків реалізації рекомендацій; визначення переліку законопроектних робіт; підготовка проектів законів України та інших нормативно-правових актів, включених до переліку законопроектних робіт, та їх прийняття; моніторинг імплементації актів законодавства України. Елементом адаптації законодавства має стати перевірка проектів законів

України та інших нормативно-правових актів на їх відповідність *acquis communautaire* з метою недопущення прийняття актів, які суперечать *acquis* ЄС.

Щодо визначення адаптації законодавства як пріоритетного напрямку правової реформи в Україні, то варто погодитися із В. Муравйовим, який перелічуючи заходи, що були проведені з моменту прийняття Постанови Верховної Ради України від 28 квітня 1992 року «Про Концепцію судово-правової реформи в Україні», європейські інститути (Венеціанська комісія, ПАРЄ) висловили ряд зауважень до судової системи України, виду судів та порядку судочинства за новим законодавством. Ці зауваження і надані рекомендації однозначно свідчать, що без їх врахування судова система України не буде визнана такою, що відповідає демократичним стандартам, прийнятим і обов'язковим для європейських країн, і буде однією із перепон між Україною та її членством у Європейському Союзі. Таким чином, враховуючи важливість приєднання України до європейських правових стандартів, важливе значення має прискорення правової реформи. Це питання є надзвичайно важливими для держави, для забезпечення прав і свобод людини і громадянина, верховенства права та національних інтересів України [24].

В аспекті формулювання дефініції «адаптація законодавства», важливого значення набуває питання співвідношення вказаного терміну із суміжними поняттями та категоріями. Саме тому варто підтримати К.М. Рудой в частині окреслення вченою наявних суміжних за змістом та суттю з адаптацією термінів: гармонізація, уніфікація, імплементація, апроксимація, рецепція, інтеграція [5, с. 7], дослідження яких є необхідним для розмежування цих понять та формулюванні дефініції «адаптація законодавства».

Враховуючи той факт, що така категорія як гармонізація законодавства була розкрита вище в контексті окреслення ознак адаптації законодавства, детально зупинятися на цьому питанні ми не будемо, лише вкотре зазначимо, що гармонізація є системним і комплексним явищем, а адаптація у свою чергу виступає лише окремим елементом механізму гармонізації законодавства, самостійним етапом вказаного процесу, її формою.

Що ж до терміну «уніфікація законодавства», то, по-перше, слід зазначити, що у Сучасній енциклопедії 2000 року уніфікація розглядається як приведення чого-небудь до єдиної системи, форми, однаковості. Наприклад, у праві уніфікація правових норм з метою однакового регулювання певних суспільних відносин (наприклад, сімейних) проводиться як в рамках однієї держави, так і в міждержавних відносинах (уніфікація законодавства в рамках Європейського Союзу) [25]. У тлумачному словнику Д.М. Ушакова зазначено, що вказаний термін означає «приведення до одноманітності, до єдиної норми, єдиною формою, уніфікація тарифів» [26]. Великий енциклопедичний словник містить наступне визначення: уніфікація – це приведення чого-небудь до єдиної системи, форми, однаковості. У техніці під уніфікацією розуміють приведення різних видів продукції і засобів її виробництва до найменшого числа типорозмірів, марок, властивостей і т. п.; один з методів стандартизації [27]. У сучасному економічному словнику за загальною редакцією Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовського, Е.Б. Стародубцевої уніфікація розглядається як встановлення одноманітності, приведення до єдиної форми (документів, деталей, запасних частин, обладнання, послуг та ін.) [28]. Майже аналогічне, більш скорочене визначення міститься і в словнику С.І. Ожегова та Ю.Н. Шведової: уніфікація – це приведення до одноманітності [29].

На доктринальному рівні, окремим питанням уніфікації законодавства також приділяється ґрунтовна увага. Так, О.К. Порфір'єва, аналізуючи наявні джерела з питань визначення поняття «уніфікація законодавства» не поділяє ту точку зору, що уніфікацію слід розглядати лише як правотворчий процес, спрямований на створення, зміну, припинення правових норм тотожно іншій національній правовій системі, де акцент робиться на понятті правової норми як загальнообов'язкового формально-визначеного правила поведінки, що походить від держави та яке вона охороняє. При такому підході, на думку вченої, втрачаються акти, що розробляються міжнародними неурядовими організаціями, акти, що носять неофіційний, необов'язковий для держав характер. У такому разі до форм уніфікації за ознакою способів викладення

відносять лише міжнародний договір, типовий закон і, частково, міжнародний звичай [30, с. 8]. Поняття уніфікації, як вказує О.К. Порфір'єва (і її варто у цьому підтримати), здається більш широким і складним за своїм змістом, що передбачає також, крім саме правових норм, наявність так званих правових регуляторів, під якими автор розуміє положення правового характеру, чий статус як норм міжнародного приватного права в даний момент здається сумнівним внаслідок того, що вони не є похідними від волі однієї держави або узгодженої волі декількох держав. У зв'язку з цим пропонується розглядати уніфікацію як виникаючий на міжнародному і внутрішньодержавному рівнях процес створення, зміни і припинення правових норм і нормативних регуляторів, а також одноманітного їх застосування і тлумачення, направлений на усунення або згладжування відмінностей у національних правових системах на основі загальноновизнаних принципів права [30, с. 8].

О.В. Руденко, продовжуючи думку О.К. Порфір'євої, вказує на те, що різновидом уніфікації є також кодифікація, модернізація, консолідація тощо. Так, кодифікація – це «зведення в єдине ціле (в кодекс) різних правових законів, постанов тощо»; модернізація – «зміна, вдосконалення відповідно до сучасних вимог і смаків»; консолідація – «дія за значенням консолідувати й консолідуватися», а консолідувати – це «зміцнювати, укріплювати що-небудь, об'єднувати, згуртовувати когось». Усі згадані різновиди уніфікації права в широкому сенсі можна об'єднати також словом «симпліфікація», яке в такому разі, маючи значення «спрощення», є майже повним синонімом терміна «уніфікація». Уніфікація та симпліфікація логічно доповнюються словом асиміляція, тобто «уподібнення (ант. дисиміляція), ототожнення» [31, с. 8]. Таким чином, можна зазначити, що поняття адаптації законодавства та його уніфікація співвідносяться як ціле і частина, при цьому уніфікація у свою чергу поділяється на консолідацію, модернізацію та інші способи приведення законодавства різних країн до єдиної форми.

Продовжуючи дослідження понять, суміжних із поняттям «адаптація» законодавства, варто проаналізувати і поняття «імплементация». Так, у

Словнику-довіднику з політичних наук за загальною редакцією І.І. Санжаревського зазначається, що імплементацією (від лат. *impleo* наповнюю, виконую) є здійснення, виконання державою міжнародних правових норм [32]. В Економічному словнику економіки та права 2005 року імплементація розкривається як фактична реалізація міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні; здійснюється шляхом трансформації міжнародно-правових норм у національні закони та підзаконні акти. У ряді держав ратифіковані міжнародні договори автоматично стають частиною національного законодавства [33]. Аналогічні визначення містяться і в інших енциклопедичних джерелах, словниках та довідниках.

Взаємопроникнення міжнародного і внутрішньодержавного правопорядку на рівні неінституційних систем об'єктивно обумовлює необхідність взаємодії міжнародного і внутрішньодержавного права при регулюванні комплексних відносин, що підлягають спільній регламентації даними системами права. Міжнародне і внутрішньодержавне право відбиваються одне в одному як нормативні явища. Це проявляється у взаємному доданні юридичного значення нормам, розрахованим на регулювання комплексних відносин, шляхом констатації національним правом наявності міжнародно-правового співрегулятора даних відносин і виражається у встановленні загального нормативного відсилання до міжнародного права, за допомогою якої закріплюється формальне визнання міжнародно-правових норм частиною внутрішнього права, чинного в державі.

При цьому, імплементація може бути класифікована на загальну і спеціальну. Способом здійснення загальної імплементації виступає загальна (універсальна) відсилання до міжнародного права. Спеціальна імплементація міжнародно-правових норм може проводитися з використанням таких способів: включення до законодавства відсилань (прямих або припущених) до міжнародно-правових норм; відтворення в законі приписів міжнародного права у вигляді положень, адаптованих до національного права; пристосування

діючих внутрішньодержавних норм до нових міжнародних зобов'язань держави.

Враховуючи вказані роздуми, загальномовне розуміння вказаних термінів, їх доктринальне тлумачення, а також діюче законодавство у цій сфері, яке визначає імплементацію законодавства як один з етапів його адаптації [20], вбачається за доцільне підкреслити, що вказані поняття також співвідносяться між собою як загальне і його частина, процес (адаптація) та його етап або стадія (імплементація).

Аналізуючи наявні енциклопедичні та наукові джерела, варто зазначити, що питання апроксимації у його юридичному, правовому сенсі майже не вивчалось, так, лише у деяких словниках дане поняття розкривається як науковий метод, що полягає в заміні одних об'єктів іншими, в тому чи іншому сенсі близькими до вихідних, але більш простими [34]. Виходячи з вищенаведеного визначення можна розглядати апроксимацію як наближення вітчизняних правових норм до норм ЄС шляхом заміни одних положень іншими, не змінюючи при цьому їхньої сутності. Таким чином, апроксимація також є лише частиною адаптивного процесу, методом його реалізації і є поняттям більш вузьким, ніж адаптація законодавства.

К.В. Рудой, досліджуючи це поняття зазначає, що під апроксимацією законодавства (від лат. *approximatio* – зближення) [35, с. 30]. М.О. Баймуратов розуміє заміну одних нормативно-правових актів іншими, у тому чи іншому змісті близькими до вихідного [36, с. 135]. Цей термін запозичений з природничих наук і часто точніше може характеризувати процес «наближення» у контексті гармонізації. Як зазначає професор В.К. Забігайло, апроксимація є максимальним наближенням певних положень національного правового акта до аналогічних положень директиви ЄС [37, с. 11]. «*Approximation of law*» в англійському тексті Договору про заснування Європейського Співтовариства застосовується у значенні зближення законодавства держав-членів, а тому справедливо входить до змісту поняття «гармонізація законодавства» [38, с. 34].

На відміну від апроксимації питання рецепції досліджено більш детально в юридичній доктрині. Так, звертаючись до рецепції в правовому її розумінні можемо знайти наступне її визначення: рецепція (лат. «receptio») – в теорії права означає запозичення або відтворення. В історії права термін «рецепція» вживався для позначення запозичення, сприйняття якої-небудь національної правової системою принципів, інститутів, основних рис іншої національної правової системи. Саме в цьому сенсі говорять про рецепцію римського права [39].

У Повному словнику іноземних слів, що ввійшли у вживання в російській мові 1907 року, за редакцією М. Попова рецепція вживається у розумінні «прийняття, засвоєння» [40]. У Новому словнику іноземних слів рецепція визначається як 1) запозичення і пристосування даним суспільством соціологічних і культурних форм, що виникли в іншій країні або в іншу епоху [41]. У Великому словнику іноземних слів зазначається, що рецепція – це засвоєння і пристосування даним суспільством соціологічних і культурних форм, що виникли в іншому суспільному середовищі [42]. З.П. Мельник, досліджуючи це поняття вказує, що рецепція права як форма взаємодії із приводу запозичення правового досвіду є відомою з найдавніших часів та є характерною не тільки для континентальної, англосаксонської, а й для східних правових систем. Абсолютно слушно підкреслює вчена, що встановити точний час первинного виникнення цього явища з сутністю й змістом, близькими до сучасного розуміння, практично неможливо. Фактор запозичення у розвитку правових систем у різні історичні епохи відігравав різну роль: активно використовувався або невиправдано ігнорувалася [43, с. 7]. На думку прихильників цивілізаційного підходу, як зазначає З.П. Мельник, неможливо ігнорувати об'єктивні зовнішні впливи численних правових систем в умовах культурно-цивілізаційного різноманіття, тому творча рецепція прогресивного правового досвіду є більш ефективною, ніж пасивне запозичення. Рецепція права перш за все повинна збагатити правову культуру, оскільки лише вона має інтегративні функції: гуманістичного, толерантного, комунікативного,

гедоністичного, соціального спрямування. Якщо ж рецепція права не виконує таких завдань, може виникнути ризик посилення культурологічного вакууму, стагнації або неконтрольованих культурологічних мутацій [43, с. 7].

Представники позитивістського підходу в правознавстві сприймають рецепцію права як інститут, за допомогою якого цілеспрямовано створюються відсутні конструкції в чинному праві або з'являються засоби регулювання, більш розумні за змістом та ефективні для правозастосування. Сутність рецепції права тут вбачається, насамперед, в упорядкуванні й належній організації нормативного матеріалу, приведення його до стану єдиної несуперечливої системи [43, с. 7].

Проаналізувавши підходи до розуміння рецепції права, З.П. Мельник робить логічний та правильний висновок про те, що правову рецепцію потрібно розуміти як: складний процес, який не зводиться до механічного перенесення певних нормативних положень, а включає й подальше засвоєння і використання ідей, принципів, інститутів тощо правової системи інших часів та інших народів; добровільне запозичення, а не примусове; свідоме запозичення; однібічне запозичення; запозичення, що відбувається за ініціативи суб'єкта – рецепієнта; запозичення, що є можливим в рамках взаємодії більш-менш однорідних правових систем [43, с. 7-8]. При цьому, зазначається, що рецепція права – це процес, тому що окремі елементи переходять із однієї правової системи або етапу її розвитку в інший, тобто відбувається рух, у результаті якого здійснюється й розвиток права. Виділено дві стадії: по-перше, запозичення правового матеріалу однією правовою системою в іншій, по-друге, поступове вживлення цього матеріалу в правову практику і напрацювання вже власного національного оновленого правового досвіду. Тобто справедливо вбачати в рецепції права як процес сприйняття, запозичення правовою системою, так і результат такого запозичення. При цьому результат рецепції права може бути сприятливим (рецепційований елемент приживається в новому правовому середовищі) або несприятливим (відбувається відторгнення правового елемента, що рецепіюється) [43, с. 8].

На підставі аналізу З.П. Мельник формулює визначення поняття «рецепція права» як однобічного, добровільного процесу запозичення, сприйняття і подальшого пристосування до умов певної країни більш розвинутого права, створеного в інший момент часу або в іншій державі, з метою вдосконалення та поліпшення дії власної правової системи [43, с. 8]. Продовжуючи ґрунтовний аналіз рецепції права, З.П. Мельник виділяє два основних види рецепції права: горизонтальна (рецепція в рамках синхронно діючих правових систем) та вертикальна (рецепція, що здійснюється за умови більших чи менших розривів у часі із суттєвою зміною соціально-економічних умов правового регулювання).

Таким чином, завдяки ґрунтовному дослідженню поняття рецепції в енциклопедичній літературі та у наукових джерелах, можна зазначити, що рецепція тісно переплітається з поняттями гармонізації та уніфікації законодавства та, на рівні з ними, складає один з елементів, засобів адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Проаналізувавши поняття інтеграції в аспекті його співвідношення із адаптацією законодавства, зазначимо, що поняття інтеграції можна розглядати як стан узгодженості між різними елементами, а також процес, результатом якого є таке взаємоузгодження [44]. Крім того, інтеграція – це з'єднання в одне ціле того, що раніше існувало в розсіяному вигляді, услід за чим наступає диференціація, тобто поступове збільшення відмінності між спочатку однорідними частинами [45]. У Словнику іноземних слів за загальною редакцією Н.Г. Комлева інтеграція також означає об'єднання в ціле яких-небудь частин, елементів [46]. У вже згадуваному Повному словнику іноземних слів, що ввійшли у вживання в російській мові за редакцією М. Попова досліджуване поняття розкривається як з'єднання в одне ціле, уявлення про складений предмет, як про ціле, без думки про окремі частини [40]. Авторський колектив Словнику синонімів пропонує ототожнювати поняття інтеграції із такими термінами як інтегрування, об'єднання, з'єднання, злиття [47] і т. ін.

А.М. Костенко, досліджуючи питання суперечностей та шляхів їх розв'язання під час інтеграції України до ЄС визначає моделі розвитку європейської інтеграції, серед яких основними є: федеративна, яка передбачає запровадження фактичної солідарності, створення спільного європейського ринку вугілля та сталі, декларування ідеї про поступовий рух до федеративного устрою на території Західної Європи; модель європейської ідентичності, яка проголошує вироблення багаторівневої моделі співіснування різних народів та культур під спільним знаменником Європейського Союзу; інституціональна, яка характеризується поєднанням елементів наддержавної інтеграції та міжнародного співробітництва, культурою діалогу й компромісу, формуванням горизонтальних транснаціональних мереж взаємодії та ухвалення рішень; правова, що розглядається як процес вироблення правових норм на рівні Союзу, та соціально-економічна модель передбачає низку нормативних принципів щодо основних прав і свобод людини, стандартів ліберальної демократії та правової держави і вимагає наявності функціонуючої ринкової економіки, спроможності перейняти високі стандарти збереження довкілля, захисту прав споживача, охорони праці [48, с. 6].

Отже, незважаючи на те, що категорії «інтеграція» та «адаптація» мають синонімічні корені, вони не є тотожними. Фактично, інтеграція «поглинає», більш вузьке за значенням поняття «адаптація». На відміну від таких категорій як «уніфікація», «імплементация», «апроксимация», рецепції, адаптація законодавства в даному випадку виступає як одним з елементів, способом, умовою інтеграції до європейського співтовариства.

Таким чином, на основі аналізу наукових і публіцистичних джерел, чинного законодавства, вбачається за доцільне запропонувати власний варіант визначення адаптації законодавства. Зокрема, пропонується адаптацію законодавства визначити як складову частину процесу гармонізації вітчизняного законодавства України та відповідних міжнародних зразків нормотворення та правозастосування, поетапний процес приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів.

1.2. Інформаційне законодавство України як об'єкт адаптації до норм ЄС

Як вже було зазначено, фактично всі галузі вітчизняного законодавства потребують свого пристосування до європейських стандартів, особливо це стосується тих норм, що були запозичені ще з радянських часів та часів панування командно-адміністративної системи управління. Справедливим буде зазначити, що інформаційне законодавство, навіть незважаючи на його відносну новизну для вітчизняного правового поля, вимагає свого сутнісного оновлення як раз саме в контексті необхідності його приведення до стандартів ЄС у цій сфері правового регулювання суспільних відносин.

Інформаційне законодавство, як предмет наукових досліджень, все частіше і частіше привертає увагу вчених-адміністративістів. В поле зору науковців потрапляють як загальні питання інформаційного права (численні роботи Р.А. Калюжного [49; 50; 51], І.В. Арістової [52; 53; 54; 55], В.С. Цимбалюка [56], В.А. Ліпкана [57], О.Г. Марценюка [58] та інших), так і окремі проблемні аспекти та невирішені наукові завдання, як то питання адміністративної відповідальності у цій сфері (праці О.В. Стоєцького [59; 60; 61; 62; 63; 64; 65] та інших вчених), систематизації інформаційного законодавства (роботи В.А. Залізняка [66], К.П. Череповського [67; 68; 69; 70; 71; 72; 73]).

Разом з тим, справедливим буде зазначити, що питання адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС в науці адміністративного права залишаються малодослідженими. Тому визначившись у попередніх розділах із характеристикою теоретичних аспектів адаптації законодавства, варто приділити ґрунтовну увагу інформаційному законодавству як об'єкту адаптації.

У II томі Юридичної енциклопедії Ю.С. Шемшученка, який було видано в 1998 році, зазначається, що інформаційне законодавство – це сукупність

нормативних актів та окремих правових норм, що регулюють відносини, які виникають при збиранні, отриманні, використанні, поширенні та зберіганні інформації (інформаційні відносини). В значенні «інформаційне законодавство» вживається також термін «законодавство про інформацію». Інформаційне законодавство охоплює відносини, пов'язані з реалізацією права на інформацію та інформаційну діяльність у таких галузях, як: виробництво, збирання, одержання, поширення, зберігання інформації; формування інформаційних ресурсів; інформаційні послуг; розроблення і застосування інформаційних систем та інформаційних технологій; створення механізмів захисту інформації від несанкціонованого доступу.

Інформаційні відносини, врегульовані правовими нормами, становлять предмет інформаційного законодавства. В Україні до правового комплексу інформаційного законодавства входять відповідні закони, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, інші нормативні акти ... Складовою частиною інформаційного законодавства є норми Конституції України, норми адміністративного, цивільного, кримінального та інших галузей права, які стосуються сфери інформації. При цьому, авторський колектив енциклопедії виділяє і галузі інформаційного законодавства, як то: законодавство про науково-технічну інформацію; законодавство про друковані ЗМІ (пресу), законодавство про телебачення і радіомовлення; законодавство про інформацію в автоматизованих системах («комп'ютерне законодавство»), законодавство про таємну (конфіденційну) інформацію тощо [74, с. 715].

В свою чергу, Т.А. Костецька, вивчаючи джерела інформаційного права, зазначає, що інформаційне законодавство – це сукупність нормативно-правових актів, окремих норм (інформаційно-правових норм), положень, міжнародних договорів, які регулюють відносини, пов'язані з реалізацією конституційного права кожного на інформацію, зі здійсненням інформаційної діяльності у таких галузях, як: збирання, одержання, виробництво, поширення, зберігання інформації; формуванням інформаційних ресурсів; наданням інформаційних послуг; функціонуванням інформаційно-комунікаційних систем; захистом

інформації від несанкціонованого доступу та ін. [75, с. 26]. При цьому, вчена наголошує на тому, що у структурі національного інформаційного законодавства норми Конституції України (або конституційні інформаційно-правові норми), які містяться насамперед у статтях 17, 32, 34 та інших, є фундаментальними в ієрархічній структурі відповідного законодавства.

До системи інформаційного законодавства, на думку Т.А. Костецької, належать також норми міжнародно-правових актів, які встановлюють основоположні права людини, зокрема і право на інформацію (ст. 19 Загальної декларації прав людини, ст. 10 Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини, ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права тощо), інформаційно-правові норми міжнародних актів, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України. Окремі норми інших галузей права, наприклад, адміністративного, кримінального, комерційного, цивільного спрямовані, як вказує вчена, на врегулювання інформаційних відносин [75, с. 26].

Крім того, Т.А. Костецька приділяє ґрунтовну увагу системі інформаційного законодавства та зазначає, що складові системи інформаційного законодавства – закони, підзаконні нормативно-правові акти – за юридичною формою умовно можна розподілити на такі окремі групи: 1) закони, які в загальній системі нормативних актів посідають основоположне місце (насамперед це Закони України: «Про інформацію», «Про Національну програму інформатизації», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки»); 2) спеціальні (галузеві) закони та інші нормативні (підзаконні) акти, що регулюють конкретні напрями інформаційних відносин; 3) акти визнання норм міжнародних договорів в інформаційній галузі (Закон України «Про ратифікацію Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 28 червня 1998 року» та ін.); 4) рішення, висновки Конституційного Суду України щодо тлумачення норм інформаційного законодавства.

В цілому погоджуючись із думкою Т.А. Костецької щодо окреслення джерел інформаційного законодавства, все ж таки варто зазначити, що рішення Конституційного Суду України, на нашу думку, важко назвати самостійним джерелом інформаційного права та законодавства, оскільки відповідні рішення та висновки є лише результатом інтелектуально-вольової діяльності суддів КСУ з приводу з'ясування та роз'яснення відповідних норм і не мають наслідком створення, на підставі інтерпретації, нових норм та правових приписів. Таким чином, рішення КСУ є лише інтерпретаційним актом, який не створює нових норм права, а лише тлумачить їх зміст, а в окремих випадках визнає відповідні норми або нормативно-правові акти в цілому неконституційними, наслідком чого є визнання їх нечинними і втрата ними чинності від дня прийняття КСУ рішення про їх неконституційність [76].

Т.А. Костецька також виділяє підгалузі інформаційного законодавства: законодавство про: засоби масової інформації (про друковані засоби масової інформації – пресу); телебачення і радіомовлення, систему суспільного телебачення, інформаційні агентства; інформатизацію; інформацію в інформаційно-телекомунікаційних системах; інформаційні ресурси (національний архівний фонд і архівні установи, бібліотеки і бібліотечну діяльність, радіочастотний ресурс тощо); телекомунікації; науково-технічну інформацію; статистичну інформацію; рекламну інформацію; таємну (з обмеженим доступом) інформацію та ін. [75, с. 31].

Окрім вище наведеного, вчена вважає, що нині діючий Закон України від 02 жовтня 1992 року «Про інформацію» потребує модернізації відповідно до норм Конституції України, міжнародно-правових стандартів у цій галузі, сучасних реалій розвитку інформаційних відносин [75, с. 31].

Питанню інформаційного законодавства приділяє увагу і О.М. Селезньова, яка вказує, що як загальне й одиничне термін «законодавство» співвідноситься з терміном «інформаційне законодавство». Під останнім, як правило, розуміють систему нормативно-правових актів, що регулюють сферу інформаційних відносин. Ми вивчали інформаційне законодавство в контексті

джерел інформаційного права, де пропонували власний погляд на його систему [77, с. 137-139].

Чітке та змістовне визначення цього поняття, на нашу думку, міститься у працях О.В. Стоєцького, який зазначає, що під інформаційним законодавством слід розуміти комплекс законів, міжнародних договорів і міжнародних актів, що регламентують правовідносини в галузі збирання, опрацювання, збереження і використання інформації. На думку вченого, українське інформаційне законодавство існує як міжгалузевий, міждисциплінарний комплексний інститут у загальній системі національного законодавства, основним об'єктом правового регулювання якого є суспільні інформаційні відносини, предметом суспільних відносин – інформація (відомості, знання, дані, таємниця тощо) [78, с. 15]. Дійсно таку тональність О.В. Стоєцького з приводу суті та призначення інформаційного законодавства варто підтримати. Навіть більше того, варто уточнити, що в межах вітчизняної системи права та системи законодавства, інформаційне законодавство як і інформаційне право на сьогодні мають всі ознаки самостійної галузі законодавства та права відповідно.

Також варто додати, саме у контексті вищенаведеного, що О.В. Стоєцький цілком логічно на підставі проведеного аналізу правового регулювання інформаційних відносин в Україні та узагальненого досвіду міжнародної практики, визначає низку доктринальних, основоположних, методологічних, принципів положень у площині інформаційного права, а саме: основний об'єкт правового регулювання – суспільні інформаційні відносини; основний предмет суспільних відносин інформація (відомості, дані, знання, таємниця тощо); метод правового регулювання – це системне комплексне застосування методів конституційного, цивільного, адміністративного, трудового та кримінального права (що визначає міжгалузевий характер публічно-правового регулювання) та застосування методів приватноправового регулювання (на рівні правочинів, угод, звичаїв, традицій, норм суспільної моралі, професійної, ділової етики тощо) [79, с. 37]. Продовжуючи свою думку, О.В. Стоєцький зазначає, що сучасне інформаційне

законодавство України щодо доктрини його формування, має характер змішаної системи права: зберігши галузевий підхід традиційної континентальної системи права, воно стало на шлях публічно-правового нормотворення за доктриною загального права (англо-американської системи права) – коли окремі проблеми на законодавчому рівні, вирішуються у площині чинних законів за ситуаційним принципом (про це у своїх роботах говорить і В.С. Цимбалюк).

І саме такий підхід до формування інформаційного законодавства України, на думку вченого-адміністративіста, спричинив коло проблем щодо правового регулювання інформаційних відносин, зокрема:

- відсутність легальної чіткої ієрархічної єдності законів, що викликає суперечливе тлумачення при застосуванні правових норм у практиці;

- недостатня коректність або взагалі відсутність чіткого визначення конкретного змісту термінів у цій сфері з причин того, що різні закони та підзаконні акти, що регулюють суспільні відносини, об'єктом яких є інформація, приймалися у різні часи без узгодження понятійного апарату, (наприклад, «інформація», «таємна інформація», «таємниця», «документ» і «документована інформація», «майно», «власність», «володіння», «інтелектуальна власність», «суб'єкт суспільних відносин» та «учасники суспільних відносин», «система інформаційних відносин» тощо);

- неоднозначність розуміння і застосування на практиці однакових за назвою та формою понять і категорій;

- велика кількість законів та підзаконних нормативних актів у сфері інформаційних відносин ускладнює їх пошук, аналіз та узгодження для практичного застосування;

- існує розбіжність щодо розуміння структури і складу системи законодавства в сфері інформаційних відносин та підходи до їх формування. Нерідко в окремих законах у систему законодавства включають норми, що виражені в підзаконних нормативних актах. Це створює в практиці правозастосування деякими учасниками суспільних відносин колізію норм,

ігнорування конституційних положень, норм закону на користь норм підзаконного акта окремих міністерств, комітетів, відомств і організацій [79, с. 40-41].

Говорить про концептуальні проблеми формування інформаційного законодавства й В.М. Брижко, який у свою чергу зазначає, що сьогодні державне (публічне) право України має значний масив нормативних актів (законів і підзаконних), що визначають порядок у інформаційних відносинах. Що цікаво, за даними дослідження [80, с. 155-157], інформаційне законодавство України складає понад 4000 документів. Їх аналіз виявив ряд серйозних недоліків, зокрема: різні закони і підзаконні акти, що регулюють суспільні відносини, об'єктом яких є інформація, приймалися в різний час без узгодження понятійного апарату і недостатньо гармонізовані з європейськими стандартами [81, с. 32]; практично відсутнє спеціальне законодавче регулювання питань, пов'язаних із використанням мережі Інтернет, наданням відповідних послуг, застосуванням електронної комерції та електронного банкінгу; нові правові акти нерідко не узгоджені концептуально з раніше прийнятими, що приводить до правового хаосу; з погляду урахування проблеми інтелектуальної свободи, тобто свободи створювати і поширювати нову інформацію, відсутнє поняття «нова інформація» і відповідна регуляція відносин; потребують законодавчого врегулювання і удосконалювання норми права власності на інформаційні продукти, інформаційні ресурси, інформаційні технології та інформаційні послуги; потребують подальшого осмислення і удосконалювання норми авторського і патентного права для електронно-інформаційного середовища; норми права, які визначають захист персональних даних, потребують гармонізації з положеннями відповідних європейських стандартів, а також розробки і введення правових механізмів реалізації людиною її права власності на персональні дані; має місце розбіжність щодо розуміння структури інституцій і складу системи правових норм у сфері інформаційних відносин; значна кількість та подальше накопичення нормативно-правових документів у інформаційній сфері за відсутності єдиної

їх систематизації все більш ускладнює пошук, аналіз, правову експертизу, узгодження та практичне застосування актів [81, с. 33].

Досить ґрунтовно до визначення поняття «інформаційне законодавство» підходять автори монографії «Систематизація інформаційного законодавства України», В.А. Ліпкан та В.А. Залізник, які розкривають це поняття через дві категорії: «інформація» і «законодавство» [66, с. 91-99]. Так, систематизуючи погляди фахівців щодо основних ознак інформації з позицій юридичної науки, найбільш важливими, на думку В.А. Ліпкана та В.А. Залізника, є такі: багаторазовість використання; збереженість після передачі у суб'єкта, що її передає; невідчужуваність; невичерпність; отримуваність; здатність до тиражування; інтелектуальність; екземплярність; суспільна цінність; змістовність тощо. Виходячи з вищезазначених ознак інформації та легальних, доктринальних визначень поняття «інформації», під нею В.А. Ліпкан та В.А. Залізник розуміють формально визначені результати інтелектуальної діяльності людини, що урегульовані вітчизняним законодавством [66, с. 96].

Щодо визначення поняття «законодавство», то, вчені вбачають за доцільне вживати поняття «законодавство» в широкому розумінні і роблять висновок про те, що під інформаційним законодавством України слід розуміти систему законів України, чинних міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також підзаконних нормативно-правових актів України, прийнятих відповідно до Конституції України, що регулюють суспільні відносини у сфері інформації [66, с. 99].

Натомість, К.П. Череповський, досліджуючи інформаційне законодавство України, зазначає, що слід постійно враховувати його перманентну динаміку, мінливість, нестабільність в історичній перспективі з огляду на економічні, політичні, культурні, інформаційні та інші чинники розвитку суспільства [82, с. 8]. При цьому, як і В.А. Ліпкан та В.А. Залізник, К.П. Череповський розуміє під інформаційним законодавством України систему нормативно-правових актів, що мають статус законів, чинних міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Інші нормативно-

правові акти пропонується розглядати як підзаконні, ухвалені компетентними органами державної влади на розвиток положень Конституції України та законів України, що регулюють суспільні відносини у сфері інформації [82, с. 9].

Не менш ґрунтовним дослідженням питань інформаційного законодавства слід визнати і монографію В.С. Цимбалюка «Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства». Так, її автор зазначає, що з теоретичної точки зору інформаційне законодавство можна розглядати як предмет наукових досліджень на відповідність його практики правовідносин та дотримання практикою правовідносин норм законодавства з метою виявлення невідповідностей його норм потребам часу. При цьому, на думку В.С. Цимбалюка, законодавство може відігравати роль чинника стримування бажаних для суспільства норм правил поведінки суб'єктів, а також – чинника стимулювання бажаної поведінки. Через законодавство також вирішуються і проблеми отримання негативних проявів у суспільстві, окремих наслідків діянь, що становлять суспільну небезпеку. Зазначене, як вважає автор, зумовлює постійний інтерес науки інформаційного права до практики суспільних відносин щодо інформації, що зумовлює, у свою чергу, теоретичні напрацювання для практики упорядкування, удосконалення, а, отже, і розвитку законодавства [56, с. 118]. З інформаційної точки зору, як зазначає В.С. Цимбалюк, законодавство виконує функцію інформування окремих суб'єктів суспільних відносин щодо бажаної та небажаної поведінок в інформаційній сфері, її правового поля. Тим самим реалізується і функція підтримки безпеки, забезпечення життєдіяльності складових суспільства. Притримуючись традиційної методології формування системи правового регулювання на законодавчому рівні як джерела інформаційного права, призначеного для забезпечення формування та розвитку єдиного інформаційного простору України, його можна подати шляхом визначення та структуризації певних законодавчих актів, у яких інформація визначається прямо, чи безпосередньо як предмет правовідносин. Нині в законодавстві України вже накопичилася

критична маса спеціальних законів, що потребують структуризації на науковому рівні за галузевою ознакою, переведення їх сутності із сукупності у нову систему – множину взаємопов'язаних правових норм, що у своїй єдності утворюють якість, не притаманну окремим законам чи їх сукупності [56, с. 119]. Фактично, вчений веде мову про необхідність систематизації чинного інформаційного законодавства.

Слід зазначити, що при всьому розмаїтті підходів до розуміння інформаційного законодавства, можна констатувати, що вчені єдині у тому, що воно потребує на сьогоднішній день ґрунтовного перегляду, модернізації, сутнісного оновлення, систематизації та пристосування до міжнародних стандартів правотворення та правозастосування у цій сфері. Такий доволі узагальнений аналіз існуючих думок вчених-юристів з приводу розуміння інформаційного законодавства та його складових дає підстави сформулювати власний варіант цієї дефініції та окреслити ознаки інформаційного законодавства України як об'єкту адаптації до законодавства ЄС, а також визначитись із конкретними складовими цієї системи.

Отже, під інформаційним законодавством України запропоновано розуміти Конституцію України та сукупність законів України, чинних міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, підзаконних нормативно-правових актів України, спрямовані на регулювання суспільних відносин, які виникають у сфері інформації з приводу її збирання, опрацювання, збереження, використання тощо.

Як об'єкту адаптації, інформаційному законодавству притаманні наступні такі основні ознаки:

- 1) міжгалузевий характер;
- 2) складно-структурованість та розпорошеність норм інформаційного права;
- 3) відсутність чіткої ієрархії законів, що спричиняє неоднозначне їх інтерпретування під час правозастосування;

4) некоректність, а часом відсутність чіткого визначення конкретного змісту термінів у цій сфері;

5) невідповідність значної кількості норм інформаційного законодавства наявному стану сучасних інформаційних відносин, а саме їх динамічному розвитку та трансформації;

6) непристосованість норм вітчизняного інформаційного законодавства та нормативно-правових актів в цілому або їх окремих складових міжнародним стандартам у цій сфері тощо.

У свою чергу, до системи інформаційного законодавства, що може становити предмет адаптації до законодавства ЄС можна віднести такі акти вітчизняного нормотворення як: Закон України від 02 жовтня 1992 року «Про інформацію» [83], Закон України від 16 листопада 1992 року «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [84], Закон України від 25 червня 1993 року «Про науково-технічну інформацію» [85], Закон України від 15 грудня 1993 року «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [86], Закон України від 21 грудня 1993 року «Про телебачення і радіомовлення» [87], Закон України від 23 грудня 1993 року «Про авторське право і суміжні права» [88], Закон України від 21 січня 1994 року «Про державну таємницю» [89], Закон України від 03 липня 1996 року «Про рекламу» [90], Закон України від 01 грудня 1998 року «Про внесення змін до Закону України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності» [91], Закон України від 04 лютого 1998 року «Про Національну програму інформатизації» [92], Закон України від 04 лютого 1998 року «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [93], Закон України від 13 грудня 2001 року «Про внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» [94], Закон України від 18 листопада 2003 року «Про телекомунікації» [95], Закон України від 31 травня 2005 року «Про внесення змін до Закону України «Про захист інформації в автоматизованих системах» [96], Закон України від 13 січня 2011 року «Про доступ до публічної інформації» [97], Закон України від 03 липня 2012 року «Про засади державної

мовної політики» [98], Указ Президента України від 21 червня 1997 року № 663/97 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо впорядкування системи здійснення державної інформаційної політики та удосконалення державного регулювання інформаційних відносин» від 17 червня 1997 року» [99], Указ Президента України від 31 липня 2000 року № 928/2000 «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» [100], Указ Президента України від 06 грудня 2001 року «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної політики» від 31 жовтня 2001 року» [101], Указ Президента України від 22 січня 2002 року № 63/2002 «Про Міжвідомчу комісію з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України» [102], Указ Президента України від 05 травня 2008 року № 414/2008 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 квітня 2008 року «Про заходи щодо реалізації національної антикорупційної стратегії та інституційного забезпечення цілісної антикорупційної політики» [103], Указ Президента від 05 травня 2011 року № 547 «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» [104], Указ Президента України від 05 травня 2011 року № 548 «Про першочергові заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації в допоміжних органах, створених Президентом України» [105] та інші.

При цьому, у якості міжнародних стандартів у цій сфері, можна запропонувати такі міжнародні акти та документи як: Конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 року [106], Конвенція про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру від 28 січня 1981 року [107], Європейська конвенція про транскордонне телебачення від 05 травня 1989 року [108], Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25 лютого 1991 року [109], Угода

про співробітництво в галузі інформації від 09 жовтня 1992 року [110], Рекомендації Ради Європи «Про проблеми кримінально-процесуального права, пов'язані з інформаційними технологіями» № R(95)13 від 11 вересня 1995 року [111], Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 року [112], Директива 97/66/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Стосовно обробки персональних даних і захисту права на невтручання в особисте життя в телекомунікаційному секторі» [113], Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22 липня 2000 року [114], Конвенція про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року [115]; Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті» від 12 грудня 2003 року [116], План дій «Україна – Європейський Союз», схвалений Кабінетом Міністрів України 12 лютого 2005 року та Радою з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом 21 лютого 2005 року [117], Європейська політика сусідства, схвалена Кабінетом Міністрів України 12 лютого 2005 року [118], Резолюція 60/45, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Досягнення у галузі інформатизації та телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки» від 08 грудня 2005 року [119].

Враховуючи таку неймовірно велику кількість нормативно-правових актів, що формують систему інформаційного законодавства, одразу постає питання ефективності майбутнього їх унормування, уніфікації та, власне, адаптації до міжнародних стандартів. Іншими словами, на часі пошук ефективних механізмів створення умов для пристосування вітчизняного інформаційного законодавства до законодавства ЄС. Вбачається, що таким механізмом може виступити систематизація всього нормативного масиву в сфері інформаційних відносин.

Справедливим буде зазначити, що вказана точка зору щодо необхідності систематизації інформаційного законодавства вже упродовж багатьох років циркулює в наукових колах та систематично з'являється на шпальтах

юридичної літератури. Одною із перших, хто почав говорити про необхідність систематизації інформаційного законодавства на доктринальному рівні, була І.В. Арістова, яка в своєму дисертаційному дослідженні «Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади» зазначала, що інформаційна галузь законодавства формується як комплексна і характеризується наявністю системи правових норм різних галузей права та, підтримуючи думку багатьох фахівців, підкреслювала доцільність проведення систематизації інформаційного законодавства в такі етапи: інкорпорація, виділення чинних норм права в інформаційній сфері в окрему галузь законодавства – інформаційну, та кодифікація [120, с. 20-21]. При цьому аргументуючи свою позицію І.В. Арістова, зазначала, що «роботи в розглянутих напрямках потребують координації, без якої неможливо усунути невиправдане дублювання, виявити і ліквідувати прогалини в законодавстві, скоротити терміни створення актів, підвищити їх якість і ефективність включених до них правових норм, забезпечити доступ до законодавства громадянам, державним органам, громадським організаціям, комерційним корпораціям. І саме тільки у разі здійснення систематизації інформаційного законодавства шляхом кодифікації можливо вирішити визначені проблеми» [52, с. 174-179; 120, с. 44].

У такому ж контексті висловлюється з цього приводу й Т.А. Костецька. Вона зазначає, що актуальним лишається питання систематизації інформаційного законодавства, основними формами якої є: інкорпорація, кодифікація та консолідація законодавства. Вчена справедливо вказує на те, що науковці протягом тривалого часу обґрунтовують, а часом і втілюють у підготовлених ініціативних проектах теоретико-правову ідею про необхідність підготовки спеціального кодифікаційного акта – Інформаційного кодексу України [75, с. 31]. Про необхідність розроблення і прийняття такого кодексу з метою підвищення ефектнішого розвитку суспільства нової якості та правового забезпечення відповідних процесів вказано у Законі України «Про Основні

засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», прийнятого 09 січня 2007 року [121].

На думку В.М. Брижко, нормативно-правовим документом, що структурує, визначить і упорядкує інформаційні відносини, буде кодифікований акт щодо всієї сфери інформації, інформатики, інформатизації та інформаційної безпеки. Сфера застосування цього кодифікованого акта як складової загального права України стосовно інформаційної діяльності має назву – інформаційне право, а сам кодифікований акт, В.М. Брижко пропонує назвати Кодексом України про інформацію [81, с. 36]. Кодекс України про інформацію, зазначає вчений, як базовий правовий акт має набути офіційного статусу пріоритетності в системі інформаційного законодавства України, порівняно з усіма іншими нормативно-правовими актами щодо інформаційної сфери, про що необхідно обов'язково зазначити у прикінцевих його положеннях [81, с. 36]. Аналогічної думки дотримується і К. Татарникова [122].

Ю.Є. Максименко вважає, що кодифікація інформаційного законодавства зумовлена рядом об'єктивних обставин, основними з яких є: по-перше, наявність чисельних нормативно-правових актів із регулювання інформаційних правовідносин різної юридичної сили; по-друге, динамічність інформаційних відносин; по-третє, неузгодженість із стандартами Європейського Союзу; по-четверте, декларативність окремих норм через відсутність механізму правореалізації; по-п'яте, необхідність системного вирішення проблеми нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення інформаційної безпеки України [123, с. 43].

Питанню кодифікації інформаційного законодавства присвячує свої роботи і О.М. Селезньова, на думку якої, кодифікацією інформаційного законодавства буде вважатися форма докорінного перероблення інформаційно-правових і деяких інших нормативно-правових актів, які регулюють інформаційні відносини, що забезпечить узгодження інформаційного законодавства з нормами інших галузей права та звільнення інформаційно-нормативного масиву від застарілих норм шляхом прийняття Інформаційного

кодексу України [77, с. 38]. При цьому, вчена акцентує увагу на тому, що кодифікація інформаційного законодавства повинна будуватись на певних принципах, а саме: принцип верховенства права, який передбачає використання суб'єктами кодифікації основоположних ідей і засад права при вирішенні колізій інформаційного законодавства або при усуненні прогалин у нормативно-правовому регулюванні інформаційної сфери; принцип законності, що визначає обов'язок суб'єктів кодифікації дотримуватися Конституції та законодавства України при здійсненні кодифікаційної роботи; принцип об'єктивності, який закріплює вимогу адекватного відображення в інформаційно-правових нормах сьогочасної реальності, незалежно від політичних чи інших чинників; принцип етапності, що забезпечує проведення процедури кодифікації інформаційного законодавства у порядку черговості кожної дії; принцип відповідності Інформаційного кодексу України вимогам юридичної техніки та міжнародним тенденціям і стандартам; принцип безперервності кодифікаційної роботи, що передбачає постійний, систематичний кодифікаційний процес [77, с. 38].

У свою чергу, В.А. Залізник, підтримуючи ідею кодифікації інформаційного законодавства, наводить чотири етапи цього процесу: визначення кола суспільних відносин, що врегульовуватиметься Інформаційним кодексом; встановлення обсягу нормативного матеріалу, який підлягає опрацюванню; видалення з чинних нормативних актів або їх частин норм, які в сучасних умовах не мають принципового значення; формування структури нормативно-правового акта відповідно до опрацьованого нормативного матеріалу [124, с. 143; 77, с. 39].

Натомість, здійснений Н. Лашенко аналіз наукової літератури, дав вченій можливість виділити три основні наукові концепції, які втілено різними авторськими колективами при розробленні проекту Інформаційного кодексу України: проект Кодексу України про інформацію – розробники НДЦПІ НАПрН України (В.С. Цимбалюк, М. Швець та ін.); проект Інформаційного кодексу України, розробник – Державний комітет телебачення та

радіомовлення України за участю представників інших міністерств і комітетів; проект модельного Інформаційного кодексу, запропонований О. Барановим, І. Жилияєвим, М. Родіоновим та ін. [120, с. 44]. Як справедливо зазначає вчена, нині існують суттєві відмінності у баченні структури даного кодифікованого акту, адже відсутня єдність серед прихильників кодифікації інформаційного законодавства щодо навіть назви майбутнього Кодексу, зокрема: Кодекс про інформацію та інформатизацію України; Кодекс України про суспільні інформаційні відносини та інформаційну безпеку; Кодекс України про інформацію; Кодекс про інформаційний суверенітет України; Кодекс про захист інформації в Україні; Кодекс про інформацію та інтелектуальну власність; Інформаційний кодекс України тощо [120, с. 44]. Як правильно зазначає Н. Лашенко, варіативність назв майбутнього Кодексу обумовлена відсутністю єдності в наукових колах щодо визначення обсягу нормативного матеріалу, який підлягає кодифікації. Автор солідарна з позицією тих дослідників, які вважають, що майбутній акт найбільш доречно назвати «Інформаційний кодекс України», оскільки саме така назва здебільшого використовується в більшості програмних нормативно-правових актах, що визначають необхідність його створення, чітко розкриває об'єкт і предмет правового регулювання та відповідає назві галузі права [120, с. 44].

З поміж вище наведених думок вирізняється позиція К.П. Череповського, який на відміну від більшості вчених-юристів, які підтримують ідею кодифікації інформаційного законодавства, говорить про необхідність його інкорпорації. Хоча справедливим буде зазначити, що інкорпорацію, вчений-адміністративіст, до речі як і І.В. Арістова, розглядає лише як етап до кодифікації інформаційного законодавства України та прийняття Кодексу України про інформацію [125].

При цьому, К.П. Череповський вважає, що інкорпорацію інформаційного законодавства, подібно як і його консолідацію [126, с. 167] можна розглядати як процес – постійну, дискретну діяльність, що складається з декількох взаємопов'язаних етапів. На першому етапі інкорпорації як процесу, зазначає

вчений, інкорпоратор з'ясовує критерії для систематизації, тобто здійснюється вибір виду інкорпорації (повна чи часткова; офіційна чи неофіційна; предметна чи хронологічна). На другому – визначається обсяг нормативно-правового матеріалу, що призначений для інкорпорації, тобто коло тих нормативно-правових актів, предметом яких є суспільні відносини у сфері інформації, інформаційної діяльності, чи права й обов'язки суб'єктів інформаційних відносин тощо. На третьому – здійснюються аналіз акту з метою видалення з його тексту окремих статей, пунктів, абзаців, що втратили силу. На четвертому етапі – здійснюється звірення нормативно-правових актів щодо можливих внесень до них змін та доповнень; виключення з тексту тих частин, що не містять нормативних розпоряджень, зробивши позначку про причини відсутності в тексті таких частин тощо. Як п'ятий етап інкорпорації – здійснюється групування нормативно-правових актів відповідно до предметів регулювання в межах проблематики дослідження. Після цього здійснюється структуризація законодавства: акти займають відповідне місце у структурі інкорпораційного збірника [125, с. 143-145]. При цьому, враховуючи, що у більшості європейських державах відмовилися від легальної інкорпорації з виданням Зводів законів, то, відповідно, і в Україні також не варто цього робити. Цей результат інкорпорації (видання Зводів законів) нині успішно замінюється можливостями інкорпорації споживачем правової інформації із застосуванням здобутків інформатики: комп'ютерних інформаційно-аналітичних систем, у тому числі із застосуванням Інтернету [125, с. 143-145].

На нашу думку, абсолютно логічним варіантом систематизації, у контексті адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС, виглядає його кодифікація. Разом з тим, вбачається, що сьогодні не повинно бути актуальним питання назви майбутнього кодифікованого акту. Більш доцільно сконцентрувати наукові думки та існуючі підходи навколо вироблення та кристалізації ідеї з чітким формулюванням – «кодифікація інформаційного законодавства» з метою його уніфікації та адаптації до світових стандартів, яка (ідея) остаточно підведе парламентарів, інших

суб'єктів законодавчої ініціативи та суспільство в цілому до необхідності системного та еволюційного розвитку галузі інформаційного законодавства з його фіксацією на рівні самостійного, комплексного кодифікованого акту, адже всі доктринальні та правозастосовчі передумови цього процесу вже сформувалися.

1.3. Історіографія дослідження адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС та нормативно-правові передумови адаптації законодавства України до законодавства ЄС

Процес інтеграції України до Європейського Союзу вимагає від органів державної влади ґрунтовної роботи над власним національним законодавством, з метою максимального його наближення до законодавства Європейського Союзу. Вперше позиція України відносно її європейської інтеграції була визначена постановою Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 02 липня 1993 року [127]. Визначальним ж міжнародно-правовим актом, що заклав основи та пріоритети європейської інтеграції можна по праву вважати Угоду про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством та їх державами-членами від 14 червня 1994 року. Ця Угода закріпила наступні цілі партнерства України з Європейськими країнами:

- забезпечення у відповідних рамках політичного діалогу, який сприятиме розвитку тісних політичних відносин;
- сприяння розвитку торгівлі, інвестицій і гармонійних економічних відносин;
- створення основ взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, цивільного, науково-технічного та культурного співробітництва;

– підтримка зусиль України по зміцненню демократії і розвитку її економіки та завершенню переходу до ринкової економіки [128].

Угода була ратифікована Верховною Радою України 10 листопада 1994 року, щоправда, набрала чинності тільки 1 березня 1998 року після ратифікації її всіма країнами-членами ЄС. З 1994 по 1998 рік ЄС ухвалив відносно України ще два документи: Спільну позицію щодо України 28 листопада 1994 року і План дій 6 грудня 1996 року. В цих документах підкреслювалось бажання ЄС співпрацювати з Україною, визначалися напрямки такої співпраці: політична сфера, дотримання прав людини, торгівля, енергетика, транспорт, наука, законодавство щодо компаній, інформаційне суспільство тощо; дії зі сторони України необхідні для реалізації вказаних напрямів.

Практичне втілення положень, вказаних у зазначених вище міжнародних документах, закономірно призвело до формування національної нормативно-правової бази законодавства, створення державних інституцій необхідних для європейської інтеграції України.

24 лютого 1998 року Указом Президента України № 148 «Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом)» було створено Українську частину Ради та Українську частину Комітету з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами як допоміжний орган Української частини Ради [129].

Наступним кроком у європейській інтеграції України було затвердження Указом Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98 Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Стратегія за своїм змістом дещо нагадує УПС 1994 та План дій 1996 року, так само виділяючи сфери співпраці та завдання для їх практичного втілення. Головне, що слід підкреслити, це те, що на перше місце напрямів інтеграційного процесу було поставлено адаптацію українського законодавства до законодавства ЄС. В Стратегії зазначено, що

адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України [20]. Крім того, Стратегія інтеграції України до ЄС покладає керівництво інтеграцією на Президента України, а на Кабінет Міністрів України та його міністерства – реалізацію вказаної стратегії.

Для забезпечення адаптації законодавства України до законодавства ЄС Президентом України та Кабінетом Міністрів України було схвалено численну кількість підзаконних нормативно-правових актів. На Міністерство юстиції України було покладено зобов'язання розробити та подати до Кабінету Міністрів України Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [17]. 30 серпня 2000 року Указом №1033 як дорадчий, консультативний орган була утворена Національна рада з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу при Президентові України. Основними завданнями Ради були:

- виконання зобов'язань України щодо зближення чинного і майбутнього законодавства України з законодавством Європейського Союзу, передбачених Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами;
- визначення пріоритетних напрямів розвитку законодавства України з урахуванням норм та стандартів Європейського Союзу;
- забезпечення координації здійснюваних органами державної влади заходів щодо адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, сприяння їх взаємодії у цій сфері;
- здійснення моніторингу адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;
- забезпечення аналізу та узгодження проектів законів та інших нормативно-правових актів у пріоритетних сферах адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [130, с. 36].

14 вересня 2000 року Президентом України було видано Указ № 1072 «Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу» [131]. У Програмі було охоплено практично всі сфери суспільного життя держави з метою досягнення критеріїв, що впливають з цілей валютного, економічного та політичного союзу держав – членів ЄС і сформульовані Радою ЄС в червні 1993 року у м. Копенгагені (копенгагенські критерії), визначено поточну ситуацію, коротко-, середньо- та довгострокові перспективи у вказаних у Програмі сферах.

Разом із нормативним забезпеченням європейської інтеграції відбулися зміни і в структурі Кабінету Міністрів України. Згідно Указу Президента України від 21 серпня 2001 року № 724 Міністерство економіки України було перейменоване у Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України; Указами Президента України від 21 серпня 2001 року № 725 та 726 відповідно, були введені нові посади і призначені Уповноважений України з питань європейської інтеграції та Державний секретар Міністерства закордонних справ України з питань європейської інтеграції.

У 2002 році до процесу адаптації долучилася і Верховна рада України, прийнявши Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 21 листопада 2002 року. А через два роки, в 2004 році, Верховною Радою України був прийнятий фундаментальний документ, який стосується адаптації українського законодавства до норм Європейського Союзу – це Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року. Закон визначив основні цілі, завдання, етапи, інституційний механізм, засади фінансового, кадрового та інформаційного забезпечення адаптації. Згідно з цим Законом кожен законопроект, внесений до Верховної Ради України, протягом семи днів надсилається до Комітету Верховної Ради України з питань Європейської інтеграції для визначення належності законопроекту за предметом правового регулювання до сфер, правовідносини в яких регулюються правом

Європейського Союзу та проходження експертизи на відповідність *acquis communautaire* [18]. Крім того конкретні заходи з адаптації законодавства (в тому числі інституціональні перетворення), прогнозовані строки їх виконання, обсяги видатків (у тому числі видатків на підготовку нормативно-правових актів, навчання, інституціональні зміни, проведення порівняльно-правових досліджень, переклад актів *acquis communautaire* на українську мову, підготовку глосарію термінів *acquis communautaire* тощо) визначаються щорічним планом заходів з виконання Програми, який готується Координаційною радою з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – Координаційна рада), погоджується з Комітетом Верховної Ради України з питань Європейської інтеграції та затверджується Кабінетом Міністрів України [18].

Координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу була утворена згідно із Постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 року № 1365 «Деякі питання адаптації законодавства України до законодавства ЄС». Координаційну раду очолює Прем'єр-міністр України, до її складу також входять міністри та керівники інших центральних органів виконавчої влади.

Починаючи з 2005 року Кабінетом Міністрів України щороку затверджується план заходів щодо адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Плани включають перелік заходів, здебільшого щодо розробки проектів законодавчих актів (із зазначенням відповідних *acquis* та відповідальних органів виконавчої влади).

Таким чином, можна стверджувати, що в Україні фактично вже сформована ґрунтовна нормативно-правова база, яка стосується адаптації її законодавства до законодавства ЄС, налагоджений дієвий інституційний механізм, необхідний для реалізації європейської інтеграції України. Підтвердженням цього є той факт, що Україна на сьогодні знаходиться за крок до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а Порядок денний Україна – ЄС вже набув чинності. Отже, існують всі достатні нормативні

підстави для глибоко та системного пристосування вітчизняних норм інформаційного права до законодавства ЄС.

У свою чергу, вивчаючи питання історіографії дослідження адаптації вітчизняного інформаційного законодавства до законодавства ЄС, слід вкотре підкреслити, що вказаний блок питань, на жаль, не був предметом ґрунтовної уваги з боку вчених-юристів. При цьому, в так званий радянський період розвитку та становлення юридичної науки проблематика адаптації вітчизняного законодавства до законодавства європейського співтовариства взагалі залишалась поза увагою вчених-юристів. Такий стан справ можна пояснити різними факторами політичного та соціального характеру, а також певними тенденціями, які є і залишаються характерними протягом останніх десятиліть для розвитку юридичної доктрини в цілому. З одного боку, в СРСР питання адаптації радянського законодавства до відповідних міжнародних стандартів взагалі не стояло, оскільки як відомо соціалістичний лад та марксистсько-ленінська ідеологія відкидала так звану капіталістичну модель розвитку держави, в тому числі, і західну модель формування системи законодавства. Іншими словами, необхідності в науково-пошуковій роботі у цьому напрямку просто не існувало. З іншого боку, тривалий час безперечно ця актуальна тематика була в забутті з суто доктринальних причин. Справа в тому, що як комплексне соціальне явище інформаційне право, у його умовно визначеному у назві змісту – права про інформацію, активно почала формуватися з середини ХХ століття з інституту адміністративного права, який В.С. Цимбалюк із посиланнями на відповідні дослідження радянської доби називає «організаційно-правовим забезпеченням управління інформаційною діяльністю у різноманітних соціальних системах із застосуванням різноманітних технологій об'єктивізації інформації» [56, с. 57]

У міру розвитку та виділення як сфери суспільних відносин суспільної інформаційної діяльності, а також зростання кількості нормативно-правових актів, що регулюють цю сферу, інформаційне право поступово набувало статусу підгалузі, спочатку в адміністративному праві, а пізніше й у цивільному

праві. Про саме такий розвиток інформаційного права говорить і К.П. Череповський, який вказує, що серед науковців існує думка, що на початку 90-х років XX століття правове регулювання суспільних інформаційних відносин базувалося на концепції адміністративного права [132]. Структура правового регулювання за концепцією адміністративного права, зазначає К.П. Череповський, визначалася виходячи з фрагментарного розв'язання назрілих питань в інформаційній сфері суспільства на рівні окремих законів. Зазначене було зумовлено домінуванням ідей, напрацьованих у соціальній кібернетиці стосовно інформаційної сфери суспільства як об'єкта управління. З другої ж половини 90-х років XX століття в політиці та праві України під впливом ідеології лібералізму почала домінувати цивільно-правова концепція правового регулювання в інформаційній сфері суспільства [133; 134; 125, с. 69].

Проте перед тим, як «одержати статус» комплексної галузі права, інформаційне право набуло статусу міжгалузевого комплексного інституту права за ознакою предмета (об'єкта) суспільних відносин – інформації та технологій її об'єктивізації як результату певної діяльності [56, с. 57]. На даний момент, вже в сучасних умовах формування інформаційного суспільства в Україні, інформаційне право набуло всіх ознак комплексної галузі права, у складі якої, з часом, поступово формуються і підгалузі.

Відповідним чином така ситуація знаходила своє відображення на шпальтах юридичної літератури. Так, на теоретичному рівні окремі фрагментарні прикладні дослідження інформаційного права як сфери суспільних відносин знайшли спочатку висвітлення у ряді наукових статей, а вже пізніше, на початку XXI століття, окремими українськими науковцями проводилися і фундаментальні наукові розвідки на інформаційно-правову тематику у комплексі, на міжгалузевому рівні. Серед них можна відзначити і такі, що були опубліковані у складі авторських колективів. Зокрема, на рівні колективних монографій пропонується відзначити у хронологічному порядку такі праці, як: Інформаційна безпека: проблеми боротьби зі злочинами у сфері використання комп'ютерних технологій (2001 рік); Інформатизація, право,

управління (організаційно-правові питання) (2002 рік); Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації: організаційно-правові питання теорії і практики (2002 рік); Вступ до інформаційної культури та інформаційного права (2003 рік); Інформаційне право та правова інформатика у сфері захисту персональних даних (2005 рік); Е-майбутнє та інформаційне право (2006 рік); Е-боротьба в інформаційних війнах та інформаційне право (2007 рік); Електронна торгівля: правовий аспект регулювання (2007 рік); Електронна комерція: правові засади та заходи удосконалення (2008 рік) та ряд інших [56, с. 56-57].

Сьогодні перелік цих праць вже значно більший, а кількість захищених дисертацій на так би мовити інформаційну тематику зростає великими темпами. Особливо варто відзначити роботи виконані на високому фундаментальному та монографічному рівні таких вчених як: І. В. Арістова, В. Ю. Баскаков, К. І. Беляков, Г. В. Виноградова, В. І. Гурковський, М. І. Дімчогло, В. А. Залізник, О. О. Золотар, Г. М. Красноступ, Р. А. Калюжний, Ю.М. Кобзар, Т. А. Костецька, О. В. Кохановська, В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко, П. Є. Матвієнко, А. І. Марущак, А. М. Новицький, І. М. Сопілко, О.В. Стоєцький, В. С. Цимбалюк, М. Я. Швець, О. В. Шепета, К.П. Череповський та інші.

Що стосується безпосередньо вивчення юридичною наукою питань адаптації вітчизняного інформаційного законодавства до європейських та світових стандартів, то варто зазначити, що фактично на початку 90-х років ХХ століття починають з'являтися поодинокі праці лише з приводу адаптації загальної системи законодавства України до законодавства ЄС, а в аспекті інформаційного законодавства ця проблематика набуде свого поширення значно пізніше, що пояснювалось вищенаведеними тенденціями розвитку юридичної доктрини у цій сфері. Так, наприклад, актуальним та ґрунтовним дослідженням на початку ХХІ століття можна вважати вже згадану раніше роботу К.М. Рудой «Адаптація адміністративного законодавства України у сфері охорони особистих прав громадян до норм Європейського Союзу», в якій

вчена вказує на необхідність дослідження адаптації адміністративного законодавства України до законодавств ЄС у зв'язку з нагальною потребою відповідності сучасного адміністративного законодавства міжнародним стандартам [5, с. 1]. Вчена зазначає, що саме адміністративному законодавству належить ключове місце у забезпеченні прав і свобод людини і громадянина. Саме його норми, на думку К.М. Рудой, покликані забезпечити встановлення і розвиток демократичних відносин між громадянином і апаратом управління, які на сьогодні є критерієм оцінки внутрішньої та зовнішньої політики всіх держав світової співдружності [5, с. 1]. На жаль у вказаному дослідженні питання адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС розглядається лише опосередковано, виключно в частині розгляду так званих міжгалузевих адміністративно-правових норм (наприклад положень Закону України «Про звернення громадян» та інших законів України), які в тому числі регулюють і суспільні відносини, що виникають в сфері інформації.

Натомість, вперше про окремі аспекти адаптації, власне, інформаційного законодавства почали з'являтися фундаментальні та формалізовані думки в роботах Ю.М. Кобзаря. Вчений зазначав, що об'єктивні процеси глобалізації інформаційного простору та медіа-ринків призвели до необхідності узгодження норм національних законодавств на базі міжнародних принципів та правових норм регулювання інформаційної діяльності [135, с. 51]. На його думку, євроінтеграційний напрям державної політики вимагає адаптації норм національного законодавства до загальноєвропейських принципів та вимог. Інформаційна сфера, на думку Ю.М. Кобзаря, є однією з пріоритетних як у загальнодемократичному аспекті, так і в питаннях інтеграції до європейських структур. З нею ж безпосередньо пов'язане ще одне надзвичайно актуальне для нашої держави питання – національно-культурна ідентифікація у глобалізованому медіапросторі за умов жорсткого зовнішнього інформаційного тиску [135, с. 51]. Розвиток правових механізмів реалізації принципу свободи слова, інтеграційні процеси європейського медіапростору, здійснення національної інформаційної політики в умовах глобалізації – ефективне

розв'язання цих проблем вимагає концентрації зусиль на міждержавному рівні. З огляду на це актуальною постає і проблема аналізу національного інформаційного законодавства та визначення перспектив його розвитку в контексті наближення до європейських вимог та стандартів [135, с. 51].

На початку 2001 року профільний парламентський комітет звернувся до Ради Європи та ОБСЄ з проханням провести відповідні правові експертизи українських законів. За дорученням цих поважних інституцій європейськими фахівцями проведено ґрунтовний аналіз нашого інформаційного законодавства – як щодо відповідності загальнодемократичним принципам, так і по конкретних положеннях окремих правових актів [135, с. 51].

Експерти чітко окреслили визначені міжнародними документами наріжні камені демократичної системи правового забезпечення інформаційної діяльності.

1. Пріоритетне право людини на вільний обмін інформацією: «Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів» [136].

2. Можливість запровадження державою демократичних регулятивних механізмів та чітко визначених і обґрунтованих обмежень: державам не забороняється «вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств», а використання свобод «може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду і є необхідними в демократичному суспільстві» [106].

Як вже зазначалося, та як справедливо підкреслює Ю.М. Кобзар, в Україні створено логічно структуровану систему інформаційного законодавства: рамковий закон «Про інформацію», галузеві закони по окремих видах ЗМІ, спеціальні закони щодо організаційно-правових аспектів діяльності аудіовізуальних ЗМІ та окремих сфер інформаційних відносин, закони, що врегульовують правовідносини у суміжних галузях [137]. Визначено правові засади державного регулювання інформаційної сфери, «змістовні» та «технологічні» моменти діяльності ЗМІ, регулятивні повноваження відповідних владних інституцій [135, с. 52]. Ю.М. Кобзар зауважує, що переважна більшість згаданих нормативно-правових актів розроблялася на базі досвіду країн усталеної демократії, передусім європейських. Тобто основні положення українського інформаційного законодавства повинні достатньою мірою кореспондуватися з європейськими аналогами [135, с. 52]. Водночас, як зазначає вчений, практика виявила серйозні недоліки чинної нормативної бази. Вони здебільшого пов'язані з технологією реалізації основних засадничих положень. Зокрема, більшість чинних законів не визначають чітких та прозорих процедур і механізмів їх застосування. Це підтвердили висновки європейських експертів, які загалом доволі критично оцінили наші законодавчі здобутки.

В рамках ретроспективних аспектів цієї проблематики будуть цікавими і думки Ю.М. Кобзаря щодо рекомендацій та пропозицій по окремих законах. Так, в аналізі Закону «Про інформацію» експерти зосередилися на питаннях правового забезпечення доступу громадян до інформації, особливо до інформації владних органів. Висновки експертизи вбачаються доволі цікавими і корисними в практичному плані – передовсім через конкретну спрямованість на чітке визначення правових механізмів вільного доступу до інформації. Саме прагматичності, конкретності та відпрацьованості механізмів реалізації часто не вистачає нашим законам, особливо – рамковим. Європейський досвід тут безперечно стане у пригоді. Особливої уваги, на думку вченого, заслуговують наступні пропозиції: сформулювати основну норму доступу до інформації державних органів відповідно до рекомендацій Ради Європи: кожна особа має

право доступу до інформації (документів), якими володіють органи влади України; запровадити двоетапну процедуру визначення умов обмеження доступу: перший етап – перевірка ймовірності шкідливих наслідків надання інформації; другий – аналіз громадського інтересу до інформації та зіставлення його з можливими негативними наслідками її розкриття; чітко визначити критерії обмеження доступу до окремих видів інформації, конфіденційної інформації; інформації, визнаної в установленому порядку державною таємницею; даних, які стосуються правоохоронних структур; інформації, що стосується приватного життя; документів внутрішньої кореспонденції; інформації, «яка не підлягає розголошенню»; інформації фінансових установ; удосконалити положення щодо правового визначення форм, механізмів і правил доступу до офіційної інформації.

Крім того, Ю.М. Кобзар справедливо підкреслює, що нагальною проблемою залишається і удосконалення організаційно-правових засад діяльності Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення. Рекомендації європейських експертів з цих питань фактично збігаються із нашим власним досвідом, який на практиці виявив чимало законодавчих прогалин і помилок [138, с. 32].

Комплексним можна назвати і дослідження з проблемного питання О. Марценюка, який визначив тенденції розвитку національного інформаційного законодавства різних країн світу та встановив загальні риси його формування. На думку вченого, концепція створення української правової інформаційної системи повинна враховувати глобальні процеси побудови нової формації – інформаційного суспільства та відповідати загальним правилам прав третього покоління, захищати загальновизнані права людини на інформацію.

Національні інформаційні відносини повинні корелюватися із загальними світовими тенденціями та збігатися на якомусь етапі розвитку з міжнародними правовими нормами та стандартами у цій галузі [139, с. 47]. Міжнародні зв'язки та міжнародне право приділяють інформаційним відносинам все більшої уваги. Міжнародні норми, що приймаються Організацією Об'єднаних Націй та Радою

Європи, набувають вирішального значення при формуванні національного інформаційного законодавства [139, с. 47].

В.М. Брижко, аналізуючи проблемні аспекти адаптації інформаційного законодавства до норм ЄС зазначає, що адаптація національного інформаційного законодавства до європейського права – питання, яке безпосередньо пов'язано з становленням нової юридичної науки, наукової дисципліни та нової юридичної галузі – «інформаційне право». Це передбачає наявність у державі спільних принципів наукового формування інформаційного законодавства, яке схильне до перманентних змін, та вирішення питань створення базового, цілісного нормативно-правового акта для всієї інформаційної сфери держави [140].

У свою чергу, дослідження чинної редакції Закону України «Про інформацію» дозволило О.В. Стоєцькому зробити висновок про її невідповідність сучасному рівню розвитку інформаційних відносин та неможливості адекватно вирішувати проблеми, що виникають в інформаційній сфері [79, с. 41-42]. Саме під кутом зору вказаного, вчений говорить про проблему гармонізації системи інформаційного законодавства на міждержавному рівні, з урахуванням засад міжнародного права. Сьогодні, у багатьох регіонах світу (Європі, Америці, Азії), зазначає О.В. Стоєцький, формуються міжнародні стандарти правових норм на рівні типових законів, багатосторонніх конвенцій, угод тощо. У сфері правового регулювання суспільних інформаційних відносин пропонується імплементувати ці норми в національне інформаційне законодавство України без глибокого вивчення і порівняльного аналізу чинного законодавства. Звісно, що при розробці і формуванні національного законодавства недопустиме необґрунтоване копіювання зарубіжного досвіду. Гармонізацію можна проводити також шляхом внесення нового змісту в існуючі форми правових норм. Міжнародний досвід свідчить, що у сфері суспільно інформаційних відносин, при їх законодавчій легалізації в першу чергу враховуються такі загальнолюдські принципи, як повага та гуманне ставлення до людини, її честі, гідності,

репутації; презумпція невинності громадянина, приватної особи на засадах співвідношення потреб та інтересів окремих людей, їх корпорацій (об'єднань), націй, держав та світового співтовариства [79, с. 47].

Фрагментарне дослідження адаптації інформаційного законодавства України до законодавства ЄС здійснюють і В.А. Ліпкан та В.А. Залізник у вже згаданій монографії «Систематизація інформаційного законодавства України». Вчені зазначають, що у зв'язку з членством в таких впливових глобальних і регіональних міжнародних організаціях, як Всесвітній поштовий Союз, Міжнародний союз електрозв'язку, Європейська конференція Адміністрацій зв'язку, Європейський Інститут Телекомунікаційних стандартів тощо Україна як суб'єкт міжнародних відносин узяла на себе низку зобов'язань, в інформаційній сфері [66, с. 142]. Вченими було здійснено аналіз низки вітчизняних нормативно-правових актів, що дозволило їм дійти висновку про те, що на розвиток інформаційних відносин в Україні впливає задекларований курс на вступ до Європейського Союзу, Північноатлантичного альянсу, що обумовлює необхідність узгодження правових засад у цій сфері [66, с. 142-143].

Таким чином, підбиваючи підсумок розгляду історіографії дослідження адаптації вітчизняного інформаційного законодавства України до законодавства ЄС, можна зробити висновок про те, що вказана проблематика, як самостійний об'єкт наукових досліджень набула свого розповсюдження лише на початку XXI століття.

За часів Радянського Союзу (з 1917 року до 90-х рр. XX ст.) у зв'язку з тим, що напрям інтеграції до ЄС взагалі не розглядався в якості одного з векторів зовнішньої політики держави, вказана проблематика не досліджувалась вченими юристами, а інформаційне право як самостійна галузь права лише починала формуватись.

В перші роки незалежності вчені-юристи, як правило, приділяли увагу теоретичним аспектам інформаційного права, головним чином розвиваючи радянські наукові надбання у цій сфері щодо визначення інформаційного права у першу чергу як інституту адміністративного права. В цей же час (перші роки

незалежності і до кін. 90-х рр.) на законодавчому рівні вперше закріплюється пріоритетний напрям формування системи вітчизняного законодавства на його адаптацію до законодавства ЄС, що стане передумовою для подальших наукових досліджень вказаних питань в юридичній науці.

Початок ХХІ століття ознаменувався тим, що питання інформаційного права та законодавства стають предметом ґрунтовного дослідження з боку вчених-юристів, які на підставі своїх наукових результатів констатують остаточне формування інформаційного права як самостійної галузі права в системі права України. Особливо варто відзначити роботи у цьому векторі таких вчених як: І.В. Арістова, В.Ю. Баскаков, К.І. Беляков, Г.В. Виноградова, В.І. Гурковський, М.І. Дімчогло, В.А. Залізник, О.О. Золотар, Г.М. Красноступ, Р.А. Калюжний, Ю.М. Кобзар, Т.А. Костецька, О.В. Кохановська, В.А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко, П.Є. Матвієнко, А.І. Марущак, А.М. Новицький, І.М. Сопілко, О.В. Стоєцький, В.С. Цимбалюк, М.Я. Швець, О.В. Шепета, К.П. Череповський та інші.

Останнім же часом адаптація вітчизняного інформаційного законодавства України до законодавства ЄС, в аспекті розгляду загальних проблем інформаційного законодавства, дедалі частіше привертає увагу вчених (роботи В.М. Брижка, В.А. Залізняка, Ю.М. Кобзаря, В.А. Ліпкана, О.В. Стоєцького В.С. Цимбалюка та інших), проте, на жаль, вузькоспеціалізованих фундаментальних та монографічних досліджень вказаної проблематики на разі немає.

РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ АДАПТАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1. Принципи адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС

В юридичній літературі проблематика принципів права (або правових принципів) завжди була і буде актуальною. Етимологія слова «принцип» походить від лат. «*principium*» – «основа», «початок» і означає: 1) основні, вихідні положення будь-якої системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.; основний закон будь-якої точної науки; 2) особливість, покладена в основу здійснення або створення чогось; 3) правило, покладене в основу діяльності будь-якої організації, товариства і т. ін. [3, с. 941]; 4) внутрішнє переконання, погляд, що визначає норму поведінки; 5) основа устрою, дії будь-якого механізму, пристрою [141, с. 409; 142, с. 66]; 6) основні вихідні положення теорії, вчення, науки, світогляду, політичної організації [143, с. 202].

У свою чергу, юридична довідкова й енциклопедична література, враховуючи специфіку та загальну спрямованість видань, містить визначення дефініції «принципи» саме як правової категорії, зокрема: принципи – це основні засади, вихідні положення, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації [144, с. 111].

На думку Т.О. Коломoeць та П.С. Лютікова, принципи є комплексним поняттям, їх розглядають у філософському, соціальному, юридичному та інших розуміннях [142, с. 67]. Так, наприклад, філософи вважають, що принципи постають центральним поняттям, основою системи, узагальнення та поширення

будь-якого положення на всі явища тієї галузі, із якої цей принцип було абстраговано [145, с. 362; 142, с. 67; 146, с. 40]. Разом із тим, в юридичній науковій та публіцистичній літературі увага приділяється переважно принципам права та принципам певної діяльності [142, с. 67]. В теорії права принципи права розглядаються як об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які висуваються до учасників суспільних відносин з метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів [147, с. 221; 142, с. 67]. Так, принципи права визначались як «ідейна пружина» [148, с. 225]; «основні начала, що характеризують зміст норм, правозастосовних актів, головні напрями їх функціонального впливу на суспільні відносини» [149, с. 261-262]. Деякі вчені-юристи акцентують увагу на тому, що принципи права – це закономірності, зв'язки, відносини; поняття, положення, що відображають закономірності суспільного життя; соціальні умови. У правовій доктрині принципи права визначаються як керівні ідеї, що характеризують зміст права, його сутність і призначення у суспільстві [150, с. 56; 151, с. 70; 152, с. 26-27; 142, с. 67-68]; універсальні, імперативні, загальнообов'язкові вихідні нормативно-юридичні положення, що характеризують зміст права, його сутність і призначення у суспільстві, визначають зміст правового регулювання і становлять моральну й організаційну основу виникнення, розвитку та функціонування права [153, с. 73; 154, с. 33];

Р.З. Лівшиц пропонує розглядати принципи права як ідеї, норми і відносини, що охоплюють усю правову матерію і надають їй логічності, послідовності, збалансованості, звільняють її від конкретики та частин [155, с. 195], М.М. Марченко – як основні ідеї, вихідні положення процесу його формування, розвитку і функціонування; конструкції, на засадах яких встановлюються і функціонують не тільки норми, інститути або галузі, але й вся правова система [156, с. 22-23], С.С. Алексєєв, Є.А. Лукашева, В.С. Нерсесянц – як сферу правосвідомості, правової ідеології і науки [157, с. 102-105; 158, с. 21-23; 159, с. 110-112; 142, с. 67]. В.В. Копейчиков розглядає

принципи права як керівні юридичні вимоги, що відображають особливості та специфіку юридичного права, мають нормативний, регулятивний характер, визначають і направляють правомірну поведінку людей [160, с. 37].

Майже тотожними є й підходи до визначення принципів права і у представників галузевих правових наук. Так, у підручнику «Муніципальне право України» за загальною редакцією В.Ф. Погорілка зазначається, що під принципом слід розуміти суб'єктивно усвідомлену в науці об'єктивну закономірність, притаманну будь-якому соціально-політичному явищу, сформульовану у вигляді певної ідеї, правила чи засади. В юриспруденції більшість принципів є одночасно і правовими нормами (так званими нормами-принципами). Отже, такими принципами слід неухильно керуватися не тільки в теорії, а й в повсякденній практиці. Адже ці норми-принципи хоч і не породжують конкретних правових відносин, проте опосередковано визначають зміст інших явищ правового характеру – окремих норм, інститутів і правовідносин [161, с. 127-128]. Є.Л. Стрельцов у своєму підручнику «Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини» акцентує увагу на принципах як своєрідних орієнтирах у здійсненні певної діяльності, зазначаючи, що принципи варто розглядати саме як «основне положення, яке слугує основою для будь-якої діяльності» [162, с. 9; 146, с. 41]. В адміністративно-правовій науці, принципи адміністративного права визначаються як імперативні, безумовні, універсальні, закріплені у нормах адміністративного права положення, які у загальних рисах окреслюють правила поведінки його суб'єктів і яким повинні відповідати адміністративно-правові норми [154, с. 70]; як засадничі (основні) ідеї, положення, вимоги, що характеризують зміст адміністративного права, відображають закономірності його розвитку і визначають напрями і механізми адміністративно-правового регулювання суспільних відносин [163, с. 80]; як основоположні наукові ідеї, об'єктивно обумовлені та стабільні, відповідно до яких сформована вся система адміністративного права, відображають закономірності його розвитку і визначають напрями адміністративно-правового регулювання суспільних

відносин [164, с. 46]; основні ідеї, положення, вимоги, що характеризують зміст адміністративного права, відображають закономірності його розвитку і визначають напрями й механізми адміністративно-правового регулювання суспільних відносин [165, с. 222]; як керівні засади, які визначають зміст і спрямованість адміністративно-правового регулювання суспільних відносини [166, с. 34].

У свою чергу в юридичній літературі можна зустріти й визначення принципів інформаційного права як основних початкових положень і ідей, що визначають суть і зміст галузі інформаційного права, що додає системний характер її нормам і інститутам і дозволяє говорити про цілісність механізму правового регулювання інформаційних відносин в суспільстві [167]; як зафіксованих в правових формулах світових стандартів ідей і положень, які визначають суть інформаційних відносин та надають системний зміст правовим нормам і інститутам в інформаційній сфері [168]. До них прийнято відносити такі основні принципи як: принцип пріоритетності прав особистості; принцип вільного виробництва і розповсюдження будь-якої інформації, не обмеженої законом (принцип свободи творчості та волевиявлення); принцип заборони виробництва і розповсюдження інформації, шкідливої і небезпечної для розвитку особистості, суспільства, держави; принцип вільного доступу (відкритості) інформації, або принцип гласності; принцип повноти обробки та оперативності надання інформації; принцип законності; принцип відповідальності; принцип «відчуження» інформації від її творця; принцип оборотоздатності інформації; принцип інформаційного об'єкта (інформаційної речі), або принцип двоєдності інформації та її носія [169].

Під принципами інформаційного права О.М. Селезньова пропонує розуміти спрямовані на регулювання інформаційних відносин основоположні засади та керівні ідеї, які володіють універсальністю та імперативністю, пов'язані з інформаційно-правовими нормативами міжнародної спільноти, сприяють боротьбі з прогалинами в інформаційному законодавстві та

підвищують рівень інформаційної культури особи та суспільства в цілому [170, с. 89].

На думку вченої, логічним буде припустити, що сукупність принципів інформаційного права формує певну систему із відповідними зв'язками між структурними одиницями (групами принципів). Зокрема, у науковому світі мають місце наступні підходи:

1) моністичний, що обумовлює своєрідний каркас із загальних принципів інформаційного права. Приміром, І.В. Панова визнає, що все інформаційне право як самостійне явище ґрунтується на загальних принципах законності, пріоритету та захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина, рівності громадян перед законом, вільного одержання, використання, поширення та зберігання будь-якої інформації, не обмеженої законодавством України [171, с. 695; 170, с. 89];

2) переліковий, коли принципи інформаційного права не зазнають ніякого системного групування і наводяться загальним переліком. Так, І.Л. Бачило серед принципів інформаційного права вказує наступні: забезпечення законності в регульованій сфері відносин; забезпечення інтересів людини, суспільства й держави в області реалізації свобод, прав, обов'язків усіх суб'єктів відносин в області інформації, інформатизації; застосування методів і засобів правового регулювання, адекватних специфіці інформаційної сфери відносин; адаптація правових механізмів до динаміки регульованих відносин з урахуванням темпів і якості розвитку інформаційних і комунікативних технологій; пріоритетна підтримка гуманітарно-орієнтованих процесів в інформаційній сфері правовими методами, припинення інформаційної діяльності, що наносить шкоду психічному й фізичному здоров'ю людей, спрямованої на пропаганду насильства, розтління механізмів виявлення злочинів і правопорушень у сферах інформатики, зміцнення правової основи забезпечення інформаційної безпеки; підтримка контактів у рамках міжнародної співдружності в області вироблення норм і стандартів, що регулюють відносини держав, юридичних і фізичних осіб у структурах

глобальних інформаційних процесів при дотриманні прав людини та громадянина [172, с. 48-49; 170, с. 90]. Подібного підходу притримуються М.М. Рассолов [173, с. 24-26; 170, с. 90], О.А. Баранов [174, с. 95; 170, с. 90] та деякі інші;

3) дуалістичний, який дає змогу поділити систему принципів інформаційного права на дві підсистеми, одна з яких включає загальні принципи, а інша – специфічні (спеціальні). Прибічниками такого підходу є О.А. Городов [175, с. 33-36; 170, с. 90], П.У. Кузнецов [176, с. 202; 170, с. 90] та ін.

Перші два із зазначених підходів не передбачають системних зв'язків між принципами інформаційного права, а третій – фактично виокремивши загальні принципи, що є характерними для всіх галузей права, не диференціює принципи інформаційного права у середині галузі. З огляду на останнє, принципи інформаційного права не набувають чіткого статусу, розглядаючись практично на одному рівні. Тому О.М. Селезньова пропонує деталізувати дуалістичний підхід до розуміння системи принципів інформаційного права, і як результат – поділяє систему принципів інформаційного права на загальноправові принципи (принцип законності, принцип суворого дотримання прав людини, принцип відповідальності за порушення норм тощо) та внутрішньодержавні принципи інформаційного права, що, в свою чергу, включають в себе конституційні принципи інформаційного права (принципи, закріплені в Конституції України, що формують основу для регулювання інформаційної сфери – принцип забезпечення інформаційної безпеки, принцип вільного доступу до екологічної інформації, принцип вільного доступу до правової інформації тощо), галузеві принципи інформаційного права (принципи, притаманні інформаційному праву як галузі національного законодавства України, які, в свою чергу поділяються на принципи, закріплені в актах національного законодавства, та принципи, що знаходяться у стадії доктринального дослідження та отримують своє закріплення тільки з часом, наприклад, принцип єдності інформації та матеріального носія, принцип

заборони виробництва і розповсюдження інформації небезпечної для особи і держави тощо), спеціальні принципи інформаційного права (низка галузевих та міжгалузевих принципів, що носять специфікований характер та розраховані на регулювання певних видів інформаційних відносин) включають в себе принципи правового регулювання формування та використання інформаційних ресурсів (принцип запобігання незаконним методам впливу на створення інформаційного ресурсу, принцип гарантування прибутку власника інформаційного ресурсу тощо [177]), принципи захисту комп'ютерної інформації від неправомірного втручання (принцип дворівневого опису стану засобів захисту комп'ютерних систем, принцип наявності механізму перевірки стану контрольованих налаштувань тощо [178, с. 191; 170, с. 91] та інші спеціальні принципи [170, с. 92].

О.М. Селезньова зазначає, що принципи інформаційного права є деталізованим проявом галузевих принципів із поєднанням його із принципами інших сфер (правової інформатики, кримінального права і криміналістики, адміністративного права та ін.) [170, с. 92].

Переходячи безпосередньо до принципів адаптації законодавства до законодавства ЄС, варто зазначити, а ні в законодавстві, а ні в юридичній доктрині відсутнє визначення цієї категорії та далеко не завжди дається перелік вказаних засад. Так, наприклад, в Законі України від 18 березня 2004 року «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» взагалі не окреслюються принципи адаптації законодавства до законодавства ЄС. Не міститься таких засад й в інших нормативно-правових актах цієї сфери. Тобто можна констатувати, що на законодавчому рівні не визначені основні засади та ідеї, якими має керуватися суб'єкт адаптації при здійсненні відповідної процедури, що варто визнати суттєвим недоліком нормотворчої діяльності законодавця у цій сфері.

На доктринальному рівні питанню принципів адаптації інформаційного законодавства України до законодавства ЄС увага взагалі не приділялася, а окремі аспекти засад адаптації загальної системи законодавства досліджувались

достатньо фрагментарно. Так, серед основних принципів адаптації законодавства України до законодавства ЄС Б.В. Бабін та І.В. Кременовська справедливо визначають такі: верховенство права; неухильність дотримання Україною взятих на себе зобов'язань за чинними міжнародними договорами; врахування сучасного становища українського суспільства; аналітичне обґрунтування запропонованих змін; колегіальність прийняття рішень; прозорість заходів регулювання [179]. Окремі принципи адаптації українського законодавства до законодавства ЄС можна знайти у роботах Р.А. Петрова (принцип поваги прав людини і принцип демократії) [180]. У свою чергу, К.М. Рудой окреслює принципи адаптації адміністративного законодавства до законодавства ЄС [5]. Справедливим буде зазначити, що на галузевому рівні саме роботи К.М. Рудой у цій сфері можна визнати найбільш комплексними, хоча й вони не позбавлені певних недоліків.

К.М. Рудой справедливо ставить питання про те, якими принципами будуть керуватися законодавці, вчені та практики при здійсненні адаптації законодавства і чи є принципи формування законодавства ЄС принципами адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Оскільки законодавчі акти України щодо адаптації законодавства до законодавства ЄС містять визначення загальних принципів ЄС та Співтовариства, вони повинні включати й поняття принципів адаптації законодавства України [6, с. 34]. На її думку, виходячи із поняття адаптації законодавства, закріпленому в Концепції Загальнодержавної програми, можна зробити висновок, що адаптація є правотворчою діяльністю уповноважених суб'єктів держави [6, с. 34]. У свою чергу теорією права розроблені принципи правотворчості, які поділяються на дві групи: загальні та спеціальні. Загальні принципи правотворчості – це безперечні основоположні вимоги, які виражають її сутність: гуманізм; демократизм, тобто вираження волі народу, безпосередня або через представників участь народу в розробці та прийнятті нормативно-правових актів; гласність; законність; науковість; системність [6, с. 35]. До спеціальних принципів правотворчості, на думку К.М. Рудой, відносяться: оперативність;

поєднання динамізму та стабільності; плановість; ретельність підготовки нормативних актів; професіоналізм; техніко-юридичне удосконалення; врахування досвіду, як національного, так і міжнародного у процесі прийняття нормативних актів [147, с. 320; 6, с. 35-36]. Іншими словами, на думку К.М. Рудой, принципи правотворчості за змістом та своїм призначенням аналогічні принципам адаптації законодавства і мають розглядатись саме таким чином.

Крім того, вчена із посиланням на Концепцію Загальнодержавної програми адаптації, акцентує увагу на тому, що реалізація принципів узгодженості, поступовості та плановості процесу наближення законодавства України до законодавства ЄС передбачає визначення пріоритетних напрямів його розвитку і концентрацію зусиль органів державної влади України у цих напрямках, а також необхідність врахування позитивних і небажаних наслідків застосування в Україні законодавчих актів, розроблених з урахуванням законодавства ЄС, зазначено в [6, с. 36-37].

Разом з тим, слід зазначити, що немає жодної комплексної роботи або єдиного нормативно закріпленого переліку принципів адаптації саме інформаційного законодавства до законодавства ЄС, що ускладнює здійснення вказаного процесу. Таким чином, надзвичайно важливим та актуальним є вирішення наукового завдання, що полягає у розробці та окресленні принципів адаптації вітчизняного інформаційного законодавства до законодавства ЄС. У зв'язку із цим пропонується в якості «робочого» варіанту запропонувати власну модель системи принципів адаптації інформаційного законодавства, з їх класифікацію, яка допоможе розкрити їх сутність та значення у повній мірі.

Оскільки ані в законодавстві, ані в науковій літературі не пропонується класифікація відповідних засад, вбачаємо за доцільне поділити принципи адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС за їх призначенням на засадничі та організаційно-функціональні. До засадничих принципів адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС (які є основоположними, базовими, фундаментальними), на нашу думку, варто віднести наступні: принцип верховенства права; принцип законності; принцип

врахування сучасного становища українського суспільства; принцип науковості; принцип гуманізму; принцип демократизму; принцип гласності. Відповідно, організаційно-функціональними принципами адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС є принцип професіоналізму; принцип прозорості; принцип дотримання юридичної техніки; принцип аналітичного обґрунтування запропонованих змін; принцип оперативності. Вбачається за доцільне розкрити сутність та зміст кожного з принципів.

Перш за все, слід звернутися до засадничих принципів адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС як ідей, положень, на яких ґрунтується відповідний процес. Так, розкриваючи принцип верховенства права, справедливо буде зазначити, що він є визначальним принципом, який «пронизує» всі інші принципи адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС. Справедливим буде зазначити, що принцип верховенства права останнім часом ґрунтовно та фундаментально досліджувався і продовжує вивчатися в юридичній, в тому числі, й галузевій науці. Розглядаючи принцип верховенства права, В.М. Тертишник наводить його визначення як «системи державного і суспільного устрою, де сама влада перебуває під владою закону (обмежується правом), а саме право створює таку систему правовідносин, за якої максимально усуваються можливості свавілля чиновників: людина може робити все, що законом не заборонено, а чиновник тільки те, що передбачено законом» [181, с. 15]. В.І. Тимошенко було охарактеризовано принцип верховенства права як найважливіший елемент правової державності, передумову її здійснення [182, с. 63; 183, с. 29]. У свою чергу, автори Науково-практичного коментаря до Конституції України зазначають, що існують певні, так би мовити, структурні одиниці, які наповнюють конкретним змістом верховенство права як інтегральний принцип українського конституційного права. У контексті Конституції України такими структурними одиницями є: принцип демократії (ст. 1), принцип прав людини та відповідальності держави перед людиною за свою діяльність (ч. 2 ст. 3), принцип народовладдя (ст. 5 та

7), принцип поділу влади (ч. 1 ст. 6), принцип законності (ч. 1 ст. 6; ст. 19), принцип незалежності суду та суддів (ч. 1 ст. 124; ст. 126; ч. 1 ст. 129; ст. 130 та ін.), принцип доступу до суду (ч. 3 ст. 8, ч. 2 ст. 55), принцип поваги до прав людини і основоположних свобод (ч. 2 ст. 3; ст. 21; ч. 3 ст. 22), принцип рівності перед законом (ч. 1 ст. 24), принцип заборони дискримінації (ч. 2 ст. 24) і т. ін. [184, с. 60; 146, с. 95].

Своєрідними аналогічними структурними одиницями є вищезгадані принципи демократизму, гуманізму тощо. Саме тому принцип верховенства права цілком виправдано також можна називати інтегральним.

Досить схожою є позиція, що була висловлена на 86-му пленарному засіданні Венеційської Комісії, яка полягала в тому, що принцип верховенства права поєднує законність, юридичну визначеність, заборону свавілля, доступ до правосуддя, дотримання прав людини, заборону дискримінації та рівність перед законом [185, с. 162]. При цьому юридична визначеність як складова принципу верховенства права вимагає, щоб юридичні норми були «чіткими» і «точними», спрямованими на забезпечення того, щоб «ситуації та правовідносини залишались передбачуваними» [186, с. 178]. Заборона свавілля, у свою чергу, полягає в тому, що дискреційні повноваження не мають здійснюватися у свавільний спосіб. Доступ до правосуддя як наступний елемент принципу верховенства права означає надання кожному можливості оскаржувати дії та рішення влади, якщо вони не відповідають правам чи інтересам особи. Щодо дотримання прав людини, то, згідно з матеріалами 86-го пленарного засідання Венеційської Комісії, маються на увазі такі права як: право на доступ до правосуддя, право на законного і компетентного суддю, право на виклад своєї позиції, неприпустимість подвійної загрози (подвійного покарання за одне й те саме діяння), юридичний принцип, згідно з яким заходи, що накладають обтяження, не можуть мати зворотної сили, право на ефективні засоби юридичного захисту в будь-якому спорі, презумпція невинуватості – будь-яка особа вважається невинуватою в скоєнні злочину, доки її вину не доведено, та право на справедливий суд [186, с. 181]. Заборона дискримінації як елемент

принципу верховенства права передбачає, що закони «стримують дискримінацію окремих фізичних осіб чи груп осіб». Будь-який необґрунтований неоднаковий підхід за законом заборонений, і всі особи мають гарантований рівний та ефективний захист від дискримінації за будь-якою ознакою – раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, власності, народження чи іншого статусу [186, с. 181-182; 146, с. 95-96].

Вбачається, що певним дискусійним моментом у цих тезах, сформульованих на 86-му пленарному засіданні Венеційської Комісії, є положення про те, що законність є складовою верховенства права. У цьому сенсі варто звернутися до рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України положень ст. 69 Кримінального кодексу України від 02 листопада 2004 року, в якому зазначено, що «верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем його розвитку» [187]. Отже, правильне співвідношення законності і верховенства права варто шукати саме у площині того ж інтегрального характеру останнього, його всеосяжності. Верховенство права у такому випадку лише «пронизує» законність як самостійну, хоча й тісно пов'язану із верховенством права, систему гарантій дотримання законодавства, а не поглинає її.

Як слушно зазначають автори монографії «Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики» за загальною редакцією Ю.С. Шемшученка, можна виділити ряд визначальних ознак, які дозволяють встановити міру

забезпечення і практичної реалізації принципу верховенства права, до яких належать: зв'язаність державної влади правом, поділ державної влади, відповідність закону праву, конституційне встановлення прав і свобод людини і громадянина, пряма дія конституційних норм, рівна відповідальність за порушення закону як окремими громадянами, так і органами державної влади, наявність демократичної процедури прийняття законів, взаємна відповідальність держави і особи, існування інститутів контролю за дотриманням чинного законодавства всіма суб'єктами суспільно-політичних відносин [188, с. 125; 183, с. 29; 146, с. 97].

Більш детальне дослідження цього принципу здійснив В.Б. Авер'янов, зауважуючи, що принцип верховенства права не може ототожнюватися з принципом верховенства закону, який «за панівною у вітчизняній юридичній науці ідеологією юридичного позитивізму означає пріоритетність законів перед іншими формами нормативно-правового регулювання суспільних відносин» [189, с. 33; 190, с. 23]. Він слушно пропонує розглядати принцип верховенства права як «принцип функціонування держави», що, на його думку, означає: по-перше, пріоритетність прав людини перед будь-якими іншими цінностями демократичної, соціальної, правової держави; по-друге, підпорядкування діяльності всіх без винятку державних інститутів потребам реалізації та захисту зазначених прав [190, с. 33]. Він цілком слушно вважає, що існує принаймні дві складові доктринального тлумачення цього принципу, які розкриваються через вимоги: а) підпорядкування діяльності всіх без винятку державних інститутів потребам реалізації та захисту прав людини; б) пріоритетності цих прав перед усіма іншими цінностями демократичної, соціальної, правової держави [183, с. 31; 191, с. 3], й робить акцент не лише на «утвердженні» прав людини завдяки зазначеному принципу, а й на проблемі «забезпечення реалізації» цих прав [189, с. 34]. Принцип верховенства права як основний, засадничий принцип адміністративного права в цілому і державної служби зокрема згадує у своєму дослідженні і П.О. Баранчик, цілком справедливо наголошуючи на його значущості та необхідності визнання головним, першочерговим серед всіх

принципів адміністративного права [192, с. 98]. Взагалі виокремлення відповідного принципу є характерним лише для сучасних адміністративно-правових джерел, хоча й без комплексного аналізу його змісту, що є цілком виправданим з урахуванням реалій розвитку вітчизняної адміністративно-правової доктрини.

Отже, принцип верховенства права є визначальним у процесі адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС, функціонуванні суб'єктів адаптації та визначенні основних напрямів діяльності та пріоритетів розвитку даної сфери публічно-правових відносин.

Принцип законності також варто вважати одним із засадничих принципів адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС, який закріплений у Конституції України (ст. ст. 6, 19 та ін.). Його дослідженню приділялося у різні періоди достатньо уваги вчених-юристів, в наявності як фундаментальні, так і галузеві, спеціальні дослідження. Так, в Юридичній енциклопедії за загальною редакцією Ю.С. Шемшученка законність розглядається як фундаментальна юридична категорія, яка є критерієм правового життя суспільства і громадян. Вона визначається як комплексне політико-правове явище, що відображає правовий характер організації суспільного життя, органічний зв'язок права і влади, права і держави [74, с. 498; 193, с. 274]. Авторський колектив Юридичної енциклопедії дотримується думки, що законність постає у кількох вимірах: як принцип здійснення державою владних повноважень (вимога законодавчого закріплення компетенції владних структур, ухвалення рішень у межах компетенції та на підставі закону, дотримання у діяльності державних структур конституційних прав і свобод людини); як принцип поведінки фізичних осіб у сфері права (реальна можливість здійснення суб'єктом права наданих йому прав за умови неухильного виконання покладених на нього обов'язків, конституційне закріплення правового статусу особи, можливість звернутися за судовим захистом власних прав та наявність ефективних засобів юридичної відповідальності); як принцип побудови системи нормативних актів

(ієрархічність цієї системи, відповідність законів і підзаконних актів конституції держави): як режим соціально-політичного життя (вимога точного і неухильного виконання законів та заснованих на них підзаконних актів усіма суб'єктами права), що визначає реальність писаного права та ступінь його втілення [74, с. 498; 193, с. 274]. Таким чином, законність розглядається як правовий режим у державі, за якого діяльність державних органів, юридичних і фізичних осіб здійснюється відповідно до вимог цього закону, і з цим визначенням варто погодитися. Дотриманню відповідного режиму сприяють: наявність розгалуженої системи законодавства, яке відображає волю та інтереси переважної більшості населення, спрямоване на забезпечення прав людини і передбачає як однаковість нормативно-правового регулювання на всій території країни, так і однакове застосування правових норм до всіх суб'єктів права; високий рівень правової культури населення, тобто поважання права суб'єктів правовідносин та їхня згода діяти у визначених ним межах, зіставляти власні вчинки з вимогами норм законодавства, наявність державних гарантій, за допомогою яких у суспільстві впроваджується, а в разі порушення відновлюється законність [74, с. 498; 193, с. 274]. Майже тотожні визначення можна зустріти і у деяких роботах інших вчених-юристів, одна їх узагальнений аналіз все ж таки свідчить про дещо шаблонний, формалізований підхід до змісту цього принципу.

Як слушно зазначають автори монографії «Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики» за загальною редакцією Ю.С. Шемшученка, в останні десятиліття із урахуванням докорінних реформаційних змін у суспільстві нерідко лунають думки про необхідність відмови від такого суто формального тлумачення законності. Остання фактично означає режим реального виразу права в самій законотворчості і підзаконній нормотворчості, що має відбиток в уточненій термінології – визначенні законності як «правозаконності» і це є цілком слушним. Адже, відповідно до такого її розуміння, її призначення і основне завдання полягає у досягненні суворого і

неухильного дотримання і виконання законів (та інших нормативних актів) всіма учасниками суспільних відносин [183, с. 49].

При цьому С.Г. Стеценко цілком слушно уточнює, що законність – це комплексне політико-правове явище, яке характеризується неухильним дотриманням вимог чинного законодавства всіма суб'єктами права [194, с. 189], й виділяє наступні характерні, на його думку, основні риси законності: універсальність, тобто положення законів регулюють суспільні відносини незалежно від місця і часу виникнення суспільних відносин; загальнообов'язковість – у цій рисі, на думку автора, проявляється вища юридична сила законів, оскільки приписи норм права обов'язкові для всіх суб'єктів права, незалежно від майнового статусу, належності до державної влади тощо; обґрунтованість – положення законів мають об'єктивний характер, вони насправді спрямовують суспільні відносини у вигідні для суспільства напрями, коли досягається баланс інтересів людини та держави; наявність у державі органів, які забезпечують дотримання законності [194, с. 189-190]. Він цілком виправдано розглядає не тільки поняття та ознаки законності, а й звертає увагу на гарантії її забезпечення, під якими розуміє обумовлені чинним законодавством і розвитком суспільного життя фактори, що забезпечують дотримання законності [194, с. 191], й поділяє їх на загальні (політичні умови – розвиток демократії, гласності, поділ влади, свобода інформації; економічні умови – рівень розвитку ринкових відносин, виробництва, гарантованість економічної свободи, добробут населення тощо; ідеологічні умови – рівень розвитку правосвідомості, заснованої на визнанні пріоритету прав і свобод людини, правової культури громадян, і насамперед державних службовців) та спеціальні (стан законодавства, його стабільність і відповідність розвиткові відносин у суспільстві, рівень юридичної техніки; рівень діяльності з попередження і припинення правопорушень, зокрема заходів юридичної відповідальності; доступність і якість правосуддя; ефективність контролю за реалізацією правових актів).

Не варто недооцінювати і принцип врахування сучасного становища українського суспільства. Перш, ніж розкрити зміст вказаного принципу, слід зазначити, що загальновідомо те, що суспільством визнається організована сукупність людей, об'єднаних характерними для них відносинами на певному етапі історичного розвитку; соціальна самодостатня система, заснована на взаємовідносинах людей в процесі реалізації особистих потреб. Американський соціолог Е. Шилз виділяє такі критерії спільноти, які необхідні для того, щоб вважати її суспільством [195]: має цілісну територію, яку вважає власною; має спільну систему управління; має власну назву та власну історію; існування специфічної культури – спільної системи цінностей, що забезпечує згоду між її членами.

Вказаний принцип адаптації вітчизняного законодавства до відповідних європейських зразків, проявляється у необхідності врахування ментальності українського суспільства, рівня його соціально-економічної свободи, рівня культури, в тому числі правової, та моралі. Також не слід забувати про визначенні меж адаптації вітчизняного законодавства й про рівень матеріального забезпечення населення нашої держави, а також доступ до інформації. Іншими словами, при здійсненні адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС має бути врахований стан українського суспільства, законодавство має адаптуватися до умов, в яких існує таке суспільство, а не лише «сліпо» копіювати європейські стандарти інформаційного законодавства ЄС.

Принцип науковості адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС являє собою сукупність основних способів отримання нових знань і методів вирішення завдань в рамках інформаційного законодавства. Він включає в себе способи дослідження феноменів, систематизацію, коригування нових і отриманих раніше знань у галузі інформаційного законодавства ЄС. Висновки, доповнення чи зміни до вітчизняного законодавства мають робитися за допомогою правил і принципів міркування на основі емпіричних (спостережуваних і вимірюваних) даних про інформаційне законодавство.

Базою отримання відповідних даних має бути спостереження. Для пояснення спостережуваних фактів мають висуватися гіпотези і будуватися теорії, на підставі яких формулюються відповідні зміни до інформаційного законодавства України. Отримані прогнози мають перевірятися збором нових знань у відповідній галузі.

Щодо принципу гуманізму адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС, то слід зазначити, що у Великому тлумачному словнику з культурології за редакцією Б.І. Кононенко гуманізм (від лат. *Humanus* – людський) визнання цінності людини як особистості, її права на вільний розвиток і прояв своїх здібностей, затвердження блага людини як критерію оцінки суспільних відносин. У вузькому значенні світська філософія епохи Відродження, що протистоїть релігійної схоластики середніх століть; сукупність ідей і поглядів, які стверджують цінність людини незалежно від його суспільного становища і право особистості на вільний розвиток своїх творчих сил, проголошують принципи рівності, справедливості, людяності відносин між людьми; гуманізм епохи Відродження (Ренесансу, XIV-XVI ст.) – громадське та літературне рух, протистояла схоластиці і духовному пануванню церкви, яка прагнула до відродження античного ідеалу краси і людяності; гуманізм реальний – міра людяності суспільних відносин [196]. Гуманізм також розглядається як компромісний теоретичний, етичний і правовий мінімум, який гарантує різним людям (які сповідують різні цінності) базові цінності життя і добросусідства при свободі в усьому, що їх не виключає [197, с. 39]. В аспекті адаптації законодавства вказаний принцип розривається через необхідність здійснення правотворчої діяльності крізь призму аналізу законопроектних норм на предмет їх відповідності загальноновизнаним гуманістичним началам, а саме – визнання цінності людини як особистості, її права на вільний розвиток, утвердження блага людини як критерію оцінки суспільних відносин.

Принцип демократизму під час адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС можна розглядати через поняття, яке надає О.Ф. Скакун. Так, вчена вказує на те, що принцип демократизму знаходить свій прояв у тому,

що право та законодавство виражають волю народу, волю всіх і кожного та формуються через форми народовладдя: безпосередню та представницьку демократію [147, с. 225]. Важливою ознакою демократичної правової соціальної держави Україна є те, що людина існує для держави, а держава існує для людини, що може бути реалізоване крізь норми, закріплені у законодавстві, що, у свою чергу, і підтверджує демократизм адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС. Саме тому діяльність суб'єктів адаптації має бути спрямована на визнання, дотримання і забезпечення прав і інтересів людини і громадянина. Отже, принцип демократизму під час адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС є засадничою складовою його фундаменту, відображає волю народу, спрямовує публічну адміністрацію при здійсненні правотворчої функції на дотримання його інтересів.

Вагомості і актуальності як засадничий принцип набуває принцип гласності, який полягає у наданні та оприлюдненні повної інформації, а також можливість вільного обговорення даної інформації. Його можна розглядати не тільки як окремий принцип, але й як складову принципу демократизму (що свідчить на користь взаємозв'язку всіх принципів й існування їх як системи) у здійсненні відповідної діяльності, оскільки саме він забезпечує здійснення демократії, а також ефективне функціонування в даному випадку суб'єктів адаптації. Механізм реалізації принципу гласності фактично лише почав фіксуватися на нормативному рівні, зокрема в Законі України від 13 січня 2011 року «Про доступ до публічної інформації» [97], який визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес [146, с. 112].

Принцип гласності, як засада здійснення адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС, полягає у необхідності систематичного, різностороннього, із використанням ресурсу всіх засобів інформації, інформування суспільства про можливі варіанти подальшого реформування

інформаційного законодавства в аспекті його гармонізації з європейським, проведення громадського обговорення результатів норм проектної діяльності суб'єктів адаптації тощо.

Варто звернути увагу на те, що сутність, зміст та призначення вказаних принципів дійсно мають визначальний, засадничий характер для процесу адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС, що дозволяє визначити їх як основоположні загальні ідеї, керівні засади, що визначають пріоритетні напрями її здійснення.

Перш, ніж розкрити організаційно-функціональні принципи адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС, слід зазначити, що вони тісно пов'язані із засадничими принципами та виконують по відношенню до них так би мовити «обслуговуючу» роль.

Зокрема, слід зупинитися на принципі професіоналізму. Виходячи із етимології поняття «професія» (лат. *profession* – офіційно зазначене заняття, спеціальність), наданого авторським колективом Великого енциклопедичного юридичного словника, а саме як «виду трудової діяльності, що визначається характером і метою трудових функцій» [193, с. 742], її можна визначити як певну характеристику властивостей праці людини, яка характеризує рівень оволодіння людиною тією чи іншою професією, здобуття нею відповідних знань та навичок для виконання роботи. Тобто діяльність суб'єктів адаптації має здійснюватися особами, які мають для цього належний рівень знань та досвіду.

Наступним організаційним принципом адаптації інформаційного законодавства є принцип прозорості (прозорий – доступний для сприймання, зрозумілий, ясний, дохідливий [3, с. 332]), який тісно пов'язаний із засадничим принципом адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС – принципом гласності. Проте тотожними визнати їх не можна. Як вже зазначалось, гласність полягає у наданні та оприлюдненні повної інформації, а також можливості вільного обговорення цієї інформації. Тобто, гласність стосується не тільки обов'язку надання повної та достовірної інформації, але й

охоплює можливість вільного обговорення вказаної інформації, вимоги ж щодо прозорості, головним чином, спрямовані на створення умов відкритості, можливості вільного доступу до публічної інформації. Крім того гласність в загальномовному розумінні означає «доступність для широкої громадськості; відкритість; публічність» [3, с. 252]. Таким чином, гласність є більш широким поняттям, яке включає в себе прозорість як своєрідну складову, особливу форму його прояву, що власне і дозволяє розглядати принцип гласності у площині засадничих принципів, а прозорість державної служби – у площині організаційних принципів, як певної складової більш широкого явища. У контексті забезпечення дотримання та захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, а також забезпечення реалізації у відносинах між державою та громадянином принципу верховенства права даний принцип відіграє дуже важливу роль.

Отже, сутність прозорості адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС полягає у здійсненні покладених на суб'єкта адаптації нормативно визначених обов'язків на засадах відкритості, утримання від спроб приховати від суспільства, фізичних та юридичних осіб будь-яку відому йому інформацію, обмежень для розголошення якої не встановлено законодавством України.

Принцип дотримання юридичної техніки полягає у використанні системи засобів, правил і прийомів підготовки компетентними органами юридичних актів. При цьому, видами юридичної техніки є законодавча техніка; техніка систематизації законодавства; техніка правозастосовчих актів. Законодавча (правотворча, нормотворча) техніка – це сукупність правил, прийомів, способів створення (підготовки, складання, оформлення) нормативних актів. Правилами законодавчої техніки є: наявність обов'язкових офіційних реквізитів: назва, дата, орган прийняття, підпис відповідної посадової особи й т.д.; регулювання однорідних суспільних відносин, відсутність прогалин, мінімізація виключень і відсилань і т.д.; однорідні норми викладаються компактно, наприклад у главах, розділах нормативного акту, нумерація статей є суцільний, стабільної й т.д.;

ясність, точність, стислість мови нормативних актів, стандартність формулювань і т.д. Техніка систематизації законодавства (нормативних актів) припускає використання таких способів його систематизації як облік, інкорпорація, консолідація, кодифікація законодавства. Техніка правозастосовчих (індивідуальних) актів пов'язана з їх належним зовнішнім оформленням (назва, органи видання або видачі, час і місце видачі, підпис, печатка й т.д.), наявністю необхідного втримування (рішення, фіксація юридичного факту, відповідність термінологічного стилю мові законодавства й т.д.).

Розрізняють юридичну техніку в правотворчості та правозастосовчій діяльності. Юридична техніка в правотворчості охоплює нормативні акти (техніко-юридичні прийоми і правила при виробленні законів і підзаконних актів), а в правозастосовчій діяльності – індивідуальні акти (техніко-юридичні прийоми і правила при виробленні судових актів, договорів). Для забезпечення верховенства закону і його ефективної дії необхідний високий рівень законодавчої техніки. Юридична техніка в правотворчості містить у собі методики роботи над текстами нормативно-правових актів, прийоми найдосконалішого викладу думки законодавця (інших суб'єктів правотворчості) у статтях нормативно-правових актів, вибір найдоцільнішої структури кожного з них, термінології і мови, способи оформлення змін, доповнень, повного або часткового скасування, об'єднання нормативно-правових актів тощо. Вона забезпечує юридичну досконалість нормативних документів. Істотне значення має зведення до мінімуму кількості нормативних актів з одного й того ж питання, а також наявність спеціальних правових засобів, що забезпечують додержання нормативно-правового акта (організаційні заходи, заходи заохочення, контролю та ін.) [198].

Таким чином, принцип дотримання юридичної техніки під час правотворчої діяльності, спрямованої на гармонізацію вітчизняного законодавства із законодавством ЄС, його адаптацію, полягає у необхідності дотримання суб'єктами адаптації конкретних засобів, правил і прийомів

підготовки юридичних актів, в тому числі, і під час правозастосовчої діяльності з метою забезпечення високої ефективності процесу адаптації.

Принцип аналітичного обґрунтування запропонованих змін є своєрідним «продовженням» принципу науковості адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС. При визначенні вказаного принципу, слід виходити із понять «аналізу», які надаються у словниково-енциклопедичній літературі, наприклад як операції уявного або реального розчленування цілого (речі, властивості, процесу або відносини між предметами) на складові частини, яка виконується в процесі пізнання або предметно-практичної діяльності людини [199].

Існує декілька видів аналізу як прийому наукового мислення. Уявне (а часто, наприклад, в експерименті, і реальне) розчленування цілого на частини, що виявляє будову (структуру) цілого, передбачає не тільки фіксацію частин, з яких складається ціле, але і встановлення відносин між частинами. При цьому особливе значення має випадок, коли аналізований предмет розглядається як представник деякого класу предметів: тут аналіз дозволяє переносити знання, отримане при вивченні одних предметів, на інші. Іншим видом аналізу є аналіз загальних властивостей предметів і відносин між предметами, коли властивість або відношення розчленовується на складові властивості або відносини. В результаті аналізу загальних властивостей і відносин поняття про них зводяться до більш загальних і простих понять. Видом аналізу є також поділ класів (множин) предметів на підкласи (такого роду аналіз зветься класифікацією) [200].

В свою чергу, у філософському енциклопедичному словнику аналіз розглядається як те, що робить можливим утворення понять, розкладання єдності на безліч, цілого – на його частини, складного – на його компоненти, події – на його окремі ступені, змісту свідомості – на його елементи, поняття – на його ознаки. Акт аналізу називають аналізуванням, а спосіб проведення аналізу – аналітичним методом. Елементарний аналіз розкладає явище на окремі його частини без урахування тих відносин, в яких знаходяться ці

частини один до одного і до цілого. Причинний аналіз диференціює явище з урахуванням його причинних відносин. Логічний аналіз розкладає його в залежності від логічних відносин. Феноменологічний аналіз виокремлює в явищі зміст свідомості, щоб дослідити сутність останнього, психологічний аналіз розкладає зміст свідомості на його елементи. При аналізі слід враховувати, що кожен даний предмет в результаті порушення його природного зв'язку з іншими предметами змінює своє буття [201].

Відповідно, поняття «обґрунтування» як складова поняття досліджуваного принципу за Філософським енциклопедичним словником означає розумову процедуру, засновану на використанні розцінки знань, норм і установок для прийняття тверджень, оцінок чи рішень щодо практичних дій. Соціальнозначуща діяльність людини обумовлена нормами, передумовами і установками, які виступають у якості її регуляторів. Їх застосування в процедурі обґрунтування передбачає обговорення та аналіз правомірності та доцільності їх використання в деякій ситуації, зіставлення можливих альтернатив і вибір з них найбільш ефективної; як необхідний момент наукового мислення, що відрізняє його від різних форм донаукової і позанаукової свідомості. У сучасній логіці і методології науки розробка критеріїв і норм обґрунтування наукового знання органічно поєднується з дослідженням процесів формування і розвитку теоретичних систем [202]. Таким чином, принцип аналітичного обґрунтування запропонованих змін як засадничий принцип адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС означає, що всі зміни, запропоновані суб'єктом адаптації, та впроваджені ним, повинні мати не просто наукове підґрунтя, але бути обґрунтованими достатньою кількістю соціально-економічних, політичних та інших аргументів, які мають бути окреслені шляхом аналізу системи інформаційного законодавства ЄС, вітчизняного інформаційного законодавства, шляхів їх наближення та ряду інших чинників.

У свою чергу, принцип оперативності адаптації інформаційного законодавства, як організаційну засаду, забезпечує своєчасність та швидкість

здійснення адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС у часових межах шляхом найбільш повного і раціонального використання процесуальних та матеріальних засобів.

На підставі окресленої системи принципів адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС та їх налізу, можна визначити останніх як основні засади, вихідні положення, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві аспекти та вектори адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС. При цьому вказані принципи доцільно класифікувати за їх призначенням на засадничі та організаційно-функціональні. До засадничих принципів адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС (які є основоположними, базовими, фундаментальними), на нашу думку, варто віднести наступні: принцип верховенства права; принцип законності; принцип врахування сучасного становища українського суспільства; принцип науковості; принцип гуманізму; принцип демократизму; принцип гласності. Відповідно, організаційно-функціональними принципами адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС є принцип професіоналізму; принцип прозорості; принцип дотримання юридичної техніки; принцип аналітичного обґрунтування запропонованих змін; принцип оперативності. При цьому варто розглядати принципи адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС у певній системі та взаємозв'язках, тому що лише у своїй сукупності вони становлять фундамент для адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС. Крім того, вбачається за необхідне закріпити весь перелік принципів адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС на законодавчому рівні.

2.2. Суб'єкти адаптації вітчизняного інформаційного законодавства до норм ЄС

Досліджуючи питання суб'єктів адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС, варто зазначити, що поняття «суб'єкт» є далеко не однозначним. Його значення багато в чому визначається контекстуально, виходячи з того, в межах якої галузі знань воно використовується або в межах якого спілкування – професійного, доктринального, побутового тощо.

Суб'єкт (від лат. *subjectum* – лежить в основі) – поняття, що вживалося ще Аристотелем, а також і в середні віки в сенсі субстанції. Тільки з XVII ст. воно починає використовуватися в сучасному розумінні, тобто як позначення психолого-теоретико-пізнавального Я, протиставленого чомусь іншому – не-Я, предмету, об'єкту, або як позначення об'єктивованого Я, тобто індивід, якому протистоїть, протиставляється об'єкт і який направляє на цей об'єкт своє пізнання або дію, – в цьому відношенні він виступає як «суб'єкт пізнання», «суб'єкт дії» [203, с. 441]. Ця ж точка зору підтримується й іншими вченими, які зазначають, що до Нового часу термін *subjectum* мав тільки формально-апофатичне значення [204], а у середні віки він використовувався як латинський переклад з грецької, що означає «той, що лежить унизу, той, що знаходиться в основі». Аж до XVII ст. все суще саме по собі, тобто суще в його первинному аристотелівському сенсі, розглядалося всередині метафізики як *subjectum*. «Суб'єкт, – пише М. Хайдеггер, – тобто саме передлежаче – це каміння, рослини, звірі анітрохи не в меншій мірі, ніж люди» [204, с. 122].

Досліджуючи сучасні філософські дискурси вчені зазначають, що характерне використання поняття «суб'єкт» для визначення носія предметно-практичної діяльності та пізнання. Як суб'єкти тут виступають індивіди або соціальні групи, тобто «тілесні» суб'єкти, що зумовлювало, в першу чергу, розробку гносеологічної проблематики, пов'язаної з цим поняттям. Саме гносеологія, як зазначає Ю.І. Прохоренко, вирішувала проблему тотожності

суб'єкта як активного начала в пізнавальному процесі і об'єкта в процесі досягнення загального і необхідного знання [205; 206, с. 244].

В соціології вживається термін «суб'єкт соціологічного пізнання», який означає – в широкому сенсі слова – суспільство в цілому як самопізнавальну соціальну систему; в конкретному соціологічному дослідженні – соціологів, що входять до складу дослідницьких груп та установ, що організують і здійснюють процес пізнання соціальних явищ з метою їх вивчення і пояснення. Суб'єкт соціологічного пізнання нерозривно пов'язаний з пізнаваним об'єктом. Хоча соціальні явища і процеси як об'єктивна реальність існують незалежно від суб'єкта соціологічного пізнання, об'єктом пізнання вони стають тільки при його наявності. Отже, в процесі соціологічного дослідження реалізується суб'єктно-об'єктний зв'язок як головне гносеологічне відношення. Взаємозв'язок об'єкта і суб'єкта соціологічного пізнання ускладнюється тим, що досліджувані люди самі є суб'єктами пізнання [207, с. 471].

В юридичних науках використовуються такі терміни як «суб'єкт права», «суб'єкт правовідносин», «суб'єкт правопорушення», «суб'єкт відповідальності» тощо. При цьому перші дві категорії, як правило, вживаються як синоніми. Не вдаючись до дискусії відносно розуміння цієї категорії (як відомо в теорії права сформувалися дві теорії: позитивно-правова та природно-правова) лише зазначимо, що найбільш поширеною і найбільш логічною, на нашу думку, є позиція, відповідно до якої, суб'єктом права є особи, які володіють правосуб'єктністю, тобто громадяни, організації, громадські утворення, які можуть бути носіями прав і обов'язків, брати участь у правових відносинах. Вирази «суб'єкт права» і «особи, які володіють правосуб'єктністю» збігаються [208].

Разом з тим, Т.О. Коломоець підкреслює, що підтримуючи домінуючу позицію вітчизняних вчених-адміністративістів щодо суб'єктів адміністративного права, варто констатувати, що адміністративна правосуб'єктність є базовою категорією у розумінні потенційної здатності

суб'єкта права мати певні права та виконувати певні обов'язки у сфері дії адміністративного права [209, с. 64].

В юридичній науці, як і інститут правового статусу особи, правосуб'єктність завжди була і залишається актуальним предметом дослідження. Як правило, вченими вивчаються загальнотеоретичні її аспекти, складові елементи та різновиди, в тому числі, залежно від участі суб'єкта права у тих чи інших правовідносинах (цивільних, адміністративних, кримінальних тощо), досліджуються особливості правосуб'єктності окремих суб'єктів права, окреслюються умови її набуття тощо. Так, О.Ф. Скакун виділяє правосуб'єктність фізичних та юридичних осіб окремо. На її думку, правосуб'єктність фізичних осіб (індивідуальних суб'єктів правовідносин) – це передбачена нормами права здатність (можливість) бути учасниками правовідносин. Склад правосуб'єктності фізичної особи: правоздатність; дієздатність; деліктоздатність [147, с. 356], а правосуб'єктність юридичних осіб (колективних суб'єктів правовідносин) – це правоздатність і дієздатність державних і недержавних організацій (державних органів, державних підприємств і установ, громадських об'єднань, комерційних (господарських) корпорацій, релігійних організацій та ін.) [147, с. 358]. А.М. Колодій і В.В. Копейчиков вказують, що для того, щоб бути суб'єктом права, організація або індивід повинні володіти правосуб'єктністю. В державних і громадських організаціях правосуб'єктність знаходить свій вираз в компетенції їх органів, тобто в сукупності їх прав та обов'язків, що надаються їм для виконання відповідних функцій [210, с. 141-142; 211, с. 192]. І.С. Окунев відносить до правосуб'єктності правоздатність і дієздатність і розкриває її зміст через її ж різновиди: «Загальна правосуб'єктність – це здатність особи в межах даної системи права бути суб'єктом права взагалі. Індивідуальними суб'єктами права правосуб'єктність набувається з моменту народження, а колективними суб'єктами права з моменту їх створення, у встановленому законом порядку. Галузева правосуб'єктність виступає як закріплена правом здатність особи мати і реалізовувати конкретні (відповідно до галузей права) юридичні права та

обов'язки: конституційні, адміністративні, цивільні, трудові тощо. Спеціальна правосуб'єктність – це здатність особи бути учасником лише певного кола правовідносин у межах даної галузі права» [212, с. 13].

О.В. Міцкевич зазначає, що правосуб'єктність – юридична властивість, якою держава за допомогою законів і підзаконних актів наділяє учасників правовідносин, являє собою їх здатність бути носіями юридичних прав і обов'язків [213, с. 12-13]. Аналогічну точку зору висловлює С.С. Алексєєв. При цьому він додає, що вона (правосуб'єктність) є суспільно-правовим станом, який невіддільний від особи. Юридичні норми, виражаючи потребу суспільного розвитку, можуть звужити або, навпаки, розширити обсяг правосуб'єктності. Проте, оскільки ті чи інші особи юридичними нормами визнаються суб'єктами права, правосуб'єктність є невід'ємною їх властивістю. Саме тому нормативні акти держави, які регламентують правосуб'єктність, містять положення про недопустимість відчуження правосуб'єктності або відмови від неї, зазначає видатний теоретик права [214].

На думку М.В. Вітрука, правосуб'єктність – це самостійне правове явище, що має специфічний зміст та призначення в суспільному житті. Під правосуб'єктністю слід розуміти визначену діючим правом здатність громадянина бути носієм проголошених в його нормах прав і обов'язків, а також здатність самостійно або через законних представників здійснювати їх і відповідати за їх неправильну реалізацію. Вчений зазначає, що визнання з боку держави за особою властивостей правосуб'єктності означає визнання за особою її здатності як розумної істоти діяти вільно в межах норми, усвідомлювати свої дії та керувати ними [215]. При цьому М.В. Вітрук уточнював, що варто виділяти два аспекти сутності правосуб'єктності: перший – як здатності мати права та обов'язки, а другий – з позицій стадій динаміки (реалізації) прав та обов'язків і їх носіїв [216, с. 213-214]. С.І. Архіпов також застосовує динамічний підхід до розкриття змісту правосуб'єктності, оскільки саме вона пов'язує особу із правовою системою та забезпечує доступ до усіх можливостей, які надаються нею [164, с. 130-132]. Однак, він зазначає, що

правоздатність і дієздатність є двома найважливішими етапами розвитку правосуб'єктного зв'язку [217, с. 130-132].

Доволі нетрадиційне уявлення про структуру правосуб'єктності подає І.О. Іванников, який вважає, що правосуб'єктність розглядається як соціально-правова якість (стан) суб'єкта, яка виражає визнану державою здатність особи бути суб'єктом права. При цьому, на його думку, вона включає правоздатність, дієздатність, деліктоздатність та правовий статус [218]. Вбачається, що включення до правосуб'єктності правового статусу особи є помилковим, враховуючи, що вказані поняття співвідносяться між собою як частина і ціле відповідно.

Цікаво, що на шпальтах юридичної літератури можна зустріти думку і про те, що краще взагалі не вводити категорію правосуб'єктності, оскільки це веде до нових, зайвих суперечок і дискусій [219, с. 84], що, звісно, не можна вважати прийнятним як для теорії права в цілому, так і адміністративно-правової науки зокрема.

Таким чином, на підставі загальнотеоретичних положень про суб'єкта права та окреслення його ознак, можна зробити висновок про те, що суб'єкти адаптації інформаційного законодавства до норм ЄС – це особи, які володіють спеціальною правосуб'єктністю (державні органи, організації, громадські утворення, громадськість) та приймають участь або безпосередньо здійснюють адаптацію інформаційного законодавства до норм ЄС з метою гармонізації вітчизняного законодавства України та відповідних міжнародних зразків нормотворення та правозастосування, реалізують поетапний процес приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів.

Як зазначено на офіційному урядовому порталі інституційна відповідальність за сферу адаптації законодавства розділена між Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України та Міністерством юстиції України. Перевірка проектів законодавчих актів на відповідність *acquis communautaire* проводиться як на парламентському, так і на урядовому рівнях [220].

Верховна Рада України, як центральний орган законодавчої влади, в рамках питань адаптації законодавства відповідає за прийняття законів, внесення змін до Загальнодержавної програми, а також здійснення юридичної експертизи проектів законів на відповідність *acquis communautaire*. Координацію парламентської роботи у сфері адаптації законодавства здійснює Комітет Верховної Ради України з питань європейської інтеграції. Комітет здійснює законопроектну роботу, готує, попередньо розглядає питання, віднесені до повноважень Верховної Ради України, та виконує контрольні функції у таких сферах відання: участь України в міжнародних інтеграційних процесах, пов'язаних з діяльністю ЄС; адаптація українського законодавства до законодавства ЄС, забезпечення його відповідності зобов'язанням України у рамках Ради Європи (РЄ); оцінка відповідності законопроектів міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції; державна політика у сфері європейської інтеграції; забезпечення міжпарламентських зв'язків у рамках співробітництва України з ЄС, Західноєвропейським Союзом (ЗЄС); координація програм технічної допомоги ЄС Верховній Раді України та спеціальних навчальних програм; надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів України з ЄС та його державами-членами (ратифікація, приєднання до міжнародного договору, прийняття тексту міжнародного договору), денонсація зазначених міжнародних договорів України; транскордонне та міжрегіональне співробітництво з країнами ЄС [221]. Крім того, Комітет у закордонних справах Верховної Ради України бере участь у формуванні стратегії зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, проводить законопроектну роботу з питань зовнішніх стосунків України, яка включає: розроблення за дорученням Верховної Ради України або за власною ініціативою проектів законів та інших актів з питань європейської політики, попередній розгляд та підготовку висновків і пропозицій щодо ратифікації чи денонсації європейських договорів і угод, аналіз законопроектів, внесених іншими суб'єктами законодавчої ініціативи з точки зору забезпечення в них їх відповідності нормам європейського права. Комітет здійснює контроль за

виконанням органами виконавчої влади законодавчих актів, прийнятих Верховною Радою України за поданням Комітету. За участю Комітету формуються групи народних депутатів України з двосторонніх міжнародних (в т.ч. європейських) зв'язків [222, с. 429].

Президент України, в межах своїх повноважень, здійснює керівництво Стратегією інтеграції України до ЄС, видає укази і розпорядження, що стосуються реалізації політики інтеграції України до ЄС; звертається з щорічними (позачерговими) посланнями до Верховної ради України про внутрішнє та зовнішнє становище України, зокрема у сфері євроінтеграційної політики держави; призначає (за поданням Прем'єр-міністра України) та звільняє з посад керівників центральних органів виконавчої влади, що здійснюють повноваження у галузі співробітництва України з ЄС, формує склад Української частини Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС та призначає її голову [6, с. 54].

Кабінет Міністрів України забезпечує виконання Загальнодержавної програми, затверджує план заходів, передбачає щороку в проектах Державного бюджету України витрати на фінансування заходів з виконання Загальнодержавної програми [220].

Відповідно, Міністерство юстиції України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, що визначено Указом Президента України від 06 квітня 2011 року № 395 «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України».

Міністерство юстиції забезпечує реалізацію політики у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; в установленому законодавством порядку щороку подає Міністерству фінансів України пропозиції щодо фінансування заходів з виконання Програми для врахування їх у проекті Державного бюджету України; разом з Комітетом Верховної Ради України з питань європейської інтеграції здійснює моніторинг виконання Загальнодержавної програми; здійснює науково-експертне,

аналітичне, інформаційне та методологічне забезпечення виконання Загальнодержавної програми, переклад актів *acquis communautaire* на українську мову, підготовку глосарію термінів *acquis communautaire* [223].

Крім того, у 2004 році було створено Координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства ЄС з метою забезпечення міжвідомчої координації діяльності з адаптації законодавства. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 року «Про затвердження Положення про Координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» координаційна рада у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, Угодою про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими співтовариствами та їх державами-членами, іншими міжнародними договорами України, рекомендаціями Ради з питань співробітництва між Україною та Європейським Союзом, а також цим Положенням [224].

Основними завданнями Координаційної ради є: розроблення пропозицій щодо розвитку співробітництва з Європейським Союзом у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; формування єдиних підходів до провадження діяльності з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; визначення переліку органів виконавчої влади, відповідальних за організацію роботи з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; підготовка щорічного плану заходів з виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; розгляд стану реалізації плану заходів з виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; підготовка та подання Верховній Раді України щорічної доповіді про стан виконання Програми.

Координаційна рада має право: залучати в установленому порядку до здійснення заходів з адаптації законодавства України до законодавства

Європейського Союзу працівників міністерств, інших органів виконавчої влади, установ та організацій; заслуховувати інформацію керівників міністерств, інших органів виконавчої влади про стан виконання рішень Координаційної ради; отримувати в установленому порядку від міністерств, інших органів виконавчої влади інформацію, документи та матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань; утворювати консультаційні та експертні комісії, робочі групи і залучати в установленому порядку до роботи в них працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, установ, організацій, вчених, фахівців та іноземних експертів [224].

Координаційну раду очолює Прем'єр-міністр України. Голова Координаційної ради має двох заступників. У разі потреби голова Координаційної ради може делегувати свої повноваження одному із заступників.

Засідання Координаційної ради скликаються її головою або за його дорученням одним з його заступників не рідше ніж один раз на півріччя. Засідання Координаційної ради є правоможним, якщо на ньому присутні не менш як половина її членів. У разі неможливості з поважних причин бути присутнім на засіданні член Координаційної ради може письмово делегувати свої повноваження першому заступнику або заступнику керівника відповідного органу державної влади [224].

Рішення Координаційної ради приймаються простою більшістю голосів її членів, присутніх на засіданні, та оформлюються протоколом, який підписується головою на засіданні Координаційної ради і секретарем Координаційної ради. Координаційна рада може приймати рішення з окремих питань шляхом письмового опитування її членів [224].

Для забезпечення виконання рішень Координаційної ради можуть надаватися доручення Прем'єр-міністра України або Кабінету Міністрів України.

Рішення Координаційної ради, прийняті у межах її компетенції, обов'язкові для розгляду центральними та місцевими органами виконавчої

влади. Рішення Координаційної ради надсилаються її членам, а також органам виконавчої влади, яких вони стосуються, не пізніше ніж у п'ятиденний строк після проведення засідання.

Секретар Координаційної ради: формує проект порядку денного засідань Ради на основі пропозицій її членів, організовує підготовку матеріалів і проектів рішень; проводить моніторинг виконання рішень Ради; забезпечує ведення протоколів її засідань.

Забезпечення роботи Координаційної ради здійснює відповідний структурний підрозділ Секретаріату Кабінету Міністрів України. Секретарем ради визначено директора Департаменту європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України [225].

Рішення Координаційної ради є обов'язковими для розгляду центральними та місцевими органами виконавчої влади. Координаційна рада розробляє пропозиції щодо розвитку співробітництва з Європейським Союзом у сфері адаптації законодавства України до законодавства ЄС; забезпечує формування єдиних підходів до провадження діяльності з адаптації законодавства України до законодавства ЄС; визначає перелік органів виконавчої влади, відповідальних за організацію роботи з адаптації законодавства України до законодавства ЄС; готує щорічні плани заходів з виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС; розглядає стан реалізації щорічних планів заходів з виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС; готує та подає Верховній Раді доповідь про стан виконання Загальнодержавної програми [220].

Департамент європейської інтеграції, створений у складі Секретаріату Кабінету Міністрів України, забезпечує організаційну, експертно-аналітичну, правову, інформаційну та іншу підтримку діяльності Кабінету Міністрів України; Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, керівництва Секретаріату з питань реалізації державної політики у сфері

інтеграції України до ЄС, зокрема, щодо адаптації законодавства України до законодавства ЄС [220].

Крім того, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2004 року «Про утворення Державного департаменту з питань адаптації законодавства» державний департамент з питань адаптації законодавства (далі – Департамент) є урядовим органом державного управління, який діє у складі Мін'юсту і йому підпорядковується [226]. Департамент у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, цим Положенням та наказами Мін'юсту.

Основними завданнями Департаменту є: організація роботи з реалізації державної політики у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; участь у межах своєї компетенції в координації роботи, пов'язаної з виконанням Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – Програма); організація науково-експертного, аналітичного, інформаційного та методологічного забезпечення виконання Програми; підготовка рекомендацій щодо приведення законодавства України у відповідність з *acquis communautaire* та на їх підставі розроблення проектів нормативно-правових актів і підготовка пропозицій щодо укладення відповідних міжнародних договорів; проведення експертизи щодо відповідності проектів законів України та інших нормативно-правових актів, що за предметом правового регулювання належать до сфер, правовідносини в яких регулюються правом Європейського Союзу, *acquis communautaire*; узагальнення інформації про стан адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; організація моніторингу імплементації актів законодавства України, проекти яких розроблені відповідно до *acquis communautaire*; координація в межах своїх повноважень співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу та у сфері юстиції свободи та безпеки і з питань забезпечення стабільності та ефективності функціонування інститутів, які гарантують демократію, верховенство права, додержання прав людини;

координація та моніторинг в межах своїх повноважень роботи центральних органів виконавчої влади з виконання зобов'язань, взятих на себе Україною перед Європейським Союзом, Радою Європи, іншими міжнародними організаціями, щодо забезпечення стабільності та ефективності функціонування інститутів, які гарантують демократію, верховенство [226].

Департамент відповідно до покладених на нього завдань:

1) організовує роботу: з підготовки та реалізації щорічних планів заходів з виконання Програми; із здійснення перекладу на українську мову актів *acquis communautaire* та актів законодавства держав – членів Європейського Союзу, що регулюють відносини у пріоритетних сферах адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу; з проведення порівняльного аналізу регулювання правовідносин у відповідних сферах в Україні та Європейському Союзі; з підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів щодо стану адаптації законодавства України до *acquis communautaire*; із здійснення перекладу на англійську мову інформаційно-аналітичних матеріалів, актів законодавства України, пов'язаних з виконанням Програми, та їх проектів;

2) готує рекомендації щодо приведення законодавства України у відповідність з *acquis communautaire* та пропозиції щодо вдосконалення законодавства;

3) розробляє за дорученням Президента України, Кабінету Міністрів України та власною ініціативою проекти законів, інших нормативно-правових актів, що спрямовані на адаптацію законодавства України до *acquis communautaire*, або бере участь разом з іншими органами виконавчої влади у їх підготовці;

4) бере у межах своєї компетенції участь у підготовці проектів концепцій розвитку законодавства України та проектів міжнародних договорів України;

5) забезпечує підготовку методичних рекомендацій з організації роботи з приведення центральними органами виконавчої влади законодавства України у відповідність з *acquis communautaire*;

б) організовує роботу, пов'язану із створенням та функціонуванням загальнодержавної інформаційної мережі з питань європейського права;

7) виконує функції державного замовника з розроблення, виробництва, постачання програмних засобів для загальнодержавної інформаційної мережі з питань європейського права;

8) організовує роботу з підготовки проекту щорічної доповіді про стан виконання Програми;

9) вживає в межах своїх повноважень заходів для розвитку співробітництва з Європейським Союзом у сфері адаптації законодавства України до *acquis communautaire*, у сфері юстиції, свободи та безпеки, а також з питань забезпечення стабільності та ефективності функціонування інститутів, які гарантують демократію, верховенство права, додержання прав людини;

10) вивчає та узагальнює досвід прийняття *acquis communautaire* державами – членами Європейського Союзу та державами – кандидатами на вступ до Європейського Союзу;

11) проводить в межах своєї компетенції правову експертизу проектів нормативно-правових актів (готує висновки) щодо відповідності Конституції, законам та іншим нормативно-правовим актам України, а також міжнародним договорам України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимогам нормопроектувальної техніки проектів законів, інших актів законодавства, що подаються на розгляд Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

12) здійснює експертизу (готує висновки) щодо відповідності проектів законів України та інших нормативно-правових актів, що за предметом регулювання належать до сфер, відносини в яких регулюються правом Європейського Союзу, *acquis communautaire*;

13) сприяє в межах своєї компетенції забезпеченню виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України з правових питань, проводить моніторинг стану виконання зазначених зобов'язань;

14) проводить моніторинг та готує звіти про стан виконання: щорічних планів заходів з виконання Програми; положень угод і домовленостей між Україною та Європейським Союзом, що стосуються сфери адаптації законодавства України до *acquis communautaire*, сфери юстиції, свободи та безпеки, а також з питань забезпечення стабільності та ефективності функціонування інститутів, які гарантують демократію, верховенство права, додержання прав людини;

15) організовує в установленому порядку видання бюлетенів, збірників нормативних актів, інших матеріалів з питань, що належать до його компетенції;

16) готує інформаційно-аналітичні матеріали та інші документи з питань, що належать до його компетенції;

17) забезпечує в межах своєї компетенції залучення юридичних радників;

19) бере в установленому порядку та в межах своїх повноважень участь у діяльності двосторонніх і багатосторонніх комісій, а також інших міжнародних органів та інституцій при вирішенні питань, пов'язаних із застосуванням міжнародного права та адаптацією законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

20) забезпечує в межах своїх повноважень взаємодію з відповідними міжнародними організаціями або їх представництвами в Україні;

21) опрацьовує в межах своєї компетенції матеріали, пов'язані з участю України у відповідних міжнародних організаціях;

22) виконує інші функції, що впливають з покладених на нього завдань.

Департамент має право: залучати спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до його компетенції; одержувати в установленому порядку від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань; скликати в установленому порядку

наради з питань, які належать до його компетенції; організувати і проводити семінари, конференції, симпозиуми, інші заходи з питань, що належать до його компетенції; утворювати експертні та консультаційні ради, робочі групи; видавати накази організаційно-розпорядчого характеру [226].

Департамент очолює директор, який в установленому порядку призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра юстиції. Директор Департаменту є членом колегії Мін'юсту [226]. Директор Департаменту має першого заступника та двох заступників, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра юстиції, погодженим з директором Департаменту.

Директор Департаменту: здійснює керівництво діяльністю Департаменту, несе персональну відповідальність перед Кабінетом Міністрів України та Міністром юстиції за виконання покладених на Департамент завдань; призначає відповідно до законодавства та в межах своїх повноважень на посаду та звільняє з посади керівників структурних підрозділів та інших працівників Департаменту, крім заступників директора; призначає радників Департаменту на громадських засадах; визначає ступінь відповідальності заступників директора, керівників структурних підрозділів та інших працівників Департаменту; вирішує відповідно до законодавства питання про заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників структурних підрозділів Департаменту та інших працівників, крім заступників директора; підписує видані в межах компетенції Департаменту накази, організовує перевірку їх виконання; затверджує положення про структурні підрозділи Департаменту; здійснює інші повноваження, передбачені законодавством та Постановою Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2004 року «Про утворення Державного департаменту з питань адаптації законодавства» [226].

Галузеві міністерства та інші органи виконавчої влади виконують завдання з адаптації законодавства в межах своєї компетенції (Міністерство внутрішніх справ – співробітництво у запобіганні та боротьбі з організованою

злочинністю і поширенням наркотиків та ін. Крім того, МВС у межах своєї компетенції здійснює міжвідомчу координацію питань співробітництва між Україною та ЄС [227]; Міністерство аграрної політики України – співробітництво у сфері сільськогосподарської кооперації; Міністерство екології та природних ресурсів України – співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища, охорони, раціонального використання та відтворення природних ресурсів, екологічної, ядерної та радіаційної безпеки; Міністерство освіти і науки України – освітня і науково-технічна інтеграція; Міністерство соціальної політики України – адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС; Міністерство інфраструктури України – співробітництво у сфері трансєвропейських транспортних мереж; Міністерство фінансів України – співробітництво у сфері бюджетної, податкової політики та у сфері страхування; Антимонопольний комітет України – співробітництво у сфері конкурентної політики) [6; с. 66-67].

Також деякі органи та установи виконують специфічні завдання, як, наприклад, Національне агентство з питань державної служби і Національна академія державного управління при Президентові України, що відповідають за підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської інтеграції [220]. Так, відповідно до Указу Президента України від 18 липня 2011 року «Питання управління державною службою в Україні» Національне агентство з питань державної служби спрямовує та координує діяльність із підготовки та виконання міжнародних програм у сфері державної служби [228], крім того відповідно до Порядку денного асоціації Україна – ЄС від 20 листопада 2009 року вона координує такі євроінтеграційні проекти як: проект Twinning «Підвищення ефективності та якості управління адміністративних судів в Україні» для Вищого адміністративного суду України; проект Twinning «Гармонізація національного фітосанітарного законодавства України відповідно до європейських норм та стандартів», бенефіціаром якого виступає Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України; проект Twinning «Посилення спроможності Національної академії прокуратури

України щодо професійної підготовки прокурорів та забезпечення органів прокуратури кваліфікованими кадрами» бенефіціаром якого є Національна академія прокуратури України; проект Twinning «Координація і розвиток мультимодального транспорту та логістичних процесів в Україні», бенефіціаром якого виступає Міністерство інфраструктури України; проект Twinning «Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання відповідно до Європейської політики навчання протягом життя», бенефіціаром якого є Міністерство освіти і науки України; проект Twinning «Посилення регуляторної та юридичної спроможності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації України щодо регулювання сектору телекомунікацій», бенефіціаром якого виступає Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації тощо [229].

Щодо Національної академії державного управління при Президентові України, то вона координує наступні міжнародні проекти, направлені на інтеграцію України до ЄС: Програма Ради Європи «Посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування в Україні», донором якої виступає Міністерство закордонних справ Данії (DANIDA), Уряд Швейцарської Конфедерації [230]; проект «Досвід ЄС щодо підготовки докторів філософії (PhD) з державного управління», донором якого виступає ЄС [231]; «Англійська мова для державних службовців, задіяних в процесі інтеграції в ЄС» / «English Skills for Civil Servants involved in EU Integration», донором проекту є Уряд Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії [232]; проект «Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій для трансформації освіти», донором якого виступає Україна [233]; проект «Підвищення кваліфікації державних службовців у сфері європейської інтеграції та державного управління» [234]; проект «Програма сприяння Парламенту II: Програма розвитку законотворчої політики (ПСП II), донором якого є Агенство США з міжнародного розвитку [235]; проект «Електронне

урядування», донором якого є Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) [236] тощо.

Для забезпечення виконання основних положень Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами і з метою управління процесом її імплементації були створені три інституції [237]:

- Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС,
- Комітет з питань співробітництва між Україною та ЄС,
- Комітет з парламентського співробітництва між Україною та ЄС.

Рада з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) стежить за виконанням Угоди про співробітництво, розглядає будь-які значні питання, що виникають в рамках Угоди, та будь-які інші двосторонні або міжнародні питання, що становлять взаємний інтерес. Рада з питань співробітництва складається з членів Ради ЄС і членів Комісії ЄС, з одного боку, та членів Уряду України, з іншого боку. Вона встановлює свої процедурні правила. Посаду Голови Ради займають по черзі представник Співтовариства та член Уряду України. Рада вносить необхідні рекомендації за погодженням між двома сторонами; інформацію стосовно рекомендацій Рада подає Комітету з парламентського співробітництва. У своїх правилах і процедурах Рада з питань співробітництва визначає обов'язки Комітету з питань співробітництва, які включають підготовку засідань Ради та питання діяльності Комітету. Рада може приймати рішення про створення будь-якого іншого спеціального комітету чи органу для надання їй допомоги у виконанні її обов'язків; вона визначає склад і обов'язки таких комітетів або органів і порядок їх діяльності [238, с. 39].

Комітет з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами (ЄС) є допоміжним органом Ради з питань співробітництва між Україною і ЄС та готує її засідання. До складу комітету входять представники членів Ради ЄС і Комісії ЄС, з одного боку, та представники уряду України, з іншого боку, як правило, на рівні старших посадових осіб державної служби. На засіданнях Комітету по черзі головують представники

ЄС і України. Рада з питань співробітництва може делегувати Комітету будь-яке з своїх повноважень для забезпечення послідовності та безперервності засідань Ради [239].

Комітет парламентського співробітництва між Україною та ЄС, до складу якого входять члени Європейського Парламенту, з одного боку, та члени Верховної Ради України, з іншого боку, є форумом, на якому зустрічаються члени Українського та Європейського парламентів для обміну думками. Завдання його є, в основному, політичний діалог між парламентаріями України та ЄС, прийняття відповідних заяв і рекомендацій. Він визначає свої власні процедурні норми. Голозування в Комітеті з парламентського співробітництва здійснюється по черзі відповідно представниками Європейського парламенту та Верховної Ради України. Комітет може вимагати інформацію про виконання УПС від Ради з питань співробітництва, яка в такому випадку повинна надати Комітету відповідну інформацію. Крім того, Рада зобов'язана інформувати Комітет з парламентського співробітництва стосовно зроблених нею рекомендацій. Комітет, у свою чергу, може вносити рекомендації Раді з питань співробітництва [240, с. 158].

Для підсилення механізму співробітництва між Україною та ЄС були створені українські частини двосторонніх органів співробітництва: Українська частина Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, Українська частина комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, Українська частина Комітету з парламентського співробітництва між Україною та ЄС [6, с. 50].

Проте, слід зазначити, що сприяють адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС не лише державні органи, але й громадські організації, такі, як, наприклад, Центр політико-правових реформ (ЦППР). Місією ЦППР є сприяння інституційній організації України як відповідальної перед громадянином держави, основною метою діяльності якої є забезпечення прав людини. Діяльність ЦППР полягає у таких формах роботи:

1. Розроблення державної політики у певній сфері публічно-правових відносин та сприяння її належного впровадження, що включає в себе: виявлення проблем державно-правового розвитку; дослідження стану проблеми, аналітичне прогнозування; розробку концепцій реформ; розробку проектів законів та інших нормативно-правових актів; участь у робочих групах, комісіях з розробки законопроекту; правова експертиза законопроектів, ініціювання громадських кампаній з підтримки прийняття певних рішень; моніторинг реалізації прийнятих законів.

2. Наукова і консультативна діяльність з метою теоретичного обґрунтування пропонованих змін та донесення правових позицій до суб'єктів прийняття рішень, яка полягає у: написанні науково-практичних коментарів, практичних посібників, підручників, монографій, інших наукових публікацій; сприянні здійсненню перекладів та опублікування визначних праць західної правової думки, а також зарубіжних джерел законодавства; наданні правових позицій на запити суддів Конституційного Суду України; підготовці експертних висновків на запити міністерств, інших органів державної влади щодо розроблюваних ними рішень.

3. Освітня робота з метою мобілізації політиків, громадськості для вирішення спільних проблем або з метою проведення навчань для конкретних цільових аудиторій, а саме: проведення конференцій, семінарів, круглих столів з певної проблематики; проведення прес-конференцій, участь у програмах з відповідної тематики у мас-медіа; аналітична публіцистика; проведення тренінгів з конкретних питань прикладного характеру (наприклад, створення та функціонування центрів надання адміністративних послуг, з питань судового процесу, електронного документообігу в органах державної влади і т. д.); написання і розповсюдження серед громадян брошур, інших матеріалів щодо механізмів відстоювання своїх прав у суді, у відносинах із чиновниками і т.д.

4. Моніторинг діяльності органів влади на предмет дотримання Конституції та законів України, зобов'язань, що випливають із членства у Раді Європи, та умов євроінтеграції, що охоплює таку роботу: постійний моніторинг

діяльності політичних органів державної влади у правовому секторі; моніторинг виконання плану дій з підписання угоди про асоціацію з ЄС, моніторинг рішень судів (Конституційного, Верховного та Вищого адміністративного – постійно, інших судів – в обсязі, необхідному для виконання конкретних завдань); моніторинг розвитку публічного права; підготовка та оприлюднення моніторингових звітів; надання коментарів для ЗМІ із правовою оцінкою політичних рішень та інших подій [241, с. 32].

Отже, ЦППР також сприяє адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС шляхом виконання тих напрямів діяльності, які в тому числі сприяють оновленню вітчизняного законодавства, орієнтування його на міжнародні стандарти та, врешті решт, адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС.

Також варто відмітити у цьому контексті, що з 1991 року в Україні діє Український незалежний центр політичних досліджень – неурядова позапартійна неприбуткова аналітична інституція, місія якої – просування цінностей і процедур демократії в поле публічної політики та управління [242]; Лабораторія законодавчих ініціатив, місією якої є сприяння утвердженню демократичних цінностей в українському суспільстві, формуванню ефективної та збалансованої державної політики в Україні, розвитку політичної та правової культури громадян і політиків.

Організація ставить за завдання підтримку: здійснення демократичних перетворень та реалізації принципу верховенства права відповідно до європейської традиції; вдосконалення діяльності різних гілок влади, зокрема підвищення ефективності роботи українського парламенту; налагодження конструктивної взаємодії між владою та громадянським суспільством; формування якісно нової демократичної свідомості політиків, державних службовців, представників органів місцевого самоврядування, журналістів, громадських лідерів, юристів та бізнесменів.

Діяльність Лабораторії законодавчих ініціатив реалізується шляхом: підготовки та публікації інформаційно-аналітичних матеріалів й експертних

досліджень з питань публічної політики; розробки проектів нормативно-правових актів та рекомендацій щодо удосконалення законодавства; організації публічних заходів з питань оптимізації чинного правового регулювання, обговорення проблем вітчизняного політичного процесу, вивчення та застосування міжнародного досвіду; здійснення моніторингу політичних процесів та діяльності органів влади; надання консультацій з політико-правових питань; формування громадської думки щодо політики органів державної влади та місцевого самоврядування шляхом проведення громадських кампаній, організації прес-конференцій, через Інтернет-сайт та електронну розсилку; реалізації освітніх проектів та створення можливостей комунікації громадсько-політичних лідерів. Ключовими напрямками досліджень Лабораторії законодавчих ініціатив є: верховенство права та громадянське суспільство; діяльність парламенту; конституційна та адміністративна реформа; вибори та політичні партії; місцеве самоврядування та регіональна політика; соціальна політика та публічні фінанси; інформаційна політика; європейська інтеграція [243].

В Україні діє також така громадська організація як Інститут громадянського суспільства, основними сферами діяльності якого є: правові дослідження та правова просвіта; політологічні та економічні дослідження; місцеве самоврядування та тренінги для депутатів; розробка проектів нормативних актів та їх просування в органах державної влади та місцевого самоврядування; видавнича діяльність; моніторинг діяльності органів державної влади у сфері місцевого самоврядування, громадських організацій та місцевого розвитку [244].

В Україні існують й інші організації, які здійснюють аналіз, підготовку, переклад нормативно-правових актів, що, в свою чергу, є елементом, однією із складових адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС.

Крім того, приймати участь в процесі адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС, як зазначає І. Кравчук може також і

громадськість. Вчена пропонує розглядати співвідношення складових адаптації та можливих форм участі громадянського суспільства у цьому процесі:

1) Підготовка та виконання щорічних планів заходів з виконання Загальнодержавної програми адаптації (надання пропозицій до щорічних планів заходів з виконання Загальнодержавної програми адаптації зі здійсненим економічним, соціальним та політичним аналізом наслідків їх впровадження (пропозиції на наступний рік надсилати в Державний департамент до 15 травня поточного року, щоб Міністерство юстиції могло погодити пропозиції з профільним ЦОВВ. ЦОВВ мають подати свої пропозиції Мін'юсту до 15 червня поточного року); участь в робочих групах ЦОВВ із розробки проектів нормативно-правових актів (ступінь участі громадськості визначається головним розробником); аналіз впливу впровадження певних актів ЄС, керуючись Методичними настановами щодо проведення аналізу наслідків впливу рекомендацій щодо приведення законодавства України у відповідність до *acquis communautaire* (результати аналізу громадяни можуть надсилати в Державний департамент і Координаційне бюро європейської атлантичної та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України); участь громадськості у громадських радах при ЦОВВ) [245].

2) Моніторинг та оцінювання виконання щорічних планів заходів із виконання Загальнодержавної програми адаптації (створення робочої групи з адаптації при Громадській експертній раді при Українській частині Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС для моніторингу виконання щорічних планів заходів із адаптації та підготовки пропозицій щодо їх удосконалення; незалежний моніторинг та оцінювання виконання планів заходів (результати моніторингу та оцінювання надсилати Державному департаменту та Координаційному бюро); участь громадськості у консультаційних та експертних комісіях, робочих групах, утворених Координаційною радою; участь координатора/представника робочої групи з адаптації при Громадській експертній раді при Українській частині Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС у засіданнях Координаційної ради

(щодо участі звертатися до секретаря Ради – директора Координаційного бюро європейської та євроатлантичної інтеграції) [245].

3) Ухвалення проектів законів, розроблених на виконання Загальнодержавної програми адаптації Верховною Радою України (лобіювання ухвалення проектів законів, розроблених на виконання Загальнодержавної програми адаптації Верховною Радою України) [245].

Врахування та аналіз на відповідність *acquis communautaire* на рівні:

1) Головного розробника (ЦОВВ) (участь у робочих групах ЦОВВ із розробки проектів нормативно-правових актів; участь у громадських радах при центральних органах виконавчої влади; участь у громадських обговореннях проектів нормативно-правових актів; підготовка незалежних висновків).

2) Міністерства юстиції (Державний департамент) (незалежний аналіз державних експертних висновків щодо відповідності *acquis communautaire*, досліджень, інших документів, публікацій, які розміщені на сайті Державного департаменту адаптації законодавства; участь в обговоренні законопроектів, оприлюднених на сайті Державного департаменту).

3) Урядового комітету європейської інтеграції та міжнародного співробітництва (участь у засіданнях урядового комітету).

4) Комітету Верховної Ради України з питань європейської інтеграції (участь у роботі Науково-експертної ради при Комітеті) [245].

Таким чином, розгалужену систему суб'єктів адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС складають:

- Верховна Рада України та її профільні органи у цій сфері – Комітет з питань європейської інтеграції та Комітет у закордонних справах Верховної Ради України;

- Президент України;

- Рада з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами (для підсилення механізму співробітництва між Україною та ЄС були створені українські частини двосторонніх органів співробітництва: Українська частина Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС,

Українська частина комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, Українська частина Комітету з парламентського співробітництва між Україною та ЄС);

- Кабінет Міністрів України та його профільний орган у цій сфері – структурний підрозділ Секретаріату Кабінету Міністрів України – Департамент європейської інтеграції;
- Міністерство юстиції України та його профільний орган у цій сфері – Державний департамент з питань адаптації законодавства;
- Координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства ЄС;
- Національна академія державного управління при Президентові України;
- Національне агентство з питань державної служби;
- міністерства та інші центральні органи виконавчої влади в межах своєї компетенції;
- громадські організації, громадськість.

Вказані суб'єкти адаптації інформаційного законодавства утворюють систему із складною структурою, яка, у свою чергу, є підсистемою в межах загальної системи суб'єктів адаптації законодавства України до норм ЄС. «Система» є філософською категорією, яка досить часто використовується для дослідження певного об'єкту пізнання. Такий підхід зумовлений широким розвитком у філософії системних досліджень, системного методу, загальної теорії систем, що пов'язується із збільшенням ролі вивчення складних, в тому числі соціальних, об'єктів. У філософському розумінні поняття «система» визначається як обмежена множинність елементів, що знаходяться у стійких взаємозв'язках. Система може бути співставлена з цілим, яке також характеризується зв'язком частин, їх організованістю і впорядкованістю [246, с. 109]. Розгляд конкретного об'єкту як певної системи концентрується, в першу чергу, на структурних зв'язках складових елементів такої системи, при цьому специфіка самих елементів, так би мовити, «відходить» на другий план

дослідження. Отже, в центрі уваги розгляду з'являється структура, що і визначає якісні характеристики системи. Структура у філософському розумінні є системою зв'язків, які забезпечують упорядкованість елементів, їх відносну стійкість [246, с. 110]. Знаходячись у структурних зв'язках, елементи системи виконують певну функцію. При цьому структура виражає стійкість системи, а функція – її мінливість. Завдяки своєму функціонуванню система має постійну тенденцію до вдосконалення і перебудови структури [142, с. 89]. Отже, для найбільш повного вивчення системи юридичних осіб як суб'єктів адаптації інформаційного законодавства її слід досліджувати не тільки крізь призму аналізу її складових елементів, але і їх відповідних зв'язків, тобто структури такої системи.

Переходячи до визначення структури системи суб'єктів адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС, слід, підтримавши А.П. Шергіна, зробити вказівку на наявність зв'язків елементів однієї системи, які бувають внутрішніми і зовнішніми [247, с. 77]. Зовнішні зв'язки дозволяють «пов'язати» суб'єктів адаптації інформаційного законодавства з іншими суб'єктами правовідносин, що виникають у процесі адаптації, та інтегрувати їх до сфери гармонізації вітчизняного законодавства України до норм ЄС. Така інтеграція, зокрема, відбувається через взаємодію вказаних суб'єктів з іншими органами публічної адміністрації, громадськими організаціями тощо.

У свою чергу, внутрішні зв'язки об'єднують суб'єктів адаптації зазначеної галузі законодавства в систему. При цьому, серед внутрішніх зв'язків можна вирізнити горизонтальні і вертикальні. Внутрішні горизонтальні зв'язки виникають за наявності двох обов'язкових умов, до яких Ю.М. Козлов відносить однаковий правовий рівень і відсутність підпорядкування [247, с. 78; 248, с. 172]. Аналіз внутрішніх горизонтальних зв'язків у цій системі дає підстави говорити про їх розмаїття. З одного боку, горизонтальні зв'язки знаходять свій прояв у площині взаємодії органів виконавчої влади з одного боку, та Верховної Ради України – з іншого. Так, наприклад, ініціатором прийняття та розробником Загальнодержавної програми адаптації

законодавства України до законодавства Європейського Союзу є Кабінет Міністрів України. Зокрема, Уряд України вносив подання, пояснювальну записку та сам проект закону про затвердження вказаної програми, а Верховна Рада України, як єдиний орган законодавчої влади, власне, приймав Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV. Крім того, прикладом прояву внутрішніх горизонтальних зв'язків у межах системи суб'єктів, що досліджується, є зокрема те, що Президент України, користуючись правом законодавчої ініціативи, вносив свої пропозиції до вказаного законопроекту, які, до речі, частково були враховані парламентом України. Іншими словами, згадані суб'єкти активно взаємодіяли між собою у процесі розробки та прийняття Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Прикладом вертикальних внутрішніх зв'язків у межах системи суб'єктів адаптації вітчизняного інформаційного законодавства, можна назвати взаємозв'язки Верховної Ради України та її профільних органів у цій сфері – Комітету з питань європейської інтеграції та Комітету у закордонних справах, Кабінету Міністрів України – та Департаменту європейської інтеграції, Міністерства юстиції України – та Державного департаменту з питань адаптації законодавства тощо. Тобто вертикальні внутрішні зв'язки в системі юридичних осіб мають яскраво виражений ієрархічний характер в межах організаційної структури таких суб'єктів, а також передбачають владне підпорядкування між цими суб'єктами.

Підбиваючи підсумок розгляду суб'єктного вказаного блоку питань, варто зазначити, що ефективність результату адаптації вітчизняного інформаційного законодавства до правових норм ЄС, покращення правотворчої діяльності та правозастосування залежить від злагодженості, концентрації, узгодженості та спільності дій всіх суб'єктів вказаного процесу.

2.3. Методи адаптації інформаційного законодавства до норм ЄС

Ще одним структурним елементом механізму адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС є методи. Метод (від грец. *methods* – буквально «шлях до чого-небудь») у філософському значенні – спосіб досягнення мети, певним чином упорядкована діяльність [249, с. 126; 141, с. 258]. Поняття «методу» у довідковій філологічній літературі визначається як спосіб досягнення будь-якої мети, вирішення конкретного завдання, сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння (пізнання) дійсності [249, с. 126; 250, с. 795].

Метод (від грец. *μέθοδος* – «шлях через» визначається також як систематизована сукупність кроків, які потрібно здійснити для виконання певної задачі, досягнення мети. Поняття тотожне алгоритму діяльності чи технологічного процесу [251]. Під методом розуміють особливий прийом або систему прийомів, що застосовуються в будь якій науково-практичній діяльності. Жоден прийом не є повноцінним і завжди реалізується в сукупності дій, але саме за особливостями окремого прийому відрізняють та систематизують методи. Тож алгоритм може відрізнитися в одному особливому етапі за окремими ознаками дії, інструменту, технологічним особливостям процесу, що дає значну множину різноманітних методів, котрі можуть зводитися до основних, чи навіть основного.

При цьому у літературі розрізняють такі групи методів:

1) методи, засновані на дослідженні, знаннях та інтуїції спеціалістів: метод «мозкового штурму», метод «сценаріїв», метод експертних оцінок, метод «Дельфі», морфологічний метод, метод ділових ігор;

2) методи формалізованого представлення систем: аналітичні, статистичні, теоретико-множинні, логічні, лінгвістичні, семіотичні, графічні, структурно-лінгвістичні, моделювання, імітаційно-динамічні моделювання;

3) комплексні методи: комбінаторика, ситуаційне моделювання, типологія, графо-семіотичне моделювання, методи дослідження інформаційних потоків [251].

В роботі А.Д. Міхельсона «Пояснення 25 000 іноземних слів, що увійшли до вживання в російську мову, із зазначенням їх коренів», яка вийшла друком у 1865 року, метод визначається як спосіб та образ дії [252].

У Сучасному філософському словнику поняття «метод» розглядається як спосіб досягнення якої-небудь мети, рішення конкретної задачі; сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння (пізнання) дійсності [253]. У словнику іноземних слів, що увійшли до складу російської мови за загальною редакцією Ф. Павленкова метод визначається як відомий порядок або план, необхідний для досягнення певної мети [254]. У науковій літературі під методами діяльності переважно розуміють способи, засоби, які використовуються для вирішення поставлених завдань чи досягнення певної мети [249, с. 126].

Як справедливо зазначає К.В. Рудой, для ефективного здійснення роботи з адаптації законодавства України до законодавства ЄС Загальнодержавна програма адаптації законодавства передбачає застосування суб'єктами адаптації найбільш ефективних методів та заходів її проведення. В процесі наближення законодавства України до законодавства ЄС науковцями та практиками можуть використовуватися наступні методи: апроксимація, імплементація, правова інфільтрація, рецепція правових норм, положень, стандартів та актів ЄС до законодавства України, ратифікація. Уніфікацію, на погляд К.В. Рудой (із нею слід погодитись), можна віднести до видів систематизації законодавства, а тому необхідною її умовою виступає існування чинних для України та ЄС правових актів, а не тих, що тільки планується приймати [6, с. 75].

Варто зупинити більш детальну увагу на кожному із вказаних методів. Так, зокрема, як вже вказувалось під апроксимацією законодавства (від лат. *approximatio* – зближення) розуміється заміна одних нормативно-правових актів

іншими, у тому чи іншому змісті близькими до вихідного. Цікаво, що навіть у чесних джерелах можна зустріти неправильне співвідношення понять адаптація та апроксимація, про що зазначалось у розділі першому дослідження. Так, наприклад, Р.М. Бірюков стверджує, що законодавство України оперує не досить вдалим терміном – «адаптація» для позначення стану зближення правової системи України до правової системи ЄС. На думку вченого, більш точним, таким, що відповідає характеристиці цього процесу, є термін «апроксимація», що відображає, швидше, процес наближення, ніж зближення [255, с. 12]. У свою чергу, О.К. Вишняков, досліджуючи апроксимацію правового забезпечення майнових цивільних відносин в Україні до умов внутрішнього ринку Європейського Союзу, зазначає, що об'єктом апроксимації є *acquis communautaire*, правове надбання Європейських Співтовариств, як нормативно-правового та судово-прецедентного, так й «м'яких» регулюючих інструментів. Дане поняття він пов'язує із інтеграційним законодавством України, яке характеризує як систему нормативних актів, що формується, та направлена на досягнення законодавством України сполучності та відповідності *acquis* та міжнародним нормам, імplementованим у законодавстві ЄС [256, с. 13]. О.К. Вишняков також зазначає, що корекційний метод апроксимації відповідає рівню адаптації та рівню «конвергентної» гармонізації [256, с. 15]. При цьому, найбільш плідним методом «конвергентної» гармонізації є, на його думку, метод, за яким об'єктом виступають не норми, а ключові принципи. За основу у процесі європейської гармонізації права України має бути, перш за все, покладено «глобальний» принцип недискримінації суб'єктів товарних майнових відносин ЄС та України як на рівні міжнародної торгівлі, так й на рівні спільного ринку. Принцип стабільності передбачає забезпечення того, щоби умови, за яких діють суб'єкти товарних майнових відносин, було збережено. До ключових принципів відносяться також принципи усунення економічних та позаекономічних бар'єрів, «належного управління», відкритості та прозорості [256, с. 15]. За великим рахунком, вказані аспекти апроксимації цивільного законодавства, є

характерними і для відповідного методу адаптації вітчизняного інформаційного законодавства до норм ЄС.

Отже, під апроксимацією розуміється метод адаптації інформаційного законодавства до норм ЄС, що полягає у заміні одних нормативно-правових актів іншими, близькими до попередніх.

У свою чергу, «Implement» з англійської буквально означає «втілення в життя за певною процедурою», «забезпечення практичного результату та тактичного виконання конкретними засобами» [6, с. 19; 35, с. 72]. Переважна більшість міжнародно-правових норм, що містяться в міжнародно-правових договорах, реалізується через національний механізм імплементації. У міжнародно-правовій літературі термін «імплементація» вживається у значенні співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. Однак у правових доктринах країн СНД даний термін має ширше тлумачення.

На думку А.І. Вінгловської, яка досліджує систему імплементації прав людини, у вказану систему входять процедури і механізми імплементації міжнародних стандартів прав людини. До міжнародних засобів імплементації прав людини входять інституційні і конвенційні засоби. Міжнародні процедури імплементації прав людини у вигляді контролю за реалізацією міжнародних стандартів прав людини, отримання і розгляду повідомлень щодо порушень прав людини отримують риси інституційних чи конвенційних засобів імплементації в залежності від органів, які їх здійснюють. До національних засобів імплементації міжнародних стандартів прав людини належать дії держав по реалізації міжнародно-правових норм у порядку, передбаченому національним правом. До таких засобів належать: приведення національного законодавства у відповідність з міжнародно-правовими зобов'язаннями держави, приведення адміністративної і судової практики у відповідність з ратифікованими конвенціями [257, с. 10]. Дещо схожу точку зору на природу імплементації наводить М.О. Раскалей. Так, вчена-юрист при вивченні імплементації норм міжнародного повітряного права у внутрішнє право держав зазначає, що у загальному вигляді імплементація у цій сфері законодавства

складається з двох складових: правового та організаційного елементів. До організаційного, як правило, відносять національні органи з управління повітряним транспортом, які являють собою державну організацію, яка відповідає за регулювання всіх аспектів діяльності у повітряному просторі (аеронавігація, питання економічного характеру, авіаційна безпека тощо). Така організація має спрямовувати свою діяльність на забезпечення виконання зобов'язань за міжнародними договорами у галузі повітряного права, сприяючи реалізації цілей та завдань державної політики. Вона також має розробляти загальну стратегію у галузі повітряного транспорту, займатися ліцензійними питаннями та питаннями спеціального дозвільного процесу у повітряному праві. Міжнародно-правова уніфікація, яка набуває все більшого запровадження в практику, та гостра конкурентна боротьба за ринки авіаційних перевезень між авіакомпаніями розвинутих держав зумовили необхідність проведення чіткого юридичного розмежування між правом на здійснення польотів і комерційними правами, тобто правами на здійснення авіаперевезень, або так званими «свободами повітря». При цьому, як зазначає, вчений, до органів державної влади, що здійснюють імплементацію норм міжнародного права, у цій сфері, належать: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство інфраструктури України, органи місцевого самоврядування. Кожний із зазначених органів здійснює управління в межах своєї компетенції, здійснюючи відповідні імплементаційні заходи [258, с. 14].

У свою чергу, І.З. Брацюк вказує, що імплементація права ЄС є процесом транспортування норм права Європейського Союзу, включаючи створення порядку та процедур їх впровадження в національні правопорядки держав-членів. Абсолютно слушно вчений вказує на те, що даний процес також включає тлумачення, практику застосування, забезпечення дотримання та виконання норм права, які відповідають праву ЄС органами державної влади держав-членів. У свою чергу, механізм імплементації права ЄС – це сукупність правових та інституційних засобів, котрі використовуються в рамках

Європейського Союзу з метою реалізації норм права ЄС у національні правопорядки держав-членів. Як вважає І.З. Брацук, саме завдяки цьому механізму забезпечується ефективна реалізація норм права ЄС у національні правопорядки держав-членів, що у свою чергу сприяє розвитку та більш тісній взаємодії двох даних правопорядків. Ефективність норм права ЄС перебуватиме в прямій залежності від того, наскільки всесторонньо держави-члени ЄС забезпечують їхню імплементацію та виконання на національному рівні, що, у свою чергу, вимагає від держав-членів ЄС прийняття комплексу правотворчих та правозастосовних засобів з метою реалізації норм права ЄС у своїх національних правопорядках, а також здійснювати постійне вдосконалення механізму імплементації, що призведе до підвищення ефективності даного процесу. У ЄС сформувався унікальний та специфічний механізм імплементації його норм в національні правопорядки держав-членів, який суттєво відрізняється і є більш ефективнішим ніж класичні міжнародні механізми імплементації норм міжнародного права в національні правопорядки держав. Це зумовлено особливим статусом та юридичною природою даного регіонального наднаціонального об'єднання [259, с. 9-10].

Слушні думки з цього приводу висловлює й Д.М Величко. Зокрема, він підкреслює, що ефективність приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів залежить від того, яким чином це буде зроблено. Тому є важливим, яким саме способом імплементуються міжнародно-правові норми у національне законодавство. Вибір способу застосування міжнародних норм при вирішенні внутрішньодержавних питань залежить від виду норми міжнародного права. Вчений вважає, що існують самовиконувані та несамовиконувані норми міжнародного права, хоча як він сам зазначає цей поділ є дещо умовним, оскільки в будь-якому разі передбачається мінімальний набір процедур адаптації та узгодження норм міжнародного права із нормами національного права перед безпосереднім їх застосуванням. При цьому, в процесі спільного міждержавного обрання вектору регулювання певних питань кожна держава сама встановлює для себе варіанти приєднання до сформованих

та визнаних більшістю положень [260, с. 14]. Окрім того, Д.М. Величко стверджує, що процес імплементації міжнародно-правових норм у галузі праці складається з двох етапів: 1) будь-яка форма надання згоди України на обов'язковість для неї міжнародного договору; 2) реалізація взятих на себе міжнародних зобов'язань [260, с. 15].

Найбільш вдале визначення імплементації у вітчизняній юридичній літературі було надано О.С. Гавердовським, яким вказувалось, що імплементація норм міжнародного права є цілеспрямованою організаційно-правовою діяльністю держав, яка здійснюється індивідуально, колективно або в рамках міжнародних організацій з метою своєчасної, всебічної і повної реалізації прийнятих ними, відповідно до міжнародного права, зобов'язань [6, с. 19; 261, с. 86]. Отже, імплементація правових актів ЄС передбачає введення в український правовий акт у незмінному вигляді положення нормативного акта ЄС з метою всебічної, своєчасної й повної реалізації прийнятих відповідно до права ЄС зобов'язань [6, с. 19].

Таким чином, імплементація – це метод адаптації інформаційного законодавства до норм ЄС, який полягає у фактичній реалізації міжнародних зобов'язань у сфері інформаційного права на внутрішньодержавному рівні.

У світлі імплементації інформаційного законодавства, особливий інтерес має так звана правова інфільтрація, хоча даний термін поки ще не знайшов свого чіткого визначення ні в юридичній літературі, ні в законодавстві. Термін інфільтрація, в перекладі з латинської, означає проникнення (*in* – в, *filtratio* – проникнення, вливання) [27]. На наш погляд, правову інфільтрацію можна визначити як проникнення правових норм, що містяться в рамках міжнародного права в право внутрішньодержавне певними способами. Імплементація у такому контексті одержує ознаки способу правової інфільтрації.

Правова інфільтрація дає можливість державам використовувати у своєму національному законодавстві не цілком правову норму, а тільки її частину, як би «відкидаючи» ті норми, які можуть діяти відокремлено, а не в контексті правової системи держави, системи органів держави, судової системи та інших

складових, оскільки право як система включає в себе безліч елементів і будь-який правовий інститут знаходиться у взаємодії з іншими правовими інститутами, між ними налагоджено безліч зв'язків [262, с. 12]. Однак процес правової інфільтрації зачіпає не тільки сферу взаємодії міжнародного та внутрішньодержавного права, але і знаходить своє відображення у взаємодії національних правових систем різних держав. У даному випадку особливо актуальним видається вивчення правового досвіду країн, що знаходяться на більш високому рівні економічного, соціального та політичного розвитку. Недостатньо просто перенести норми права, які у рамках національного права однієї держави, у внутрішньодержавне право іншої держави, необхідно створити умови для їх успішної реалізації. Не можна не погодитися з думкою М.В. Немітіной про те, що «стурбованість викликає відсутність прагнення в ході введення нового реально оцінити «грунт», на який переносяться інститути, осмислити власний досвід, традиції, особливості правової культури, вивчити тенденції сучасного розвитку країни. Саме аналіз цих факторів дозволяє робити прогнози щодо можливостей реалізації нової правової конструкції в умовах тієї чи іншої держави» [262, с. 9].

Таким чином, очевидно, що чисто механічного перенесення на рівень нормативного регулювання правових норм і використання прийомів юридичної техніки недостатньо для найбільш ефективної реалізації в національному праві однієї держави вже успішно функціонуючих правових норм, що містяться в рамках національного права іншої держави. Тут повинен бути присутнім «творчий підхід, ... при якому можна розраховувати на те, що знову вводяться або переносяться з інших правових систем інститути, норми або принципи будуть не тільки формально значитися в структурі нової правової системи, а й ефективно здійснюватися» [263, с. 227]. Власне, правова інфільтрація, на наш погляд, спрямована на те, щоб забезпечити державам свободу у виборі тих правових норм, які б органічно вливалися в його національне законодавство. Отже, залежно від джерел змісту преутворених норм і правил поведінки можна виділити два види правової інфільтрації: 1) правова інфільтрація норм

міжнародного права в право внутрішньодержавне, 2) правова інфільтрація норм національного права однієї держави у внутрішньодержавне право іншої держави.

Для того, щоб почати успішно функціонувати, запроваджувані правові норми повинні бути юридично оформлені за допомогою законодавчої чи іншої нормотворчої діяльності. Коригування законодавства повинно відповідати потребам розвитку суспільства. Цього можна досягти різними способами, наприклад, за допомогою організаційно-правових заходів, що забезпечуються компетентними державними органами або за допомогою проведення дослідження щодо введення в національне право норм з метою виявлення їх слабких місць. У будь-якому випадку, дані нововведення можуть втілюватися в життя тільки за допомогою владного волевиявлення з приводу реалізації нової правової норми. І, звичайно, необхідно визначити межі такого запозичення. У даному випадку, правова інфільтрація якраз і дає можливість державам удосконалювати своє національне законодавство, в тому числі і інформаційне, використовуючи у внутрішньодержавному праві або повністю запозичену правову норму, або тільки її частину [264].

Таким чином, правова інфільтрація як метод адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС є процесом проникнення правових норм законодавства ЄС в вітчизняне інформаційне законодавство за допомогою певних способів.

Інший метод – рецепція законодавства Європейського Союзу означає, на думку К.М. Рудой, процес транспонування правової системи, її частини та/або правової культури Європейського Союзу до правової системи України [6, с. 21]. У свою чергу, М.В. Буроменьский вважає, що рецепція – текстуальне повторення нормотворчим органом держави змісту міжнародно-правової норми у статті нормативно правового акта. Звернення до рецепції може мати різні мотиви: від бажання повторити вдале формулювання статті міжнародно-правового акта до прагнення продемонструвати найбільш повне дотримання прийнятого міжнародного зобов'язання. Рецепції є досить поширеними [265, с.

67]. Так, наприклад, вчений підкреслює те, що вітчизняне законодавство після 1991 року містить чимало рецепцій як у законах, так і в Конституції України. Наприклад, у ч. 1 ст. 25 Конституції України закріплено: «Громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство». Аналогічна норма міститься в ч. 2 ст. 15 Загальної декларації прав людини: «Ніхто не може бути довільно позбавлений свого громадянства чи права змінити своє громадянство». У більшості випадків рецепції застосовують після вираження державою згоди на обов'язковість міжнародного договору (наступна рецепція). Іноді ж держава вживає заходи із приведення свого законодавства у відповідність до норм міжнародного договору на етапі підготовки до приєднання до нього (попередня рецепція) [265, с. 67]. При рецепції, зазначає М.В. Буроменський, неможливо говорити про пряму дію міжнародно-правових норм у внутрішньому правопорядку, тому що рецепція є не чим іншим як засобом їхньої заміни. Після рецепції у внутрішньому праві починають діяти норми тільки зовні, словесно схожі на міжнародно-правові, по суті ж – норми внутрішнього права. Факт рецепції має безумовне значення для тлумачення відповідної норми внутрішньодержавного нормативно правового акта. Рецепція найбільш авторитетних міжнародно-правових норм (наприклад, норм Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року, Конвенції про захист прав людини й основних свобод 1950 року) може вплинути на тлумачення навіть норм конституції [265, с. 68].

О.К. Вишняков вказує на те, що метод рецепції відповідає рівню «конвергентної» уніфікації. На думку О.В. Вишнякова, яка є досить спірної, особливо в контексті вітчизняного інформаційного законодавства, Євроінтеграційні процеси у законодавстві України, в принципі, не потребують системної рецепції [256, с. 15]. Крім того, як вважає О.В. Вишняков, процес рецепції не може зводитися до механічного перенесення нормативних актів у законодавство України без зміни їх якості як актів ЄС та модифікації їх змісту. Разом з тим, концепція Європейської політики сусідства уможлиблює «запозичення частин законодавства ЄС», що означатиме системну рецепцію

вже на рівні правового регулювання окремих видів відносин. Об'єктами рецепції здатні виступати макроелементи – як мінімум, починаючи від комплексу норм, що охоплюють той чи інший вид правовідносин [256, с. 15].

Вбачається, що сутність рецепції полягає в тому, що на основі вітчизняного права норми міжнародного права стають нормами національного права, тобто останні (наприклад, закон) повторюють зміст норм міжнародного права. Так може бути, наприклад, тоді, коли держава приймає національний закон, який повторює приписи міжнародного договору.

У свою чергу, в юридичній літературі різновидами рецепції розглядають трансформацію і паралелізацію. Так, трансформація передбачає перетворення норми міжнародного права в аналогічну (хоча не завжди ідентичну) норму національного права за допомогою так званого «трансформатора», тобто нормативно-правового акта національного права. Це означає, що міжнародне право не може безпосередньо застосовуватися в національному правопорядку, а потребує певних змін (наприклад, зміни гіпотези норми стосовно її адресатів) для того, щоб його норми могли ефективно діяти в іншій системі права.

Р. Бледсо та Б. Бочек розглядають доктрину трансформації як принцип, згідно з яким «для того, щоб міжнародне право стало «правом країни» (law of the land), воно повинно стати частиною внутрішнього права, тобто повинен бути законодавчий акт, щоб трансформувати міжнародну норму в національну (внутрішню) норму» [266]. На думку цих авторів, доктрина трансформації частково базується на вірі в суверенний характер держави, оскільки держава в силу власного суверенітету має виразити свою згоду на обов'язковість для неї норми міжнародного права у достатньо чіткій та ясній формі, наприклад, за допомогою прийняття національного закону [266].

Доволі критично до концепції трансформації підходить І.І. Лукашук, який слушно зауважує, що сам термін «трансформація» є умовним і ним доводиться послуговуватися лише тому, що він широко визнаний [267, с. 224]. Свою думку І.І. Лукашук пояснює тим, що насправді в процесі, який називають трансформацією, не відбувається перевтілення норми міжнародного права, яка

зберігає свій статус. Натомість, змісту норми міжнародного права надається статус норми національного права. Власне кажучи, зазначає І.І. Лукашук, тут йдеться про імплементацію міжнародної норми за допомогою національного права [267, с. 224].

На думку С. В. Черніченка, терміну «трансформація», незважаючи на його умовність, все-таки можна віддати перевагу перед іншими термінами [268, с. 151]. До того ж, як він вважає, трансформація відбувається у всіх випадках, коли внутрішньодержавне право приводиться у відповідність до міжнародних прав, навіть тоді, коли формулювання того чи іншого міжнародного договору можуть викликати ілюзію щодо безпосереднього застосування його положень для регулювання внутрішньодержавних відносин [268, с. 151]. У науці виокремлюють два види трансформації: загальна (генеральна) трансформація та спеціальна (індивідуальна) трансформація. Загальна трансформація полягає у включенні в національну систему права усього або частини міжнародного права (договорів чи рішень міжнародних організацій або тільки міжнародного звичаєвого права) на основі загальної норми національного права (частіше за все норми конституції держави). Спеціальна трансформація, у свою чергу, передбачає кожного разу перетворення окремого джерела міжнародного права (окремого договору чи рішення міжнародної організації) в норму національного права за допомогою конкретного національного нормативно-правового акта.

У правовій літературі іноді висловлюється думка про те, що трансформація, скажімо, міжнародного договору відбувається тоді, коли ратифіковано або промудльовано цей договір. Однак більш коректним є погляд, згідно з яким сама по собі ратифікація не є актом трансформації, якщо національне право досить чітко не вказує на те, що наслідком ратифікації є трансформація. Насправді, ратифікація є одним із способів вираження згоди держави на обов'язковість для неї міжнародного договору і як такий має міжнародно-правові наслідки [269]. У науці іноді також виокремлюють пряму і опосередковану трансформацію. Так, на думку І.І. Лукашука, при прямій трансформації правила договору породжують тотожні правила в національному

праві в силу самого акта ратифікації або іншого виду прийняття договору [267, с. 225]. При опосередкованій трансформації на основі міжнародного договору видають національний нормативний акт, який більш-менш повно відтворює зміст договору [267, с. 225]. Натомість, паралелізація означає повторення норми міжнародного права в національному праві. Іншими словами, законодавець створює норми національного права, які відповідають нормам міжнародного права, тобто такі національні норми, які хоча і не завжди ідентичні, проте близькі за змістом до норм міжнародного права [269].

Таким чином, рецепція як метод адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС є процесом переходу норм інформаційного законодавства із законодавства однієї правової системи до іншої. При цьому вона виступає найбільш ефективним методом адаптації інформаційного законодавства до норм ЄС.

Також серед методів адаптації вітчизняного інформаційного законодавства до норм ЄС можна окреслити ратифікацію. Ратифікація (лат. *ratificatio*, від *ratus* – затверджений + *facio* – роблю) – остаточне затвердження міжнародного договору вищим органом держави. Авторитетно закріплює остаточну згоду держави на обов'язковість для неї положень, зафіксованих у міжнародному договорі. Супроводжується обміном ратифікаційними грамотами між державами. Акт ратифікації означає, що норми міжнародного договору стають складовою частиною національного законодавства [270]. однак в зарубіжних державах вказаний термін може мати й інше значення. так, в США ратифікація означає особливий порядок затвердження конституційних поправок.

Процес ратифікації проходить багато стадій та є дещо ускладненим, що обумовлює повільний темп руху від пропозиції про ратифікацію міжнародно-правового акту до самої ратифікації. Однак, такий підхід до процесу ратифікації є обґрунтованим, оскільки ратифікуючи певні міжнародно-правові норми, необхідно чітко уявляти можливості держави щодо забезпечення виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань [260, с. 15].

У контексті ратифікації міжнародного законодавства, в тому числі і норм інформаційного права ЄС, варто зазначити, що ставлення України до питання про співвідношення національного та міжнародного права вперше було сформульоване в Декларації про державний суверенітет України 1990 року, де був проголошений «пріоритет загальноєвропейських норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права» (ст. X). У Законі України «Про дію міжнародних договорів на території України» [271], а пізніше в Законі України «Про міжнародні договори України» [272] ця норма Декларації була доповнена: «...укладені і належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори становлять невід'ємну частину національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства». Конституція України у ст. 9 закріпила, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України [273]. З ухваленням цих нормативно-правових актів в Україні була розпочата спроба створити новий правопорядок порівняно з тим, що панував у державі за часів її перебування у складі СРСР.

Проте, незважаючи на наявність загальних законодавчих основ, практика застосування в Україні норм міжнародного права залишається бідною. Особливості цього нового правопорядку полягають у такому [265, с. 72-73]. Про такий висновок свідчить і те, що за оцінками міжнародних експертів ще на початку 90-х років Україна входила до сьомої десятки держав за рівнем ратифікації міжнародно-правових документів з прав людини. Значно змінилося становище з їх визнанням з часу вступу України до Ради Європи, що в свою чергу стало свідченням того, що українська держава дійсно стає на шлях демократичних перетворень, має прагнення все ширшого входження до європейського співтовариства. Однак, за оцінкою європейських спеціалістів, Верховній Раді України слід привести у відповідність із європейським законодавством 3,9 тис. законодавчих актів [260, с. 15].

Зокрема, у сфері інформаційного права, Україною ратифіковані Конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 року [106], Конвенція про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру від 28 січня 1981 року [107], Європейська конвенція про транскордонне телебачення від 05 травня 1989 року [108], Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25 лютого 1991 року [109], Угода про співробітництво в галузі інформації від 09 жовтня 1992 року [110] тощо.

Однак, як свідчать вітчизняна правозастосовча практика, на жаль, слід погодитись із В.Д. Величко, що визнання чи ратифікація певних міжнародних нормативно-правових актів, що встановлюють та закріплюють права людини ще не означають їхнє дієве та ефективне застосування та реалізацію [260, с. 15].

Отже ратифікація – це метод адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС, що полягає у остаточному затвердженні міжнародного договору як джерела інформаційного законодавства України Верховною Радою України і передбачає, що такий акт стає невід’ємною частиною національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм вітчизняного законодавства.

Підбиваючи підсумок дослідження методів адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС, слід зазначити, що під останніми варто розуміти сукупність способів та засобів адаптації вітчизняного інформаційного законодавства до норм ЄС, метою яких є гармонізація інформаційного законодавства у цій галузі до відповідних європейських стандартів [249, с. 126].

Систему методів адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС складають: апроксимація, імплементація, правова інфільтрація, рецепція правових норм, положень, стандартів та актів ЄС до інформаційного законодавства України, ратифікація.

Під апроксимацією розуміється метод адаптації інформаційного законодавства до норм ЄС, що полягає у заміні одних нормативно-правових актів іншими, близькими до попередніх.

Імплементация – це метод адаптації інформаційного законодавства до норм ЄС, який полягає у фактичній реалізації міжнародних зобов'язань у сфері інформаційного права на внутрішньодержавному рівні.

Правова інфільтрація як метод адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС є процесом проникнення правових норм законодавства ЄС в вітчизняне інформаційне законодавство за допомогою певних способів.

Рецепція як метод адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС є процесом переходу норм інформаційного законодавства із законодавства однієї правової системи до іншої. При цьому вона виступає найбільш ефективним методом адаптації інформаційного законодавства до норм ЄС.

Ратифікація – це метод адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС, що полягає у остаточному затвердженні міжнародного договору як джерела інформаційного законодавства України Верховною Радою України і передбачає, що такий акт стає невід'ємною частиною національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм вітчизняного законодавства.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, що виявляється у визначенні сутності адаптації інформаційного законодавства України до норм Європейського Союзу. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вирішення зазначеного завдання. Основні з них такі:

1. Окреслено основні ознаки адаптації законодавства, зокрема: а) виступає формою гармонізації законодавства; б) полягає в пристосуванні вітчизняного законодавства до відповідних міжнародних стандартів правотворення та правозастосування; в) метою процесу адаптації є зближення вітчизняного законодавства з відповідними зразками міжнародного нормативного масиву, в тому числі *acquis communautaire*; г) характеризується певною етапністю здійснення; д) є пріоритетним напрямом правової реформи в Україні.

2. Обґрунтовано положення про те, що адаптація інформаційного законодавства до норм ЄС є складовою частиною процесу гармонізації вітчизняного законодавства та відповідних міжнародних зразків нормотворення та правозастосування, поетапним процесом приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів.

3. Доведено, що інформаційному законодавству України як об'єкту адаптації притаманні наступні ознаки: міжгалузевий характер; складно-структурованість та розпорошеність норм інформаційного права; відсутність чіткої ієрархії законів, що спричиняє неоднозначне їх інтерпретування під час правозастосування; некоректність, а часом відсутність чіткого визначення конкретного змісту термінів у цій сфері; невідповідність значної кількості норм інформаційного законодавства наявному стану сучасних інформаційних відносин, а саме їх динамічному розвитку та трансформації; непристосованість

норм вітчизняного інформаційного законодавства та нормативно-правових актів у цілому або їх окремих складових міжнародним стандартам у цій сфері тощо.

4. Встановлено, що дослідження адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС як самостійний предмет наукових досліджень набуло свого розповсюдження лише на початку XXI ст. Відсутність наукових досліджень цього блоку питань у радянській правовій доктрині зумовлена тим, що напрям євроінтеграції взагалі не розглядався в якості одного з векторів зовнішньої політики держави, а інформаційне право як самостійна галузь права не було сформоване. У свою чергу, в перші роки незалежності вчені-юристи, як правило, приділяли увагу теоретичним аспектам інформаційного права, головним чином розвиваючи радянські наукові надбання в цій сфері щодо визначення інформаційного права в першу чергу як інституту адміністративного права. У цей самий час (з перших років незалежності і до кінця 90-х рр. XX ст.) на законодавчому рівні вперше закріплюється пріоритетний напрям формування системи вітчизняного законодавства на його адаптацію до законодавства ЄС, що стане передумовою для подальших наукових досліджень вказаних питань в юридичній науці.

5. Встановлено, що початок XXI ст. ознаменувався тим, що питання інформаційного права стають предметом ґрунтовного дослідження, відбувається остаточне формування інформаційного права як самостійної галузі права в системі права України. Останнім же часом адаптація інформаційного законодавства України до законодавства ЄС в аспекті розгляду загальних проблем інформаційного законодавства дедалі частіше привертає увагу вчених. Проте вузькоспеціалізованих фундаментальних та монографічних досліджень вказаної проблематики наразі немає.

6. Серед принципів адаптації інформаційного законодавства України до норм ЄС за їх призначенням виділено засадничі (принцип верховенства права; принцип законності; принцип врахування сучасного становища українського суспільства; принцип науковості; принцип гуманізму; принцип демократизму;

принцип гласності) та організаційно-функціональні принципи (принцип професіоналізму; принцип прозорості; принцип дотримання юридичної техніки; принцип аналітичного обґрунтування запропонованих змін; принцип оперативності).

7. Обґрунтовано положення про те, що суб'єкти адаптації інформаційного законодавства до норм ЄС – це особи, які володіють спеціальною правосуб'єктністю (державні органи, організації, громадські утворення, громадськість) та беруть участь або безпосередньо здійснюють адаптацію інформаційного законодавства до норм ЄС з метою гармонізації вітчизняного законодавства України та відповідних міжнародних зразків нормотворення та правозастосування, реалізують поетапний процес приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів.

8. Встановлено, що систему суб'єктів адаптації інформаційного законодавства до законодавства ЄС складають: Президент України, Верховна Рада України та її профільні органи в цій сфері – Комітет з питань європейської інтеграції та Комітет у закордонних справах Верховної Ради України; Рада з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами (для підсилення механізму співробітництва між Україною та ЄС були створені українські частини двосторонніх органів співробітництва: Українська частина Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, Українська частина комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, Українська частина Комітету з парламентського співробітництва між Україною та ЄС); Кабінет Міністрів України та його профільний орган у цій сфері – Департамент європейської інтеграції; Міністерство юстиції України та його профільний орган у цій сфері – Державний департамент з питань адаптації законодавства; Координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства ЄС; Національна академія державного управління при Президентові України; Національне агентство з питань державної служби; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади в межах своєї компетенції; громадські організації, громадськість.

9. Визначено, що методи адаптації інформаційного законодавства до норм ЄС – це сукупність прийомів, способів та засобів, за допомогою яких здійснюється гармонізація вітчизняного інформаційного законодавства України та відповідних міжнародних зразків нормотворення та правозастосування, поетапний процес приведення національного інформаційного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів.

10. Запропоновано внести зміни до законодавства про адаптацію інформаційного законодавства до норм ЄС, зокрема: Закону України від 02 жовтня 1992 р. «Про інформацію», Закону України від 16 листопада 1992 р. «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», Закону України від 18 липня 1997 р. «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України», Закону України від 13 січня 2011 р. «Про доступ до публічної інформації».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Семиченко В. А. Психология деятельности / В. А. Семиченко. – К. : Издатель Ешке А. Н., 2002. – 248 с.
2. Політологічний словник / за ред. М. Ф. Головатого, О. В. Антонюка. – К. : МАУП, 2005. – 792 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. і голова ред. В. Т.Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
4. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.
5. Рудой К. М. Адаптація адміністративного законодавства України у сфері охорони особистих прав громадян до норм Європейського Союзу : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 «теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / К. М. Рудой ; Нац. Університет внутрішніх справ. – Харків, 2004. – 20 с.
6. Рудой К. М. Адаптація адміністративного законодавства України у сфері охорони особистих прав громадян до норм Європейського Союзу : дис...на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.07 / К. М. Рудой. – Харків : Національний університет внутрішніх справ МВС України, 2004. – 214 с.
7. Україна. Президент. Послання Президента України до Верховної Ради України. Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2002 році. – К. : Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2003. – Офіційне видання. – 478 с.
8. Павліковська Л. А. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу / Л. А. Павліковська, О. Ю. Водяніков, А. С. Довгерт, І. В. Кравчук, В. І. Муравйов, О. В. Петришин, Р. Ю. Ханік-Посполітак, С. В.

Шевчук, І. В. Широкова // Тематична доповідь. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2002 році». – К., 2003. – С. 473.

9. Муравйов В. Гармонізація законодавства як феномен європейської інтеграції / В. Муравйов // Український правовий часопис. – 2003. – № 2 (7). – С. 3-23.

10. Кушель Ганс-Дітер. Гармонізація законодавства: досвід держав-членів ЄС і країн Східної та Центральної Європи / Ганс-Дітер Кушель // Український правовий часопис. – 2003. – № 2 (7). – С. 32-34.

11. Лукас Райнер. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС та економічна реформа / Райнер Лукас // Український правовий часопис. – 2003. – № 2 (7). – С. 28.

12. Кравчук І. Адаптація права України до Європейського Союзу: цілі, етапи, пріоритети / І. Кравчук // Право України. – 2004. – № 10. – С. 132-135.

13. Яценко К. Місце гармонізації в процесі адаптації законодавства України до законодавства Європейських Співтовариств / К. Яценко // Український часопис міжнародного права. – 2003. – № 1. – С. 55-61.

14. Бесчастний В.М. Право європейського союзу : навчальний посібник / [Бесчастний В.М., Філонов В.П., Філонов В.М., Бабін Б.В., Кременовська І.В.]. – К.: «Знання», 2010. – 366 с.

15. Бахирин А. Б. Большой юридический энциклопедический словарь / А. Б. Бахирин. – М. : Книжный мир, 2002. – 720 с.

16. Мужикова Н. М. Адаптація соціальної політики та трудового законодавства до стандартів ЄС / Н. М. Мужикова, В. Ф. Пузирний, Л. А. Семиног. – Чернігів : Деснянська правда, 2007. – 169 с.

17. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 21 листопада 2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T020228.html

18. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.

19. Про затвердження Методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм : Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 16 березня 2005 року № 62 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 17. – Ст. 926.

20. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 24. – Ст. 3.

21. Дудар С. К. Гармонізація законодавства: проблеми визначення поняття / С. К. Дудар // Держава і право. – 2002. – Вип.17. – С. 11-17.

22. Сушков О. А. Гармонизация законодательства об авторском праве в рамках мировых интеграционных процессов в сфере экономики и права / О. А. Сушков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ibil.ru/index.php?type=review&area=1&p=articles&id=1250>

23. Сближение национальных законодательств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1120_page_19.html

24. Муравйов В. Правова реформа в Україні / В. Муравйов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://copy.yandex.net/?text=%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%20%D0%B2%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96&url=http%3A%2F%2Fwww.iir.kiev.ua%2Fdownloads%2Ffile%2FMuravov%2520rus.doc&fmode=envelope&lr=960&mime=doc&l10n=ru&sign=92a18917537a9d990c31ce22607403cb&keyno=0>

25. Сучасний словник 2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/49350>

26. Тлумачний словник / за заг. ред. Д. М. Ушакова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/1068202>

27. Большой энциклопедический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/302598>
28. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 2-е изд., испр. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
29. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой. – 18 изд., стер. – М. : Русский язык, 1987. – 797 с.
30. Порфір'єва О. К. Уніфікація правового регулювання умов зовнішньоекономічних контрактів у міжнародному приватному праві : автореф. дис.... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право» / О. К. Порфір'єва ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2000. – 20 с.
31. Руденко О. В. Уніфікація міжнародного приватного права в Європейському Союзі : автореф. дис.... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право» / О. В. Руденко ; Київський нац. університет ім. Т. Шевченка. – Київ, 2007. – 17 с.
32. Словник-довідник з політичних наук / за заг. ред. І. І. Санжаревського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/politology/1158/>
33. Економічний словник економіки та права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_economic_law/5185/
34. Матеріал Вікіпедії / поняття «адаптація законодавства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/%C0%EF%EF%F0%EE%EA%F1%E8%EC%E0%F6%E8%FF>
35. Словник іншомовних слів / За ред. Мельничука О. С. – К., 1974. – 775 с.

36. Баймуратов М. О. Імплементация норм міжнародного права про свободу пересування і вибір місця проживання у право України / М. О. Баймуратов, С. В. Максименко // Право України. – 2003. – № 9. – С. 133-137.
37. Забігайло В. К. Право України в контексті його апроксимації до права Європейського Союзу / В. К. Забігайло // Українсько-європейський журнал міжнародного та порівняльного права. – Т.1. – Вип.1. – Осінь 2000 р. – № 1. – С. 7-12.
38. Hartley T.S. The Foundations of European Community Law. 4th ed. – Oxford University Press, 1998. – 457 p.
39. Юридичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/17983>
40. Полный словарь иностранных слов, вошедших в употребление в русском языке / Сост. М. Попов. – М. : Издательство И. Д. Сыткина, 1907. – 456 с.
41. Новый словарь иностранных слов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_fwwords/13415
42. Большой словарь иностранных слов. – Издательство «ИДДК», 2007.
43. Мельник З. П. Рецепція права як засіб вдосконалення правової системи (теоретико-правовий аспект) : автореф. дис.... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.01 «теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових вчень» / З. П. Мельник; Київський нац. університет ім. Т. Шевченка. – Київ, 2009. – 18 с.
44. Енциклопедія культурології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_culture/376
45. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка. – Чудинов А.Н., 1910.
46. Словарь иностранных слов / Под ред. Комлева Н. Г. – М. : ЭКСМО-Пресс, 1999. – 672 с.

47. Словник синонімів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_synonims/55875/

48. Костенко А. М. Інтеграція України до Європейського Союзу : суперечності та шляхи їх розв'язання : автореф. дис.... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 23.00.02 «політичні інститути та процеси (політичні науки)» / А. М. Костенко ; Львівський національний університет ім. Івана Франка. – Л., 2009. – 19 с.

49. Інформатизація, право, управління (організаційно-правові питання): Монографія / Р. А. Калюжний, О. Д. Крупчан, В. Д. Гавловський, М. В. Гуцалюк, М. Я. Швець, В. С. Цимбалюк ; За заг. ред. : М. Я. Швеця, О. Д. Крупчана. – К. : НДЦ правової інформатики АПрНУ, 2002. – 191 с.

50. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації : організаційно-правові питання теорії і практики : Монографія / Р. А. Калюжний, В. О. Шамрай, В. Д. Гавловський, М. В. Гуцалюк, М. Я. Швець, В. С. Цимбалюк, Ю. В. Яцишин, А.С. Ластовецький; За ред. : Р. А. Калюжного, В. О. Шамрая. – К. : АДПС України. – 2002. – 296 с.

51. Калюжний Р. Питання концепції реформування інформаційного законодавства України / Р. Калюжний, В. Гавловський, В. Цимбалюк, М. Гуцалюк // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. – К., 2000. – С. 17-21.

52. Арістова І. В. Державна інформаційна політика : організаційно-правові аспекти : Монографія / За ред. О. М. Бандурки. – Х., 2000. – 368 с.

53. Арістова І. В. Формування інформаційного середовища органів внутрішніх справ України (методологічні аспекти) / І. В. Арістова // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1999. – № 1. – С. 121-126.

54. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її правове забезпечення / І. В. Арістова // Вісник Університету внутрішніх справ. – 2000. – Вип. 10. – С. 83-88.

55. Арістова І. В. Державне регулювання в інформаційній сфері: концепція формування інформаційного законодавства України / І. В. Арістова //

Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президентові України. Державне управління та місцеве самоврядування. У 6-ти частинах. Ч. V. За заг. ред. Г. І. Мостового. – Х. : УАДУХФ, 2001. – С. 39-41.

56. Цимбалюк В. С. Інформаційне право : концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства : монографія / В. С. Цимбалюк – К. : Освіта України», 2011. – 426 с.

57. Ліпкан В. А. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / В. А. Ліпкан ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2008. – 34 с.

58. Марценюк О. Г. Теоретико-методологічні засади інформаційного права України : реалізація права на інформацію : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 «адміністративне право і адміністративний процес; фінансове право; інформаційне право» / О. Г. Марценюк ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2009. – 20 с.

59. Стоєцький О. В. Реалізація адміністративно-правових норм у сфері забезпечення інформаційної безпеки / О. В. Стоєцький // Адвокат. – 2008. – № 12. – С. 36-39.

60. Стоєцький О. В. Суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки України: адміністративно-правові засади / О. В. Стоєцький // Підприємство, господарство і право. – 2009. – № 11. – С. 161-164.

61. Стоєцький О. В. Характеристика інформаційної безпеки як складової інформаційної сфери / О. В. Стоєцький // Підприємство, господарство і право. – 2009. – № 12. – С. 72-75.

62. Стоєцький О. В. Адміністративно-правовий статус Президента України як суб'єкта забезпечення інформаційної безпеки / О. В. Стоєцький // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез міжнародної конференції «Восьмі осінні юридичні читання», (м. Хмельницький, 13-14 листопада 2009 р.) : у 4-х частинах. – Частина друга. – Хмельницький : Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2009. – С. 191-193.

63. Стоєцький О. В. Основні недоліки адміністративно-правового регулювання інформаційної безпеки України / О. В. Стоєцький // Новітні підходи до державотворення в умовах європейської інтеграції (пам'яті професора Ю. І. Римаренка) : зб. тез міжвузівської науково-теоретичної конференції. – К. : КНУВС, 2009. – С. 204.
64. Стоєцький О. Тенденції адміністративної відповідальності у сфері інформаційної безпеки / В. Баскаков, О. Стоєцький // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності : матеріали науково-практичної конференції, (м. Київ, 20 грудня 2010 р.). – К. : ФОП Ліпкан О. С., 2010. – С. 64-66.
65. Стоєцький О. В. Характеристика складу адміністративного правопорушення за порушення законодавства про державну таємницю / О. В. Стоєцький // Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах : матеріали науково-практичної конференції, (м. Київ, 29 грудня 2011 р.). – К. : ФОП Ліпкан О. С., 2011. – С. 94-96.
66. Систематизація інформаційного законодавства України : [Монографія] / В. А. Ліпкан, В. А. Залізняк / За заг. ред. В. А. Ліпкана. – К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2012. – 304 с.
67. Череповський К. П. Окремі питання інкорпорації міжнародного інформаційного права / К. П. Череповський // Правова інформатика. – 2012. – № 1 (33). – С. 68-76.
68. Череповський К. П. Інкорпорація як етап до кодифікації інформаційного законодавства / К. П. Череповський // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 5. – С. 47-49.
69. Череповський К. П. Інкорпорація як складова систематизації інформаційного законодавства України / К. П. Череповський // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки». – 2012. – № 2 (Ч. II). – С. 177-182.
70. Череповський К. П. Щодо наукової розробленості інкорпорації інформаційного законодавства / К. П. Череповський // Матеріали конференції

«Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах». – К. : О. С. Ліпкан. – 2011. – С. 69-71.

71. Череповський К. П. Гносеологічні аспекти розуміння інформаційного права / К. П. Череповський // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні стратегії в глобальному управлінні». – К. : О. С. Ліпкан. – 2011. – С. 96-100.

72. Череповський К. П. Елементи структуризації міжнародного інформаційного права / К. П. Череповський // Матеріали науково-практичної конференції «Правові та політичні проблеми сучасності». – К. : О. С. Ліпкан. – 2012. – С. 40-44.

73. Череповський К. П. Інкорпорація інформаційного законодавства як напрям боротьби з тероризмом / К. П. Череповський // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні технології боротьби з тероризмом». – К. : О. С. Ліпкан. – 2012. – С. 12-14.

74. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. ецикл.», 1998. –.

Т.2. : Д-Й. – 1999. – 744 с.

75. Костецька Т. А. Інформаційне право України: навчальний посібник / Т. А. Костецька. – Київ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 170 с.

76. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.

77. Селезньова О. М. До питання системності джерел інформаційного права / О. М. Селезньова // Актуальні проблеми правотворення в сучасній Україні : Всеукраїнська науково-практична конференція, 29 квітня – 1 травня 2010 р. – К., 2010. – С. 137-139.

78. Стоєцький О. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері інформаційної безпеки України : автореф. дис...на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. В. Стоєцький ; Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2013. – 20 с.

79. Стоєцький О. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері інформаційної безпеки України : дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : за спец. 12.00.07 / О. В. Стоєцький. – Запоріжжя : ЗНУ, 2013. – 197 с.

80. Брижко В. Е-майбутнє та інформаційне право / В. Брижко, В. Цимбалюк, М. Швець, М. Коваль, Ю. Базанов ; за ред. М.Швеця. – 2-ге вид., доп. – К., 2006. – С. 155-157.

81. Брижко В. М. До питання методології кодифікації інформаційного законодавства / В. М. Брижко // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 3 (62). – С. 32-43.

82. Череповський К. П. Інкорпорація інформаційного законодавства України : автореф. дис...на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / К. П. Череповський ; Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2013. – 19 с.

83. Про інформацію : Закон України від 02 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

84. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні :Закон України від 16 листопада 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1.

85. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25 червня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 33. – Ст. 345.

86. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 32.

87. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – Ст. 43.

88. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

89. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

90. Про рекламу : Закон України від 03 липня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.

91. Про внесення змін до Закону України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності» : Закон України від 01 грудня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 2. – Ст. 20.

92. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04 лютого 1998 року // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27. – Ст. 181.

93. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04 лютого 1998 року // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27. – Ст. 182.

94. Про внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» : Закон України від 13 грудня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 11. – Ст. 81.

95. Про телекомунікації : Закон України від 18 листопада 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155.

96. Про внесення змін до Закону України «Про захист інформації в автоматизованих системах» : Закон України від 31 травня 2005 року // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 26. – Ст. 347.

97. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

98. Про засади державної мовної політики : Закон України від 03 липня 2012 року // Офіційний вісник України. – 2012. – № 61. – Ст. 2471.

99. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо впорядкування системи здійснення державної інформаційної політики та удосконалення державного регулювання інформаційних відносин» від 17 червня 1997 року» : Указ Президента України від 21 червня 1997 року № 663/97 // Урядовий кур'єр. – 1997.

100. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї

мережі в Україні : Указ Президента України від 31 липня 2000 року № 928/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 31. – Ст. 1300.

101. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної політики» від 31 жовтня 2001 року» : Указ Президента України від 06 грудня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://library.zntu.edu.ua/zakon/01_dip.html

102. Про Міжвідомчу комісію з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України : Указ Президента України від 22 січня 2002 року № 63/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/9483.html>

103. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 квітня 2008 року «Про заходи щодо реалізації національної антикорупційної стратегії та інституційного забезпечення цілісної антикорупційної політики» : Указ Президента України від 05 травня 2008 року № 414/2008 // Офіційний вісник Президента України. – 2008. – № 18. – Ст. 598.

104. Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації : Указ Президента від 05 травня 2011 року № 547 // Офіційний вісник Президента України. – 2011. – № 15. – Ст. 708.

105. Про першочергові заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації в допоміжних органах, створених Президентом України : Указ Президента України від 05 травня 2011 року № 548 // Офіційний вісник Президента України. – 2011. – № 15. – Ст. 709.

106. Конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 року // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – Ст. 270.

107. Конвенція про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру від 28 січня 1981 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.yurist-online.com/zakoni/010/11/019066.php>

108. Європейська конвенція про транскордонне телебачення від 05 травня 1989 року // Офіційний вісник України. – 2008. – № 100. – Ст. 3297.

109. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25 лютого 1991 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_272

110. Угода про співробітництво в галузі інформації від 09 жовтня 1992 року // Офіційний вісник України. – 2004. – № 40. – Ст. 2700.

111. Рекомендації Ради Європи «Про проблеми кримінально-процесуального права, пов'язані з інформаційними технологіями» № R(95)13 від 11 вересня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://stra.teg.ru/library/national/34/evro/konv_kiber

112. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_242

113. Директива 97/66/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Стосовно обробки персональних даних і захисту права на невтручання в особисте життя в телекомунікаційному секторі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_243

114. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22 липня 2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_163

115. Конвенція про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://stra.teg.ru/library/national/34/evro/konv_kiber

116. Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті» від 12 грудня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c57

117. План дій «Україна – Європейський Союз», схвалений Кабінетом Міністрів України 12 лютого 2005 року та Радою з питань співробітництва між

Україною і Європейським Союзом 21 лютого 2005 року [Електронний ресурс].
– Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_693

118. Європейська політика сусідства, схвалена Кабінетом Міністрів України 12 лютого 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/what_eu/neighbourhood_policy_eastern_partnership/index_uk.htm

119. Резолюція 60/45, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Досягнення у галузі інформатизації та телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки» від 08 грудня 2005 року [Електронний ресурс].
– Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_e45

120. Лащенко Н. Необхідність прийняття Інформаційного кодексу України / Н. Лащенко // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 6. – С. 43-45.

121. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09 січня 2007 року // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.

122. Татарнікова К. Кодифікація законодавства України про інформацію : підходи до формування теорії інформаційного права / К. Татарнікова // Підприємництво, господарство і право. 2012. – № 7. – С. 35-38.

123. Максименко Ю. Є. Теоретико-правові засади забезпечення, інформаційної безпеки України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Ю. Є. Максименко. – К., 2007. – 188 с.

124. Залізник В. Систематизація інформаційного законодавства України: стан та перспективи / В. Залізник // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 9. – С. 140-143.

125. Череповський К. П. Інкорпорація інформаційного законодавства України : дис...на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.07 / К. П. Череповський. – Запоріжжя : ЗНУ, 2013. – 209 с.

126. Дімчогло М. І. Консолідація інформаційного законодавства України : дис...на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.07 /

М. І. Дімчогло. – К. : Національний університет біоресурсів і природокористування, 2012. – 217 с.

127. Про основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України від 02 липня 1993 року № 3360-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 37. – Ст. 379.

128. Угоду про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством та їх державами-членами від 14 червня 1994 року // Офіційний вісник України. – 2004. – № 24. – Ст. 1794.

129. Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) : Указ Президента України від 24 лютого 1998 року № 148 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 8. – Ст. 296.

130. Грищак С. В. Передумови адаптації законодавства України до законодавства ЄС: історико-правовий аспект / С. В. Грищак // Митна справа. – 2012. – № 6. – Ч. 2. – кн. 2. – С. 34–39.

131. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 14 вересня 2000 року № 1072 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 39. – Ст. 1648.

132. Цимбалюк В. С. Адміністративно-правові джерела методології інформаційного права (синергетичний та кібернетичний аспекти) / В. С. Цимбалюк // Правова інформатика. – 2004. – № 3. – С. 32-37.

133. Красноступ Г. М. Проблема визначення об'єкта та предмета інформаційного права / Г. М. Красноступ // Право України. – 2007. – № 5. – С. 125-127.

134. Цимбалюк В. С. Цивільно-правові джерела інформаційного права / В. С. Цимбалюк // Правова інформатика. – 2005. – № 3 (7). – С. 36-42.

135. Кобзар Ю. М. Інформаційне законодавство : Європейський вектор розвитку / Ю. М. Кобзар // Віче. – № 2 (131). – 2003. – С. 51-53.

136. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.

137. Кобзар Ю. М. Основні напрями та проблеми розвитку нормативно-правової бази інформаційної діяльності : результати роботи парламенту третього скликання / Ю. М. Кобзар // Статистика України. – 2002. – № 3. – С. 14.

138. Кобзар Ю. М. Електронні ЗМІ : криза якісного зростання. Тенденції розвитку українського медіаринку та проблеми вдосконалення правової бази / Ю. М. Кобзар // Віче. – 2002. – № 8. – С. 28-32.

139. Марценюк О.Г. Заборонена інформація та її місце у системі інформаційних відносин / О.Г. Марценюк // Право України. – 2006. – № 5. – С. 44-48.

140. Брижко В. М. Адаптація інформаційного законодавства України до норм Європейського права / В. М. Брижко // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. – № 4(51) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://copy.yandex.net/?text=%D0%90%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8&url=http%3A%2F%2Fwww.nbu.gov.ua%2FPortal%2FSoc_Gum%2FNvnudpsu%2F2010_4%2FBrizko_V_M.pdf&fmode=envelope&lr=960&mime=pdf&110n=ru&sign=955482fbcf3849ad59f22f8edf117321&keyno=0

141. Словарь иностранных слов. – 18-е изд. – М. : Русский язык, 1989. – 624 с.

142. Коломоець Т. О. Державний контроль у галузі чорної металургії в Україні: організаційно-правовий аспект: Монографія / Т. О. Коломоець,

П. С. Лютиков. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2009. – 216 с.

143. Большой энциклопедический словарь : в 2-х т. / [Под ред. А. М. Прохорова]. – Сов. энциклопедия, 1991. – . –

Т. 2. – 1991. – 768 с.

144. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. ецикл.», 1998. – . –

Т.5. : П-С. – 2003. – 736 с.

145. Философский словарь / [Под ред. И. Т. Фролова]. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с.

146. Германюк М. О. Принципи державної служби : питання адміністративно-правової доктрини та правозастосування : дис...на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.07 / М. О. Германюк. – Запоріжжя : Запорізький національний університет. – 238 с.

147. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : Підручник / О. Ф. Скакун. – 2-е вид. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.

148. Васильев А. М. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права / А. М. Васильев. – М. : Юридическая литература, 1976. – 264 с.

149. Алексеев С. С. Общая теория права : [учебник] : [в 2-х т.] / С. С. Алексеев. – М. : Юридическая литература, 1981. – . –

Т. 1. – 1981. – 360 с.

150. Теория государства и права / [Алексеев С. С., Архипов С. И., Корельский В. М. и др.] ; под ред. С. С. Алексеева. – М. : Юридическая литература, 1998. – 460 с.

151. Кельман М. С. Теорія держави і права : [схеми, таблиці, поняття] : [навч. посіб.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 148 с.

152. Колодій А. М. Принципи права України: Монографія / Анатолій Миколайович Колодій. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.

153. Тлумачний словник з теорії держави і права / [авт.-упоряд. К. Г. Волинка]. – К. : Магістр – XXI сторіччя, 2006. – 112 с.
154. Баранчик П. О. Принципи адміністративного права : дис...на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.07 / П. О. Баранчик. – Запоріжжя : Запорізький національний університет. – 248 с.
155. Лившиц Р. З. Теория права. Учебник / Роман Зиновьевич Лившиц. – 2-е изд. – М. : БЕК, 2001. – 224 с.
156. Марченко М. Н. Общая теория государства и права. Академ. курс в 2-х томах / Михаил Николаевич Марченко. – Т. 2. – М. : Зерцало, 1998. – 656 с.
157. Алексеев С. С. Проблемы теории права: курс лекций в 2-х т. / Сергей Сергеевич Алексеев. – Свердловск : Свердл. юрид. ин-т, 1972. – . – Т. 1. – 1972. – 396 с.
158. Лукашева Е. А. Принципы социалистического права / Е. А. Лукашева // Сов. гос. и право. – 1970. – № 6. – С. 21-29.
159. Проблемы общей теории права и государства / [Подобщ. ред. В. С. Нерсесянца]. – М. : Изд-во Нома, 2001. – 832 с.
160. Копейчиков В. В. Правознавство. Підручник / В. В. Копейчиков. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 152 с.
161. Погорілко В. Ф. Муніципальне право України / В. Ф. Погорілко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 590 с.
162. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части: Учебник / [Под ред. Е. Л. Стрельцова]. – Х. : ООО «Одиссей», 2002. – 672 с.
163. Адміністративне право України. Академічний курс : [підручник] : [у 2 т.] / [ред. кол. В. Б. Авер'янов (голова) та ін.]. – К. : Юридична думка, 2004. – . – Т. 1 : Загальна частина. – 584 с.
164. Коломоець Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / Т. О. Коломоець. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 576 с.

165. Мельник Р. С. Система адміністративного права України : дис.... на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : 12.00.07 / Роман Сергійович Мельник. – Харків, 2010. – 479 с.
166. Курс адміністративного права України : [підручник] / [Колпаков В.К., Кузьменко О. В., Пастух І. Д. та ін.] ; за ред. В. В. Коваленка. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 808 с.
167. Основні принципи інформаційного права і їх класифікація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buklib.net/books/27583/>
168. Швець М. Я. До питання принципів, предмету і методів інформаційного права / М. Я. Швець, В. М. Брижко // Правова інформатика. – 2008. – № 4(20). – С. 5-14.
169. Якубенко Н. О. Информационное право / Н. О. Якубенко. – М. : Аллель, 2009. – 64 с.
170. Селезньова О. М. Особливості системи принципів інформаційного права / О. М. Селезньова // Митна справа. – 2013. – № 2(86). – С. 87-93.
171. Панова І. В. Тенденції розвитку системи інформаційного права України на сучасному етапі / І. В. Панова // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 694-699.
172. Бачило І. Л. Информационное право : основы практической информатики : [учеб. пособие] / И. Л. Бачило. – М., 2001. – 352 с.
173. Рассолов М. М. Информационное право : [учеб. пособие] / М. М. Рассолов. – М. : Юристъ, 1999. – 400 с.
174. Баранов О. А. Інформаційне право України : стан, проблеми, перспективи / О. А. Баранов. – К. : Видавничий дім «СофтПрес», 2005. – 315 с.
175. Городов О. А. Основы информационного права России : [учеб. пособие] / О. А. Городов. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 305 с.
176. Кузнецов П. У. Теоретические основания информационного права : дис...на соискание уч. степени д.ю.н. : спец 12.00.14 / П. У. Кузнецов. – Екатеринбург, 2005. – 410 с.

177. Соснін О. В. До питання про основні принципи політико-правового регулювання відносин в інформаційній сфері / О. В. Соснін // Стратегічна панорама. – 2004. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/2004_3.php

178. Пашнєв Д. В. Принципи захисту комп'ютерної інформації від неправомірного втручання / Д. В. Пашнєв, М. В. Рудик // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 2. – С. 186-192.

179. Бабін В. Б. Стан та перспективи адаптації законодавства України до акі комуні тер / В. Б. Бабін, В. І. Кременовська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uadocs.exdat.com/docs/index-455980.html?page=17>

180. Петров Р. А. Адаптація законодавства України к законодавству Европейского Союза в соглашениях об ассоциации. Средиземноморский опыт / Р. А. Петров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://corp.yandex.net/?text/принципы%20адаптации%20законодательства%20к%20законодательству/>

181. Тертишник В.М. Верховенство права й гармонізація влади / В.М. Тертишник // Вісник державної служби України. – 2005. – № 4. – С. 15-19.

182. Тимошенко В. І. Правова держава : теоретико-історичне дослідження / В. І. Тимошенко. – К.: Наукова думка, 1994. – 132 с.

183. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики : у двох книгах / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка; [ред. кол. : Ю. С. Шемшученко (голова)] / Книга друга : Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві / Відп. ред. В. Б. Ав'єрянов. – К. : Конус-Ю, 2008. – 314 с.

184. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол. : В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2011. – 1128 с.

185. Головатий С. «Верховенство права (правовладдя) : як його тлумачить венеційська комісія» / С. Головатий // Право України. – 2011. – № 10. – С. 154-167.

186. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія). Доповідь № 512/2009, схвалена на 86-му пленарному засіданні Венеційської Комісії // Право України. – 2011. – № 10. – С. 168-183.

187. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – Ст. 2975.

188. Гринюк Р. Ф. Ідея правової держави : теоретико-правова модель і практична реалізація / Р. Ф. Гринюк. – К. : Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2004. – 211 с.

189. Авер'янов В. Б. Засадниче значення принципу верховенства права у сфері виконавчої влади / В. Б. Авер'янов // Вісник державної служби України. – 2006. – № 2. – С. 33-37.

190. Германюк М. О. Принцип верховенства права – основний принцип функціонування державної служби : доктринальний та нормативний аспекти / М. О. Германюк // Напрями вдосконалення правового регулювання суспільних відносин : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м. Київ, 27-28 грудня 2011 р.) : у 2-х томах. – Київ : ГО «Центр правових наукових досліджень», 2011. – Т. 2. – С. 22-24.

191. Авер'янов В. Б. Принцип верховенства права в новій адміністративно-правовій доктрині / В. Б. Авер'янов // Часопис Київського університету права. – 2006. – № 1. – С. 3.

192. Коломоець Т. О. Принципи адміністративного права / Тетяна Олександрівна Коломоець, Павло Олександрович Баранчик. – Запоріжжя : поліграфічний центр «Сору art», 2012. – 203 с.

193. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.
194. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : Навчальний посібник / С. Г. Стеценко. – Вид. 3-тє, перероб. та доп. – К. : Атіка, 2011. – 624 с.
195. Edward Shils. Theories of Society : Foundations of Modern Sociological Theory, Two Volumes in One, with Jesse R. Pitts, Talcott Parsons (Editor), & Kaspar D. Naegele, New York: The Free Press (1961).
196. Гуманізм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_culture/Гуманізм
197. Словарь по этике / под ред. И. С. Кона. – М. : Наука, 1985.
198. Юридична техніка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0
199. Визначення терміну «аналіз» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/47381>
200. Мамардашвили М. К. Процессы анализа и синтеза / М. К. Мамардашвили. – М. : «ВФ», 1958.
201. Философский словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/656/%D0%9C%D0%90%D0%93%D0%98%D0%AF
202. Философский энциклопедический словарь. Гл. ред. Ильичев Л. Ф., Федосеев П. Н. и др. – М. : Советская энциклопедия, 1983 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.alleng.ru/d/phil/phil009.htm>
203. Философский энциклопедический словарь. – М. : Издательская группа ИНФРА – М., 2000. – 576 с.
204. Хайдеггер М. Время и бытие : Статьи и выступления / Пер. с нем. – М., 1993. – 447 с.

205. Мацелик Т. О. Суб'єкт права як наукова категорія / Т. О. Мацелик // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 7. – С. 38-49.
206. Прохоренко Ю. И. Субъективность в структурах социальной реальности : дис....на здобуття наук. ступеня д-ра филос. наук / Прохоренко Ю. И. – Екатеринбург, 2003. – 449 с.
207. Социологический словарь. – 2-е издание, переработанное и дополненное. – Минск : «Университетское», 1991. – 528 с.
208. Алексеев С. С. Право : азбука – теория – философия : Опыт комплексного исследования / Сергей Сергеевич Алексеев. – М., 1999. – 712 с.
209. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник: у 2-х т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Вид-во «Юрид. думка», 2004. – .
–
- Т. 1. Загальна частина. – 2004. – 584 с.
210. Колодій А. М. Теорія держави і права / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков. – К. : Юрінформ, 1995. – 356 с.
211. Копейчиков В. В. Загальна теорія держави і права: Навч. посібник / В. В. Копейчиков. – К.: Юрінком, 1997. – 317 с.
212. Окунев І. С. Загально-теоретичні засади правового статусу суб'єкта права : автореферат дис. на наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових учень» / І. С. Окунев. – К., 2009. – 21 с.
213. Мицкевич А. В. Субъекты советского права / Алексей Валентинович Мицкевич. – М. : Госюриздат, 1962. – 212 с.
214. Алексеев С. С. Общая теория права : Учеб. 2-е изд. / Сергей Сергеевич Алексеев. – М. : ТК Велби; Проспект, 2008. – 528 с.
215. Витрук Н. В. Субъективные права советских граждан и их развитие в период строительства коммунистического общества : автореф. дис.... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Николай Васильевич Витрук. – К., 1965. – С. 8-9.

216. Витрук Н. В. Общая теория правового положения личности / Николай Васильевич Витрук. – М. : НОРМА, 2008. – 448 с.
217. Архипов С. И. Субъект права: теоретическое исследование: Дис...д-ра юрид. наук 12.00.01. / С. И. Архипов. – Екатеринбург : 2006. – 232 с.
218. Иванников И. А. Толковый словарь по теории права / И. А. Иванников. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. – 124 с.
219. Матузов Н. И. Субъективные права граждан СССР / Николай Игнатьевич Матузов. – Саратов : Приволжское книжное изд-во, 1966. – 190 с.
220. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=223287610&cat_id=223281453&ctime=1250084429452
221. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України шостого скликання : Постанова Верховної Ради України від 04 грудня 2007 року № 4-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uapravo.net/akty/prawo-resolution/akt3dlxx0b.htm>
222. Європейський Союз в міжнародно-правових відносинах: Навчальний посібник / Під ред. О. Н. Ярмиша / Тамм А. Є., Ріяка В. О., Коломієць Ю. М. – Х. : Штрих, 2003. – 240 с.
223. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Указ Президента України від 06 квітня 2011 року № 395 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 28. – Ст. 1162.
224. Про затвердження Положення про Координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 року // Офіційний вісник України. – 2004. – № 15. – Ст. 1028.
225. Про затвердження нового складу Координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2011 року № 338 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 25. – Ст. 1022.

226. Про утворення Державного департаменту з питань адаптації законодавства : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2004 року // Офіційний вісник України. – 2004. – № 52. – Ст. 3447.

227. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Указ Президента України від 17 жовтня 2000 року № 1138/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 42. – Ст.1774.

228. Питання управління державною службою в Україні : Указ Президента України від 18 липня 2011 року // Офіційний вісник України. – 2011. – № 22. – Ст. 926.

229. Офіційний веб-сайт Національного агентства України з питань державної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nads.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=693809&cat_id=578357

230. Програма Ради Європи «Посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/doc/mijnar_spivrob/mizhnar_proekt/pdf/pass_DANIDA.pdf

231. Проект «Досвід ЄС щодо підготовки докторів філософії (PhD) з державного управління» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/doc/mijnar_spivrob/mizhnar_proekt/pdf/pass_TAIEX.pdf

232. Програма «Англійська мова для державних службовців, задіяних в процесі інтеграції в ЄС» / «English Skills for Civil Servants involved in EU Integration» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/doc/mijnar_spivrob/mizhnar_proekt/pdf/pass_British_con.pdf

233. Проект «Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій для трансформації освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/doc/mijnar_spivrob/mizhnar_proekt/pdf/pass_Rozv_info-com_tehn.pdf

234. Проект «Підвищення кваліфікації державних службовців у сфері європейської інтеграції та державного управління» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/doc/mijnar_spivrob/mizhnar_proekt/pdf/pass_U-E.pdf

235. Проект «Програма сприяння Парламенту II : Програма розвитку законотворчої політики (ПСП II) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/doc/mijnar_spivrob/mizhnar_proekt/pdf/pass_PSP_II.pdf

236. Проект «Електронне урядування», донором якого є Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/doc/mijnar_spivrob/mizhnar_proekt/pdf/pass_EI_Uryad_OBSE.pdf

237. Про Представництво України при Європейських Співтовариствах (Європейському Союзу) : Указ Президента України від 21 квітня 1997 року № 354/97 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 17. – Ст. 3.

238. Грищак С. В. Суб'єкти адаптації інформаційного законодавства України до законодавства Європейського Союзу / С. В. Грищак // Реформування національного та міжнародного права: перспективи та сьогодення : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м. Одеса, 29-30 вересня 2011 р.) : у 2-х частинах. – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2011. – Ч. 2. – С. 37–40.

239. Угода про партнерство і співробітництво (УПС) між Україною та ЄС та інтеграція України до Європи все ще викликають запитання // Інформаційний бюлетень Українсько-Європейського консультативного центру з питань законодавства (UEPLAC). – № 4. – 2000. – 4 с.

240. Україна на шляху європейської інтеграції / Наук. ред. : Т. Пахомова, С. Будаговська. – К. : Товариство Карала Дуйсберга, 2000. – 240 с.

241. Грищак С. В. Громадськість як суб'єкт адаптації інформаційного законодавства України до законодавства Європейського Союзу / С. В. Грищак //

Юридична наука: політичні, економічні та соціальні витоки сьогодення : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м. Київ, 01-02 грудня 2011 р.) : у 2-х томах. – Київ : ГО «Центр правових наукових досліджень», 2011. – Т. 2. – С. 31–33.

242. Офіційний веб-сайт Українського незалежного центра політичних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ucipr.kiev.ua/menu/pro-nas>

243. Офіційний веб-сайт Лабораторії законодавчих ініціатив [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://parlament.org.ua/index.php?action=about>

244. Офіційний веб-сайт Інституту громадянського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.csi.org.ua/www/?p=2872#more-2872>

245. Кравчук І. Форми участі громадськості у процесі адаптації законодавства України до законодавства ЄС / І. Кравчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/4605>

246. Философия : Часть вторая : основные проблемы философии : Учеб. пособие для вузов / Под ред. проф. В. И. Кириллова. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Юристъ, 1999. – 304 с.

247. Шергин А. П. Административная юрисдикция / Анатолий Павлович Шергин. – М. : Юрид. лит., 1979. – 144 с.

248. Козлов Ю. М. Административные правоотношения / Юрий Маркович Козлов. – М. : «Юридическая литература», 1976. – 184 с.

249. Лютіков П. С. Державний контроль у галузі чорної металургії в Україні : організаційно-правовий аспект : дис...на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.07 / Павло Сергійович Лютіков. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 209. – 212 с.

250. Словник синонімів української мови : в 2-х т. / [А. А.Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головощук та ін.]. – К. : Наукова думка, 1999-2000. – 954 с.

251. Поняття терміну «метод» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%CC%E5%F2%EE%E4>

252. Михельсон А. Д. Объяснение 25000 иностранных слов, вошедших в употребление в русский язык, с означением их корней / А. Д. Михельсон, 1865.

253. Сучасний філософський словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/29910>

254. Павленков Ф. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка / Ф. Павленков, 1907 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_fwwords/42638/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94

255. Бірюков Р. М. Національна правова система в умовах глобалізації (основні напрямки трансформації) : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових учень» / Р. М. Бірюков ; Міжнар. гуманіт. ун-т. – О., 2011. – 20 с.

256. Вишняков О. К. Апроксимація правового забезпечення цивільних майнових відносин в Україні до умов внутрішнього ринку Європейського Союзу : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук за спец. 12.00.03 «цивільне право та цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право» / О.К. Вишняков ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2008. – 36 с.

257. Вінгловська О. І. Імплементация міжнародних стандартів прав дитини в національному законодавстві України : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.11 «міжнародне право» / О. І. Вінгловська ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Ін-т міжнар. відносин. – К., 2000. – 20 с.

258. Раскалей М. О. Імплементация норм міжнародного повітряного права у внутрішнє право держав : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.11 «міжнародне право» / М. О. Раскалей ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2011. – 19 с.

259. Брацук І. З. Імплементация права Європейського Союзу в національних правових порядках держав-членів : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.11 «міжнародне право» / І. З. Брацук ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2011. – 20 с.

260. Величко Д. М. Джерела міжнародно-правового регулювання праці : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.05 «трудова праця; право соціального забезпечення» / Д. М. Величко ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2008. – 19 с.

261. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права / А. С. Гавердовский. – К. : Вища школа, 1980. – 232 с.

262. Возможности адаптации зарубежного опыта : Сборник научных статей. Серия : Право России : новые подходы. Выпуск I / Предисл. М. В. Немытиной. – Саратов : Научная книга, 2005.

263. Марченко М. Н. Теория государства и права : учеб. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 752 с.

264. Мельниченко Т. А. «Правовая инфильтрация» как категория права / Т. А. Мельниченко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pvlast.ru/archive/index.336.php>

265. Міжнародне право в документах / За заг. ред. М. В. Буроменського. – К. : Юринком Інтер, 2006. – 336 с.

266. Bledsoe R., Wozzek B. The International Law Dictionary. – ABC-CLIO, 1987. – P. 31.

267. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть. Учебник / И. И. Лукашук. – М. : БЕК, 1996. – 432 с.

268. Черниченко С. В. Теория международного права. В 2-х томах / С. В. Черниченко. – М. : 1999. – . –

Том 1 : Современные теоретические проблемы. – М., 1999. – 412 с.

269. Мережко О. Співвідношення міжнародного і національного права / О. Мережко [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3137>

270. Визначення терміну «ратифікація» [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.naiu.kiev.ua/tslc/pages/humanright/glossary/gl827/info_ukr.htm

271. Про дію міжнародних договорів на території України : Закон України від 10 грудня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 10. – Ст. 137.

272. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.

273. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

ДЛЯ ПОДАТОК

Наукове видання

Коломоєць Тетяна Олександрівна

Грищак Сергій Вікторович

**АДАПТАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
ДО ВИМОГ ЄС ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОГО ВІТЧИЗНЯНОГО
ПРАВOTВОРЧОГО ПРОЦЕСУ**

Монографія

Видано в авторській редакції

Підп. до друку 13.10.2013. Формат 30x42/4.
Папір офсетний. Ризографія. Ум. друк. арк. 9,8.
Обл.-вид. арк. 9,8. Тираж 75 пр. Зам. №

Підготовлено до друку та видруковано
в Державному вищому навчальному закладі
«Національний гірничий університет».

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1842 від 11.06.2004.

49005, м. Дніпропетровськ, просп. К. Маркса, 19.